

KASVATUS

KASVATUSTEADUSLIK AJAKIRI
EESTI ÕPETAJATE LIIDU HÄÄLEKANDJA

Nr. 7

12. AASTAKÄIK. — SEPTEMBER 1930.

Eesti Õpetajate Liidu häälekandja

(ainus Eesti kasvatusteaduslik ajakiri)

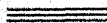
„KASVATUS“

ilmub 1930. aastal endisel kujul.

Sisult tahab „KASVATUS“ ka 1930. aastal panna pearõhku pedagoogiliste, meetodiliste ja tegelikkude koolielu küsimuste lahendamisele, kuid ühtlasi käsitleda ka õpetaja kutsehuvilisi küsimusi.

„KASVATUS“e“ kaasandena kirjastab toimetuse dir. A. Kuksi teose „Sissejuhatus didaktikasse“, mille „Kasvatuse“ aastatellijad saavad ilma erilise lisatasuta.

„KASVATUS“e“ kaastöölisteks on meie kui ka mitmed välismaade silmapaistvamad koolimehed ja haridustegelased.

Ilmumise tihe dus: kord kuus, peale juuni- ja juulikuu, mil „Kasvatus“ ei ilmu.

Tellimishind: aastas 5 kr., poolaastas 2 kr. 50 snt.
üksiknumber 75 snt.

Endisi aastakäike on veel saada.

Tellimisi võtavad vastu kõik postiasutised. Üksikud numbrid saadaval paremais raamatukaupluis.

Toimetuse ja talituse aadress:

Tallinna, Rataskaevu tän. nr. 22. Kõnetraat 434-63.

KASVATUS

EESTI ÕPETAJATE LIIDU HÄÄLEKANDJA

Nr. 7

September 1930.

12. aastakäik

SISU: Tundmuse osa õpetuses — *Valt. Eev. Poisman*. Muljeid Viini algkoolide joonistamisest ja tööõpetusest. — *M. Kangro-Pool*. Kool ja elu — *J. Uustalu*. Meie keskkooli-noorsoo hingeelu peegeldusest tema luulekatseis viimasel aastakümnel — *Hugo Rebane*. Kirjanduse arvustusi ja ülevaateid: Kolm kaunist kirjakest — *A. Vaigla*, L. Sapožky, Kujutava geomeetria ja konstruktiivse perspektiivi algõpetus — *Valter Nõges*. Õppejõudude teenistuseseadus (kava). Seletuskiri õppejõudude teenistuseseaduse eelnõu kavale. Organisatsioonide teateid ja kroonika. Välismaalt. Ametlikke teateid ja määrusi. Teadaanne tellijaile. Uusi raamatuid.

Tundmuse osa õpetuses.

Valt. Eev. Poisman.

Allpool puudutame üht osa didaktikast, nimelt vaatleme seda, mis osa mängib tundmus õpetuses, see tähendab, mis tähtsus on tundeil, mis tekiavad õpilasel õppetöö kestel, meeolul, üldse õpilase tundmussuhtumisel õpetusse, kooli ja õpetajasse. See küsimus on seega didaktiline probleem ja sellest tuleb lahus hoida üks teine peatükk pedagoogikast, mis teeb ka tegemist tundmusega, s. o. tundmusharidus (Gefülsbildung) ehk emotsionaalne haridus; viimase sihiks on harida kasvandiku tundeid, nagu armastust, kaastunnet, isamaa-armastust, esteetilisi tundeid jne. Tundmushariduse puhul on tunded sihiks, kuna meie probleemi puhul on tunded peamiselt vahendiks, kuidas paremini saavutada õpetuse sihti, mis praegu koolis siiski peamiselt on intellektuaalne; teiselt poolt on õpilase tundmuselu tähtsaks teguriks, mida tuleb arvestada õpetuses.

Siin rõhutame nende kahe probleemi vahet sellepärast, et pedagoogilises kirjanduses ei ole seda vahet alati silmas peetud. Tundmuse osa kohta õpetuses leiduvad pedagoogilises kirjanduses ainult mõned üksikud lühike-

sed artiklid ja peatükid, kuna selle süstemaatiline käsitus puudub täiesti. Seevastu leiduvad pedagoogika õpperaamatuis eripeatükid ja -osad tundmushariduse kohta, kuigi seegi osa pedagoogikast on alles algastmel võrreldes intellektuaalse pedagoogikaga. Muidugi peab tunnistama, et neil kahel probleemil on puutepunkte ja igakord neid täiesti lahutada ei saa, s. o. nimelt just tundmushariduse puhul, kus siht ja vahend langevad ühte, kuna intellektuaalse hariduse puhul seda segiminekut muidugi ei ole. Igatahes tundmuse osa õpetuses — ühelt poolt ja tundmusharidus — teiselt poolt on kaks eriküsimust ja teaduslik käsitus peab hoidma siin kindlat vahet.

I. Õpilase tundmussuhte õpetusse ja kooli.

On selge, et õpetuses mängib tähtsat osa tundmus; õpetuse edule ja mõjule on väga tähtis, missugune on õpilase tundmussuhtumine õppetöösse, õpetajasse ja õppeainesse, kas õpilane võtab sooja tundmuseluga osa õpetusest või on ta külm ja ükskõikne õpetuse suhtes. Kuidas on lugu praegu õpi-

lase tundmussuhtumisega kooli ja õpetusse? Me oleme kindlal veendumusel, et see praegu ei ole normaalne. *H. Gaudig* oma teoses „Didaktische Prälu-dien“ (lühend. DP) leiab, nagu paljud teisedki radikaalsemad pedagoogid, et praegune õpilase tundmuselu kooli suhtes on nõrk, tundmuse resonants, mis koolitöö välja kutsub, on vähene, tundmusenergia, mis koolitööle edustavalt mõjub, on väike, haridusetöö motiivide alahindamine üldine. Gaudig'i arvates langeb siin suur osa süüd *koolile* enesele, ja õpilase tundmuselu nõrkus on tõenduseks, et kool on kaotanud sideme eluga¹⁾. Praeguses olukorras, noorsoo koolist võõrdumises näeb Gaudig väga alarmeerivat²⁾.

Mis on selle õpilase nõrga tundmuselu põhjused? Gaudig väidab järgmist: esiteks, meie noorsugu ei ole enam sel määral nagu endisel ajal valmis kohuslikuks tegevuseks koolis; koolikask ei ole enam kategooriline, ilma põhjendust vajamata, vaid õpilane küsib selle otstarvet³⁾. Praegune noorsugu ei taha nooruseiga meheale ohvriks tuua; ta nõuab, et koolitöö tunduks talle endale väärtuslikuna. Meie noorsugu on rohkem kui endisel ajal eluvoolus, ta on palju vähem kodunoorugu. Praeguseaja elu on üldse ekstsensivsem ja intensiivsem. Gaudig leiab, et siin ei saa parandusevahendiks soovitada seda, et noorsugu sulgeda üksildusse aja erutavate häälte eest ja katkuda koolist luua mingit idüllit. Elu tungib kooliõpilaste peaaegude ja südameis. Eelmistel sajandil kuulmatu avalikkus, publitseerimine jätab oma muljed õpilasse⁴⁾. Juhime siin tähelepanu sellele, mäherdust mõju õpilase tundmuselule avaldab praegune ajakirjandus, kirjandus, raadio, film jne. Gaudig ütleb, et praegune aeg on täis suuri küsimusi, millest noorsugu, kes elab olevikule, on liigutatud: nooruse pead ja südamed on täis olevikuhuve⁵⁾. Rõhutame siin seda, et just ka *südamed*, et terve tundmuselu on sellest läbi imibunud. Just noorusse tungivate olevikuhuvide rohkus põhjustab seda, et koolitöö ja õppeaine on väga vähe noor-

soo tundeist kantud. Edasi näeb Gaudig põhjust meieaja noorsoo nauding- ja lõbuelu mitmekesisuses, laiu-ses ja vähemas intellektuaalsuses, ja et noorsoo lõbuelu kannab endas rohkem kehalise ja hingelise elu äritusi, kuna peenemad, õilsamad ja vaimsed äritused leiavad selles noorsoos vähe pinda¹⁾. Seda lõbuelu tuleb eriti rõhutada. Kuidas tänapäeva noorsoo tundmuselule mõjuvad kino, tantsukirg, teater ja muud säärased asjad, see on kõigile teada. Siia juurde tuleb veel sport ja muud harrastused ja kõigile lisaks liitub veel sageli liiga vara ärkav erootiline kirg; kuidas kõik see mõjustab õpilase tundmuselu ja kuidas selle kõrval koolitöö ei suuda võistelda teiste aladega õpilase tundmuselus, see on arusaadav.

Neile Gaudig'i poolt toodud põhjustele lisame siin juurde järgmised õpetusest enesest lähtuvad põhjused. Esiteks, õpetaja isik ei vasta praegu sageli oma kutsale. Siin me ei taha peatuda neil põhjustel, mis õpetajal on tundmuselu seisukohalt, vaid juhtida tähelepanu ühele väga tähtsale momendile ja põhjusele, miks praegu õpilase tundmussuhe õpetusse ja kooli on nõrk, see on asjaolu, et meie õpetajal puudub täielikult autoriteet õpilase silmis. On kindel, et õpilasel võib ainult siis olla soe ja elav tundmussuhe õpetusse, kui tal on soe tundmussuhe õpetajasse, viimane on aga mõeldav ainult siis, kui õpetajal on õpilase silmis autoriteeti. Meil on aga sageli lugu nii, et õpetajal ei ole õpilase silmis absoluutselt mingit autoriteeti, peale võimuautoriteedi. Siin langeb suur osa süüd õpetajale endale. Meie õpetajal on sageli liiga suured ja silmatorkavad puudused ja negatiivsed küljed. Mis autoriteeti võib olla õpetajal õpilase silmis, kui üks õpetaja kohtleb õpilast nagu vaenlast, teine pilkab, kolmas koguni sõimab, neljas ei tea ise ainekst kõige elementaarsemaidki asiü, viies ei saa kuidagi korda klassi? Mis autoriteeti võib olla õpetajal, kui igal õpilasel on teada, kuidas matemaatika õpetaja eile oli purjus, et psühholoogia

¹⁾ DP lhk. 67. ²⁾ DP lhk. 69. ³⁾ DP lhk. 67. ⁴⁾ DP. 68. ⁵⁾ DP lhk. 68.

¹⁾ DP lhk. 69.

õpetajal on protsess ees kuritarvituste pärast, kuidas joonistuseõpetaja flirdib vanema klassi õpilastega, et lauluõpetaja ei saa hästi läbi oma naisega. Mis autoriteeti võib olla õpetajal, kui üks on silmatorkavalt naeruväärselt riides, teisel on väljapaistvad kehalised vead, kolmandal on tunduvald ebanormaalsuse tundemärke jne. jne. Ma arvan, sellest jätkub. Lugu on seda halvem, mida vanemad on õpilased. Nooremal lapsel, kel ei ole veel kriitikavõimet ja arusaamist, on ikka õpetaja autoriteediks, aga mida vanemaks õpilane saab, seda teadlikumaks ta saab ka oma õpetaja puudustest ja negatiivseist külgedest, ja neid on meie õpetajail külluses. Siia juurde tuleb veel puberteediaja kriitikakalduvus ja eneseteadvus. Ja pahe on see, et meie õpetajate puudused ei ole põrmugi väikesed, vaid silmatorkavalt suured ja teravad. Ma ei liialda, sest see pole maksev kõigi õpetajate kohta, kuid siiski tunduvalt suure osa meie õpetajate kohta. On kindel, et meie õpetajal, eriti keskkoolis, ei ole õpilase silmis mingit autoriteeti. Õpetajale vaadatakse kui vaenulikule isikule, kelle vastu on lubatud kõikisugu võtmed ja pettused. On tähelepanev, et isegi korralikud ja muidu ausameelsed õpilased peavad täiesti loomulikult õpetaja petmise, olgu see mahakirjutamise, „spilkkerite“ või muul kujul.

Teiseks momendiks on õppeaine. Meie õpilase tundmussuhe õppeainesse on üldiselt külm, välja arvatud ainult juhtumid, mil õpilasel on eriline huvi mõne aine vastu. Üldine vaade on keskkooli-õpilaste seas õppematerjali suurema osa kohta, et seda ei ole tarvis. Sellest järgneb loomulikult külm ja ükskõikne suhtumine ainesse. Millega seda seletada? See seletub sellega, et õpilane üldiselt võtab ainet ainult materialistlikust, õigemini utilitaristlikust seisukohast, — ta küsib iga aine osa kohta: milleks on tal seda vaja, mis kasu on tal sellest tulevikus? Õpilane enamasti ei tunne formaalse hariduse vajadust. Sellest tuleb, et õpilased sageli suurema osa matemaatika, loogika, psühholoogia, keemia ja paljude teiste ainete kohta ütlevad, et milleks on meil seda vaja. Siia juurde tuleb veel meie

koolides üldine õppeaine ülekoormatus, rääkimata sellest, et õppekavade koostamisel võrdlemisi vähe on arvestatud tundmusemomenti — ja me saamegi aru, miks meie õpilase tundmussuhtumine õppeainesse on külm.

Kolmas moment on õppetegevus, õpetus ise, õppeviis ja meetod. Sellel me pikemalt ei peatu. Me teame, misugune peab olema meie pedagoogilise teooria järele õpetus ja missugune ta meil sageli tõeliselt on. Kui õpilasel on huvi aine vastu, siis võtab sageli aine käsitus ja õppetegevus igasuguse tahtmise selle ainega tegemist teha. Meie õpetus on sageli hingesuretav, rääkimata rõõmsast õpetusest ja kasvatavast õpetusest. Kuidas võib niisugusel korral juttu olla õpilase soovast ja elavast tundmussuhtumisest õpetusse.

Kokku võttes näeme, et õpetaja, õppeaine ja õpetus, ühesõnaga kool ei ole põrmugi niisugune, nagu ta peaks olema õpilase tundmuselise seisukohalt. Sellepärast ei tule imestuda, kui õpilase tundmussuhe kooli on täiesti külm. Gaudig peab seda küsimust — noorsugu tagasi võita koolile — ülitähtsaks¹⁾.

Allpool puudutame, mis kool ja õpetus võivad siin teha.

II. Missugune peab olema õpetus tundmuselise seisukohalt.

1. Õpetaja isik.

Siin ei peatu me õpetaja omadustel, sest selle kohta leidub pedagoogilises kirjanduses mõndagi materjali. Tundmuse seisukohalt rõhutatagu eriliselt, et õpetaja peab olema loomult rõõmsa meelelaadiga (võrdle R. Seyfert, Gesammelte Aufsätze (lühend. GA) lhk. 459). Juhitagu tähelepanu ka H. Itschner'i „Unterrichtslehre“ I-sele peatükile „Vom Meister“, eriti esimesele osale „Das Verhalten zum Kinde“²⁾, kus on tähele pandud tundmussuhtumist õpetaja ja õpilase vahel.

Siin kriipsutame alla ainult kõige tähtsamat momenti, nimelt õpetaja autoriteeti. Kui tahate, et õpilasel oleks soe ja elav tundmussuhtumine õpetusse, siis muretsege kõigepealt õpetajale autoriteet õpilase silmis. Sellepärast köl-

¹⁾ DP lhk. 69.

²⁾ GA lhk. 194—197.

bavad õpetajaiks ainult isikud, kes tõesti sellele kutsele vastavad. Ainult siis, kui õpetajaiks on tõelised kasvatajad, mitte ametnikud, kohatäitjad, juhulised kohaotsijad, aferistid, — võib õpilasel olla hea tundmussuhe kooli.

2. Õppeaine ja õppekava.

Tundmuselu seisukohalt tuleb kõigepealt nõuda ühekülgse intellektuaalsi vastu võitlemist ja tõsisema tähelepanu pöörmist tundmuse harimisele. Seda on ka uuemal ajal rohkem nõutud ja pedagoogilises kirjanduses käsitletud, kuigi terve see ala on alles algastmel. Seda osa pedagoogikast nimetab *Julius Wagner tundmushariduseks* (Gefühlsbildung), mille ta seab paralleeli tunnetus-, tahte- ja motoorilis-kehalise haridusega¹). *P. Barth* nimetab seda samuti tundmuse harimiseks (Die Bildung des Gefühls²). *Aloys Fischer*'il kannab see nime *emotsionaalne haridus* vastandina intellektuaalsele haridusele. Fischer on näidanud üksikasjalikumalt, kuidas luuletist saab käsitleda emotsionaalse hariduse vahendina artiklis „Zur Theorie der emotionalen Bildung“³). *H. Gaudig* nimetab seda *Gemütspflege*, kuna ta *Gefühlspflege* all käsitab õpetööd, õppekava ja tunniplani. *Gemütspflege* all käsitab ta väärtustundeid, reaktiivtundeid (viha, armastus jne.), kaastunnet, isamaatunnet; selle sihiks on personaalsus, mis on kantud tunnete jõududest⁴).

Õppekavade kohta tundeelu seisukohalt avaldab *H. Gaudig* järgmisi vaateid. Õppekavade koostamisel peab töötunnete arvestamine olema tähtsaks vaatepunktiks. Õppekava dünaamikasse kuulub töötunnete dünaamika. Mida rohkem funktsioone arendatakse, seda enam arenevad mitmesugused tegevustunded. Lõbutunne tõuseb ka seeläbi, et üksikud funktsioonid mitmesuguseis õppeaineis teotsevad mitmesuguste ainetega. Sellelt seisukohalt võetagu arvustusele gümnaasiumi õppekavad nen-

de lingvistilise ülekaaluga. Kui siin tahetakse saavutada tööroõmu, siis mõeldagu töövormide suuremale mitmekesisulele keeleõpetuses. Sellelt seisukohalt tuleb eelistada võõrkeeltest elavaid keeli surnuile. Mõtlemine ja kirjeldamine võõras keeles võib tekitada kõrget funktsioonilõbu, mis tagab omapärase jõuteadvuse; Gaudig on vaimustatud keeliselisest kujutusest. Sellelt seisukohalt on ka Gaudig kahe võõrkeele vastu, kartes, et siis ei saada üheski täiusele¹).

Igatahes tulevad meie õppekavad võtta revideerimisele niihästi tundmushariduse kui ka töötunnete seisukohalt. Tundmuselu seisukohalt tuleb erilisel rõhutada õppekavade ülekoormatuse kaotamist, ainete tugevat piiramist ja kärpimist igal alal.

3. Õpetus.

A. Üldised põhimõtted.

Kuidas saavutada õpetuses ja õpetöös seda, et õpilase tunded hakkaksid liikuma ja et ta võtaks osa õpetusest elava tundmussuhtumisega, see on raske probleem ja selle lahenduseks on seni vähe tehtud. Kirjanduses on selle kohta ainult väheseid märkusi ja põhimõttelisi näpunäiteid, kuna konkreetseid juhatusi, kuidas seda tegelikult saavutada, pea sugugi ei leidu. Näiteks *P. Barth* oma teose „Elemente der Erziehungs- u. Unterrichtslehre“ kolmanda jao „Allgemeine Unterrichtslehre“ peatükis „Die psychologischen Bedingungen der erfolgreichen Unterricht“, käsitleb küll, pikemalt eripeatükkides, mis osa didaktikas on tähelepanul, mälu ja mõtlemisel, kuid puudub tundmust käsitlev peatükk. Tundmust puudutab *Barth* ainult niipalju, kuivõrt see on seotud teiste hingeliste nähetega, näiteks ühenduses mälu²), tähelepanuga³), samuti on tundmusmomenti puudutatud üksikute õppeainete käsitluses, näiteks usuõpetuses⁴), ajaloo⁵). *H. Itchner* pühendab oma „Unterrichtslehre's“ tundmusele ainult poolteistleheküljelise peatüki „Die Beseelung der Stoffe“⁶).

¹) Grundlegung der Bildungsarbeit, lhk. 71—72.

²) Die Elemente der Erziehungs- u. Unterrichtslehre, lhk. 139—167.

³) Zeitschrift für Päd. Psychologie u. Exper. Pädagogik 1923., lhk. 219—238.

⁴) DP lhk. 67—88.

¹) DP lhk. 74—76.

²) lk. 312 ja edasi. ³) lk. 247 ja edasi.

⁴) lk. 493. ⁵) lk. 559. ⁶) lk. 165—166.

Vähe pikemalt käsitleb tundmusosa õpetuses H. Gaudig eespool mainitud peatükis „Das Gefülsleben des Schülers“. Gaudig avaldab järgmisi mõtteid: „Õpetaja peab tundma õpilase koormat (Last) ja jõudu, et vältida liigpaljut ja liigvähēt. Iseseisva töösoorituse mõõtmine on raske, kui õpetus pole rajatud isetegevuse ja tööõpetuse printsiibile. Õpetuses, mis on rajatud isetegevusele, peituvad suuremad ja rikkamad lõbutunde allikad, kui õpetuses, kus õpilane on enam-vähem passiivne“¹). Seega nõutakse õpilase tundmuselu seisukohalt õpetuses isetegevuse printsiipi. Teised tähtsamad nõuded õpilase tundmuselu seisukohalt on: röömsa õpetuse nõue ja intellektuaalsete tunnete arvestamise nõue, mida vaatleme allpool lähemalt.

B. Röömus õpetus.

Röömsat õpetust nõuab Richard Seyfert artiklis „Freudiger Unterricht“²) ja „Stimmung und Mache“³). Seyfert avaldab järgmisi mõtteid: „Röömsat õpetust nõuda, see tähendab õpetust, millest lapsed võtavad osa lõbuga. See nõudmine on ürgvana. Ja vaevalt on leida tõesti tähtsat pedagoogi, kes seda poleks kiitnud“⁴). Ja teisel: „Me teame, et õppimine on tahtteak ja ta toimub seda mõjukamalt, mida tugevamad on lõbutunded, mille ta põhjeneb ja mis teda saadavad... Seepärast peab kool olema röömsa töö paik“⁵). Tuleb murda aineprintsibi valitsus ja selle asemele seada personaalsuseprintsip. Tähtsaimaks röömu vahendiks on lapseline mäng. „Milline eksitus vaadata mängule kui niisugusele, mis räägib vastu kooli ja õppimise sihile. Teeme ükskord päris selget vahet mängu ja mänglemise (Spielerei) vahel. Mäng on midagi loomulik-tarvilikku lapse jaoks... Ja mäng on midagi täiesti tõsist“⁶). Lapse loomus on ülekaaluvalt meeleline, sellepärast peab igatahes ka rööm olema meelelist laadi. Seyfert nõuab loovat õppimist

(schaffendes Lernen), mis peab olema röömsa õpetuse põhialuseks¹).

Ka Seyfert nõuab õpilase isetegevust, sest röömu kui kõrgema elutunde tugevamaks allikaks on teotsemine²).

Edasi ütleb Seyfert: „Me soovime äärmist ainepiiramist, me soovime mäluaine piiramist ja mehaanilise drilli kõrvaldamist, kuskil ei tohi püüda süstemaatilisele täiusele, kõikjal peab meetodiine talituseviis kergendama lastele tööd“³).

„Oleks eksitus arvata, et röömu õpetus oleks samatähenduslik pingutusevaba, pealiskaudse tegevusega“⁴), ütleb Seyfert, ja teisel: „Röömus õpetus ei ole sellejärele kunagi vastand tõsi- sele tööle. Vastuoksa, ta viib otseteed sellele“⁵).

Kodused ülesanded peaksid kandma vaba kalduvustoimingu (Neigungsbeschäftigung) karakterit⁶). Seyfert nõuab vabu ülesandeid: „Laske laps kõnelda ja kirjutada nagu see talle meeldib, ärge aidake, ärge parandage teda“⁷). Seejuures ei tohi unustada lapse enesekriitika arendamist.

Artiklis „Stimmung und Mache“ ütleb Seyfert, et õpetuse eduks tähtsaim tundealus tekib kestvast vahekor- rast õpetaja ja lapse vahel. „Õnnelikud on nii õpetajad kui lapsed, kui armastus moodustab kestva sideme nende vahel. Kahtlemata peab see põhjema lugupidamisel“⁸). Mõnedel õpetajail on takt külge sündinud, millega nad ühendavad auväarsust ja headust, tõsidust ja sõbralikkust. Teised peavad end selleks kasvatama⁹). See on raskemaid, aga tähtsamaid õpetaja ülesandeid. Õpetaja peab oma meele- olud ja tundmused seadma vägivaldselt õpetuse ülesannete järele“¹⁰).

„Et kestev õige meeleolu võib kasva- da ainult kõrgest kutsekäsitusest, on pikema jututa selge, ja samuti, et alahin- dava käsituse puhul kõik meeleolu on ainult tehtud (Mache), ebatõde, silma- kirjalikkus“¹¹).

¹) GA lk. 369—370.

²) GA lk. 371. ³) Samas. ⁴) GA lk. 372.

⁵) GA lk. 375. ⁶) GA lk. 372. ⁷) GA lk. 375.

⁸) GA lk. 455. ⁹) GA lk. 455. ¹⁰) GA lk. 456.

¹¹) GA lk. 457.

¹) DP lk. 73—74. ²) GA lk. 366—375.

³) GA lk. 455—464 ja „Die Unterrichts-

lektion als Kunstform“ lk. 58—67. ⁴) GA lk.

367. ⁵) lk. 455. ⁶) GA lk. 368.

Õpetaja meeleolust peab õpilase oma süttima sisenduse mõjul¹⁾.

Vastavalt arenemise printsiibile on nooremale lapsele vastavad tunded ülekaalvalt meelelised, seepärast võib elementaarõpetaja rohkem välise vahenditega hoida laste meeleolu. Mida vanemaks laps saab, seda enam peab rõõmsus avalduma tõsisel töös, kuna ta enim läheneb mängule²⁾.

Seyfert rõhutab ka, et sõbralikkusega ja headusega on alati kõige rohkem saavutatud, kuna sunni läbi saavutatakse ainult näilist edu³⁾.

Kuidas praktiliselt, konkreetseil juhtumil tundmuselu õpetuses arvesse võtta, seda näitab Seyfert teose „Die Unterrichtslektion als Kunstform“, teises osas „Praktische Versuche“.

D. Intellektuaalsete tunnete osa õpetuses.

Kuna R. Seyfert rõhutab selgelt lõbutunnete tähtsust õpetuses, siis arvab H. Gaudig, et tööd ei tuleks alandada lõbutunnete tekitamise vahendiks. Õpilane peab harjuma sellega, et tema töö ei anna talle mingit lõbutunnet, sest et töö on loomult väga nõrga lõbutooniga ja õpilane peab end harjutama norutunnete võitmiseks. Kuid sellepärast ei tohi veel töötunnete küsimust kõrvale lükata⁴⁾. Gaudig kirjeldab lühidalt n.-n. intellektuaalsete tunnete osa õpetuses, kusjuures temagi hindab lõbutunnete tähtsust õpetuse ja õppetöö jooksul. Gaudig'i arvates peab õpilasel enne töö algust olema heatunne (Wohlgefühl), mis on ühenduses vaimliste jõudude (Spannkraft) osavõtuga. Selle heatunde juurde peab astuma siis sisemine tung nende jõudude lahtipäästmiseks ja põnevuse, rõõmsa ootuse ja vaigse kartuse tunded, mille võib-dab terve jõuteadvus (Kraftgefühl)⁵⁾. Gaudig hüüab: „Häda koolile, kus õpilased ei tunne ühtki jõuteadvust ja algavad uut tööd mitte põnevuse ja lootusega, vaid ükskõiksuse või koguni põlgusega, enne kõike aga halvava hirmuga⁶⁾“.

Gaudig kirjeldab üksikasjalikumalt töötundeid, nagu need peaksid olema töötunni jooksul. Toome selle kirjelduse lühidalt: „Töö algab. Energia võetakse tarvitusele kord kergemalt, kord tugevamalt, vahel kuni sooritusevõime piirini. Katkestamatule mõttevoolule järgnevad takistatud kohad, kus tuleb teha tähtsaid otsuseid, kus tekkivad vead võivad kaotada tee käest. Ka norutused ei puudu, aga lõbutused peavad võitma. Tarvis näiteks leida õpettee, siis peab õpilane õige leidma, mis siis saab lõbuallikaks; kui ta seda ei leia, siis rikub kahtlus, ebakindlus töölohu. Töö sooritus peab äratama õpilases tegevuse lõbutunde. Ootamatu ei tohi tekitada kohkumist, vaid peab viima mõtete kiirele mobiliseerimisele, lahendusele. Töö jooksul toimugu rahu-lik edasimineku põnevusest lahendusele. Põnevus olgu lõbus, mitte kartlik. Töö lõpul on halb, kui tekivad traagilised tunded, kartus ja hale meel. Kui tööle lisandub veel meetod ja töö tehnika, siis võib sellest areneda lõbutunne. Kui seejuures jõuteadvusega seob end refleksioon minale, siis muutub jõuteadvus iseteadvuseks (Selbstgefühl). Jõu- ja iseteadvust peab kõige hoolsamalt harima“¹⁾.

Tunniplaani suhtes tuleb Gaudig'i arvates arvesse võtta seda, et ei tuleks ette ühti ja samu funktsioone mitme tunni jooksul. Teiselt poolt jälle vaheldus ei tohi olla liiga kiire, kuna siis üht funktsiooni ei saa küllalt harjutada ja funktsioonilõbu ei saa vabalt areneda²⁾.

Intellektuaalseid tundeid ja tundmuse osa didaktikas puudutab väga lühidalt ka P. Barth oma teose „Elemente der Erziehungs- u. Unterrichtslehre“ osa „Die Bildung des Gefühls“ viimases peatükis: „Formaalselt tingitud kujutlustunnete harimine“. Barth nimetab probleemilahenduse rõõmu, siis rõõmu, mis tekib eetikas konsekventsuse teadvusest, edasi puudutab tundeid usulises õpetuses ja lõppeks kunstõpetuses. Lõppeks leiab ka Barth, et „üldiselt peab tundmust rohkem kui seni kasvatuses ja õpetuses toetavalt

1) Samas. 2) GA lk. 458—459.

3) GA lk. 459. 4) DP lk. 70. 5) DP lk. 70—71. 6) DP lk. 71.

1) DP lk. 71—73. 2) DP lk. 76.

arendama ja pedagoogiliste sihtide teenistusse võtma... Peale selle ei tohi kasvataja ilmiski silmast lasta tundmuse võimsat mõju mõtlemisse ja tahtmusse. Ta peaks alati kinni hoidma Vouvénarques' paradoksis, aga kõlbuse vallas õigest lausest: „Suured mõtted tulevad südamest“¹⁾.

K o k k u v õ t t e k s.

Praegune õpilase tundmussuhtumine kooli ja õpetusse on nõrk. Selle põhjuseks on ühelt poolt meieaja elu ja teiselt poolt kool ise. Esiteks, meie õpetaja ei vasta oma kutsele, kusjuures õpilase tundmuselu seisukohalt on oluliseks momendiks see, et õpetajal puudub autoriteet õpilaste silmis. Teiseks, ei ole õppeaineis ja õppekavus arvestatud tundmusmomenti, kuna oluliseks veaks on ka õppekavade ülekoormatus. Kolmandaks, meie õppetegevus ei soodusta õpilase sooja ja elavat tundmusuhet õpetusse.

Tundmuselu paranduseks meie koolides tuleb, esiteks, nõuda, et õpetaja isik vastaks oma kõrgele kutsele, sest õpilase tundmusuhte õpetusse võib olla normaalne ainult siis, kui õpetajal on õpilase silmis autoriteeti. Teiseks, õppeaineis ja õppekavus tuleb arvestada tundmusmomenti ja sellelt seisukohalt tuleb suuremat tähelepanu pöörda emotsionaalsele haridusele. Õppekavades tuleb arvestada töötunnete ja õpperõõmu momenti ja kaotada ülekoormatus. Kolmandaks, õppetegevus ja -viis tuleb korraldada nii, et pandaks liikuma õpilase tunded. Sellelt seisukohalt tuleb nõuda isetegevuse ja tööõpetuse print-

siibi läbiviimist, intellektuaalsete tunnete tähelepanemist õppetöös, õpperõõmu ja lõbutunnete momenti õpetuses ja üldiselt nõuda rõõmsat õpetust Seyfert'i mõttes. Tundmusmomenti tuleb arvestada ka tunniplaani koostamisel.

Need on kokku võttes põhimõtted ja nõuded, mida tuleb arvesse võtta õpetuses tundmuselu seisukohalt, kuna selle didaktika osa lähem ja üksikasjalikum käsitlemine ootab alles töömehi.

Artiklis mainitud kirjandus:

- B a h r t, Paul. Die Elemente der Erziehungs- und Unterrichtslehre. Leipzig. Johann Ambrosius Barth. 1921.
- F i s c h e r, Aloys. Zur Theorie der emotionalen Bildung (ajakirjas „Zeitschrift für Pädagogische Psychologie und Experimentelle Pädagogik. XXIV 1923.).
- G a u d i g, Hugo. Didaktische Präudien. Zweite Auflage. B. G. Teubner. Leipzig und Berlin 1921.
- I t s c h n e r, Herman. Unterrichtslehre. Erster allgemeiner Teil. Dritte Auflage. Quelle & Meyer. Leipzig. 1921.
- S e y f e r t, Richard. Die Unterrichtslektion als Kunstform. Fünfte, verbesserte Auflage. Ernst Wunderlich. Leipzig 1920.
- S e y f e r t, Richard. Gesammelte Aufsätze. Ernst Wunderlich. Leipzig. 1912.
- W a g n e r, Julius. Grundlegung der Bildungsarbeit. Quelle & Meyer. Leipzig 1926.

¹⁾ Lhk. 163—167.

Muljeid Viini algkoolide joonistamisest ja tööõpetusest.

M. Kangro-Pool.

Viin Austria haridusekeskkohana on oma üldõpetusega kasvatuselmas laialt tuntud. Eriti hoogsalt on selle kasvatus mõju meile kandunud ja arenenud.

On teada, et tööõpetusel ja joonista-

misel on üldõpetuses kandvamaid osi, mispärast ka viimasel tahan pikemalt peatuda.

Viini algkoolid erinevad mitmeti meie omist. Algkooli kursus kestab seal 8 aastat. Algkool on kahejärguline,

millest kumbki on omaette kool. Esimene on niinimetatud „Volksschule“ — 4-aastase kursusega, teine — „Hauptschule“ — sama pika kursusega. Ka õppeaasta on pikem kui meil. Õppetöö algab seal 15. septembril ja kestab 15. juulini, kuna jõulu- ja lihavõttevaheaeg kestab kumbki ainult üks nädal.

Tööst selgema pildi saamiseks toon siin andmed üldnädala tundide arvust kõrvuti joonistamise ja tööõpetuse tundide arvuga:

Volksschule.

Nädala t. arv	Joonistamine	Tööõpetus
I kl. — 19 t.	3 t.	
II kl. — 21 t.	4 t.	
III kl. — 24 t.	2 t.	2 t.
IV kl. — 26 t.	3 t.	2 t.

Hauptschule.

Nädala t. arv	Joonistamine		Tööõpetus	
	tütarl.	poegi	tütarl.	Poegi.
I kl. — 28 t.	2 t.	3 t.	3 t.	2 t.
II kl. — 27 t.	2 t.	2 t.	3 t.	2 t.
III kl. — 28 t.	2 t.	2 t.	4 t.	2 t.
IV kl. — 28 t.	2 t.	2 t.	4 t.	2 t.

Töötamise võimalused on väga soodsad. Vaatamata rahva suurele vaesusele on õpilaste eest hoolitsemine eeskujulik. Mäletan ühe Pedagoogilise Instituudi õpetaja ütelist:

„Meie siht on hoida väikesi kasvandikke algkoolis eemal elumuredest ja -raskustest. Nende arenemisele ei tohi vanemate rahaline küsimus takistuseks olla!“

Sellest sihist näikse nad kaldumata kinni pidavat. Õppetarbed on kõigil maksuta, alates kõige pisemast ja lõpetades kõige suurema ja kallimaga. Materjal on hea, korralik. Arusaadav, et sel on määratu mõju töötulemustele, eriti joonistamises ja tööõpetuses.

Mis puutub joonistamise õpetusse, siis erineb see mitmeti meie omast.

Nagu juba alguses mainisin, valitseb Viini algkoolides üldõpetus täiel määral. Igal nädalal on vastavalt aastaegade ja igapäevaste nähtustega

seotud üldteema, mille ümber keerleb kogu nädala õpetus ja ainetes käsitus.

Sellest olenevalt domineerib neil joonistamises figuraalne kompositsioon.

Peategur on inimene. Sellega alustatakse süstemaatiliseit juba I klassis ja täiendatakse seda mõistet järk-järgult iga aastaga.

Huvitav oli III klassis kuulda, kuidas jõulumehhe joonistamise puhul anti juba põhjalik seletus, nagu seda meil tehakse üksikuis algkoolides VI klassis või akti joonistamise alul, et — „pea mahtub keha pikkusesse 8 korda“. Inimesel peatutakse niikaua, kuni vanemais klassides õpilane on omandanud sedavõrt kindla kujutluse, et suudab vabalt igasugust inimese seisandit edasi anda, kontrollides enesega.

(Vt. joon. lhk. 321.)

Paralleelselt inimesega võetakse läbi tüübilisemad tuntud loomad, linnud, puud j.m. Ka siin lähtutakse kõige üldisemast, lihtsemast kujust ning täiendatakse iga aastaga — kuni tekib detailne kujutus.

Praegu on Viini koolides joonistamise metoodika alal Richard Rothe' ainuvalitsejaks. Tema õpetuse siht on: „Tuleb õppida joonistama: mõtiskelles, kaaludes ja tundega. Igasse töösse peab õpilane mahutama vabalt oma sisemise mina, ja see on võimalik vaid vabal arenemisel. Õpilane võib parandada ise oma tööd, ialgi mitte õpetaja.“

Selle saavutamiseks pannakse tösiselt rõhku teema ettevalmistusele. Iga joonistamise tunni eel käib pikk ja täppis suusõnaline kirjeldus.

Näiteks teema „Muinasjutt printsessist“. Enne kirjeldab valitud ainet õpetaja, siis arutavad õpilased. Tehakse ühisel jõul isegi visand tahvlile ja kui näib, et kõigil õpilastel on tõeline selge kujutus, asutakse alles tööle.

Nii siis, kui võtta kompositsioon, siis on see tõesti võrdlematult hea ja huvitav, olgugi sageli detailne, sakasa loomupärane. Siin on täidetud (mõtlen just vanemaid klasse) kõik kompositsiooni nõuded, nagu: hea jaotus, mahutus, ruumi edasiandmine — kuid, vabal kujutlusel, ilma kuiva perspektiivita. (Vt. joon. 322 ja 323.)

„Lumesõda“ (III kl.).

Kogu õpetus Viinis on tihedalt eluga seotud. Siin püütakse panna alus vaid sellele, mida saab elus kasutada.

Arvestades seda nõuet pannakse suurt rõhku kaunistavale joonistamisele igasugusel kujul, lino-lõigetele ja trükkimisele.

Trükkimisega tehakse algust juba I klassis. Vanemais klassides harrastatakse õige tublisti värvilist trükkimist igasuguste abinõudega, nagu kartuliga, kummiga, korgiga.

Lino-lõigetega alatakse III klassis. Ornament puhtal kujul tuleb järgmise 4. õppeaasta kestel, kusjuures seda kasutatakse võimalikult tegelikult. Näiteks, voolitakse pühade muna ja kaunistatakse vastava ornamendiga. Asja joonistamine, millele meil algkoolis pannakse väga suurt rõhku, on neile võõras. Asjad kuuluvad neil tööõpetuse alla. Asju puudutatakse vaid niipalju, kui võrt neid esineb kompositsioonis.

Mis puutub värvide käsitamisega, siis on see jälle sootu teine. Nende siht on määratud järgmiselt:

„Õpilane peab suutma oma kujutlust, ideesid võimalikult vabalt, loomult edasi anda — ükskõik mis teel. Värvide tehnika nõuded ei tohi algkoolis raskuseks tulla.“

Värvidest on tarvilikud: harilikud värvipliiatsid, maalimise pliiatsid „Schwan Gold-Stabilo“, akvarellid, tempera-, plakatvärvid ja pastellid.

I klassis tarvitavad õpilased harilikke värvipliiatseid, maalimise (veega) pliiatseid ja pastelle. Nende värvide tarvitamine ei sünnita tehniliselt õpilasele raskusi (nagu akvarelli juures) ja lapse fantaasia edasiandmine saab areneda hoopis edukamalt.

II klassis võetakse tarvitusele ka akvarellvärvid. Siin puudub neil aga see puhtakvarelli nõue, millega meie omi lapsi piiname. Seal harrastatakse vesivärvide segamist valge temperavärviga, mis muudab värvi paksuks nagu õlivärv. Sellega on palju kergem katta ja väikesed suudavad omi kujutlusi hoopis elavamalt edasi anda kui akvarellis.

„Jalutamas“ (III kl.).

Vanemais klassides tarvitatakse rohkesti plakatvärve. See on õlivärvi algsamm, kuid hoopis lihtsem. Töö tuleb aga lopsakas ja elav.

Niisugune värvide mitmekesisus teeb lastele aine eriti armsaks ja huvitavaks, mille tõttu ka töötulemused annavad häid tagajärgi.

Asudes tööõpetuse saavutiste vaatlemisele, kerkib tahtmatult esile väike katkend Rothe' teosest:

„Iga rahva kultuur on tunda tema töö läbi. Just rahva tööst võime näha, missuguse seisukoha on võitnud endale

kunst, teadus. Just asja ilu ja otstarbekohasus ning aine kasutamise suund ütleb meile kõik!“

Sellest näikse viinlased tõsiselt kinni hoidvat. Tööõpetus on siin oma hiilgetipul.

Tööõpetuse alla kuulub neil: voolimine, igasugu paberitööd, papptööd ja kombineeritud tööd.

Õpetuses lähtutakse elust, elamustest ja tõelisest ümbruskonnast. Kogu õpetus rajaneb elu tundmaõppimisel ja ettevalmistusel.

„Jõuluvana“ (IV kl.).

On ju teada, et tegelik töö loob õpilases hoopis teise tunde kui abstraktne asja vaatlus. Tegelik töö juures õpib laps tõelikku objekti tundma ja vastavat materjali käsutama.

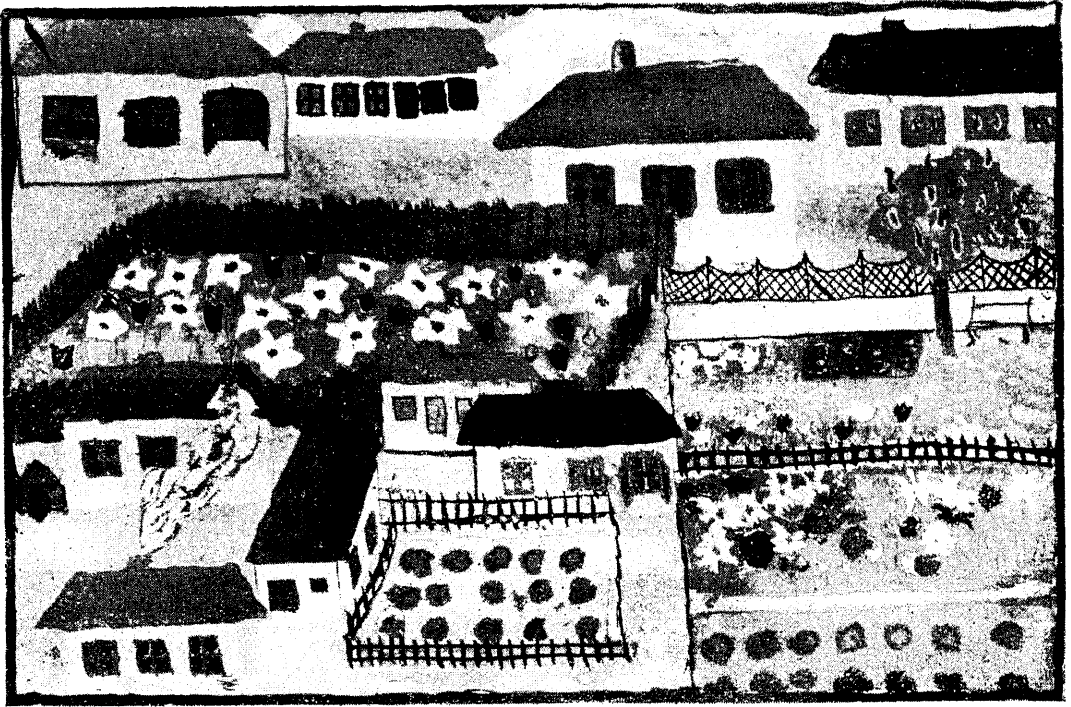
Tööõpetuse sihiks on asjadest, ideedest selge arusaamise ja kindla kujutluse arendamine, et seda siis vastavas materjalis tarviliste õppeabinõudega võimalikult loomutruult edasi anda. Selle sihi saavutamiseks käib iga tööõpetuse tunni eel õige põhjalik seletus.

Õpetaja teeb lastega kõneluse abil selgeks, missugune on tunni ülesandesse kuuluv asi võrreldes tuntuga, mis tundemärgid tal on ja milleks teda

tarvitatakse, alles siis asutakse tööle.

Seejuures ei õpi nad ühtki tööõpetuse ala süstemaatiliselt tundma, vaid iga ala puudutatakse ainult niipalju kui tarvidus nõuab.

Lõppeks pean mainima veel seda, et joonistamise meetodik Richard Rothe, olles Viini Pedagoogilise Instituudi joonistamise õpetaja (lõppklassides), kogub iga aasta oma kabinetti kogu Pedagog. Instituudi — nii Volksschule, Hauptschule kui ka keskkooli — kõigi klasside joonistused ja tööõpetuse saadused, millest korraldatakse järjekordne alaline näitus ja millel põhjal R. Rothe on välja andnud kogu oma me-

„Meie aed“ (II kl.).

„Meie aed“ (II kl.).

toodilise kirjanduse. Näitust muudetakse teatud aja järele.

See tänuväärt töö, mille positiivne mõju joonistamises ja tööõpetuses on võtnud laialt pinda nii Austrias kui väl-

jaspool, olgu ka meile tõukeks, et asuksime energiliselt tööle alalise näituse korraldamiseks pedagoogilise muuseumi juurde.

Kool ja elu.

J. Uustalu.

„Kool valmistagu ette elule“ — seda mõtet on ka rõhutatud heade ja paremate meetodite soovitamise kõrval. Sest põhimõttest väljudes on elavalt nõutud kutsekoolide avamist ja nagu tegelikkude elunõuete sunnil hakatud teisele kohale suruma üldharidust.

On juba ellu läinud mitu lendu kutsekoolide lõpetajaid ja tegelik elu peaks nüüd näitama, kas täituvad lootused, mis pandi ja pannakse kutseharidusele.

Käesoleva aasta „Kasvatuse“ nr. kolmandas toob H. Summer ühe näite, et majapidamiskooli lõpetaja tegelikus elus alla jääb lihtselt praktilisel teel kogemusi omandanud naisest. See on ju kaunis tähelepanuväärne nähe: inimene on saanud 11 aastat üldharidust ja peale selle 2 aastat kutselist ettevalmistust, saab õppinud majapidaja kutse, kuid ei kõlba söögimajja ametisse, nii et ta tuleb vallandada kolme päeva pärast. Kauaaegsest koolitamisest on tagajärg ümmargune null! Autor ei taha teha sest üksikust näitest üldistust, kuid ainsam see nähe siiski ka ei ole.

Kool valmistagu ette elule! Oleme jäänud lootma, et see soovitus iseeneest teostub ja läheme päevakorras edasi — uusi meetodeid otsima. Kas pole siin tegemist pealiskaudsusega, halvemal juhul moenarrusega, kui ikka ja ikka jälle vahetatakse paljalt meetodeid tihti deviisi all: et õpilasel oleks kergem. Elu ise on aga karm ja halastamatu ja nõuab nii vaimset kui kehalist pingutust.

Meie siinsel maakera kamara lapil ei saa läbi ilma pingutava tööta. Kool peab sellele tähtsale elunõudele inimesi ette valmistama. Pooldame kõik töö-

kooli põhimõtet. Missuguses ulatuses see põhimõte on leidnud teostamist, on veel teadmata. Kuid võtame tegeliku õppeaine koolis — tööõpetuse. Seletuskiri lausub muu hulgas, et tööõpetuse sihiks on võitlus lodevusega, tehtaval asjal olgu tegelik väärtus, töö ärgu muutugu mängitsemiseks. Need on õiged nõuded ja sobivad mitte üksi algkoolile, vaid kõikidele koolidele. Eriti oleks aga tähtis käia selle põhimõtte järgi neis õppeasutistes, kus peategevusealaks on kehaline töö.

Kui tihti aga ei kalduta sellest põhimõttest kõrvale. Tihti kipub töö muutuma mängitsemiseks. Näeme õpilasi olevat virgasti töö. Kuid lähemal silmitsemisel leiame, et tütarlapsed enamasti teevad ilutikandust, valmistavad sohvatatju, seinavaipu jne. Kas suuremal hulgal naistest jääb aega üle säärase asjadega jännata? Maal peavad naised tihti kündma, puud rajuma, kraavi kaevama. Niisuguseks tööks kool naisi ette ei valmista. Säärast töövõimalust koolis nagu eitatakse. Oliigi kurioosum ühe tütarlapsel, kes sohva-padja ja seinavaiba kirjade väljaõmblemises oli meister. Kui teda taheti panna tuba pühkima, siis puhkes ta nutma: „Mamma ei luba mul niisugust tööd teha“. Kas saab aga niisuguse tööta elus läbi?

Poistel on raamatuköitmine ju kaunis kena asi, kuid olen saanud noomituskirja, et olen pannud poisse kooli õues puuriita korda seadma. Olen kuulnud, et mõnes põllutöökoois õpilased ei taha väljakäigukohti puhastada ja nad vabastatakse sellest ülesandest.

Ometi tuleb tegelikus elus sääraseid töid alatasa teha, ja kool ei tohiks va-

baneda õpilaste ettevalmistamisest seesugustele töödele.

Üks eluline nõue on, et tööd ei valitaks puhtuse või kerguse järgi. Kui tuleb ette töö, ükskõik mäherdune ta oleks, ta tuleb ära teha, kui teda aga teha osatakse. Sellele vaatele tuleb inimesi koolis juba ette valmistada. Sellepärast olgu tööõpetuse tunnis nähtud ette ka kas või klosetipuhastamine, kui see töö aga õpilasel ei käi üle jõu.

*

H. Summer osutab oma artiklis ühele teisele elulisele nõudele: kiirusele asjade toimetamisel. Diplomeeritud majapidaja oligi sellepärast saanud kolme päeva pärast söögimaja pidajalt lõpparve, et majapidaja ei teotsenud küllalt kiiresti. Koolis oli olnud aega küllalt. Seal oli vabalt lastud „seanahka vedada“ ja töö juures vallatustki teha. Praktiline töö kas aias või köögis oli üks mõnus olemine. Elus aga nõutakse kahe kärbse korruga tabamist. Taylorism on Ameerikast ka meile tunginud. Kas see hea või halb, selle üle võib vaielda, kuid nii on lugu tegelikus elus, ja seda tuleb arvestada.

Ka koolis. Õpilane olgu töös, otsustamises kiire. Eriti tuleb seda meeles pidada maa-alkkooli töös, sest enamikul maalastest on omane kohmakus ja liikumatus. Õpilase töö sooritamisel tuleb arvestada peale töö headuse, otstarbekohasuse ja nägususe ka töö kiirust.

*

Elu tempo on kiire. Kiiresti areneb tehnika. Eriti tööstuses, aga ka põllumajanduses. Tempo kiirusega ühenduses on ka sagedane muutuvus tööviisides ja elunähteis. Elu nõue on, et inimene sellele muutuvusele peab alati kohanema. Ükski ei saa olla kindel, et ükskord omandatud töövõte jääb kestvalt tarvitataavaks. Kas ei ole me remehi hakanud maapidajaiks ja kas pole sepal hädasunnil tulnud puutööd tegema hakata!

Häda sellele, kes kohmakas ja muutunud oludele ei jõua kohaneda.

Elu nõuab inimestelt kohanemisevõimet.

Kas ja kuidas saab siin kool abiks olla? Mõistagi, et kool oskusi kõigilt elualadelt õpilasele kätte õpetada ei saa. Kuid inimene peab olema asjade looja, asjade valitseja, asjadest ja oludest ülenägija. Inimene peab olema mitmekülgsede intellektuaalsete võimetega. Sellele elunõudele peab kool vastu tulema. Võistlusvõimelise rahva haridus peab olema kõrgel järjel. „Majanduselu saavutised ei olene niipalju hästi arenenud käteosavusest kui tehnilisest intelligentsist ja distsipliinist. Igalpool, isegi põllumajanduses, võidab intelligentne võimaluste kasutamine toodangu tõstmiseks.“ Nii arvab saksa kooli- ja riigitegelane Gertrud Bäumer.

Rahva intelligentsust peame tõstma ja seda saame rahva üldhariduse tõstmise teel. Ei tule püssirohu lejutajaiks pidada neid, kes arvavad, et meie majanduselu päästmine ripub ainult kutsehariduse küljes. Õigus on ka neil, kes arvavad, et hea üldhariduse saanud isikud võivad üldiselt rohkem saavutada, kui kitsa kutsehariduse saanud. Esimeste kasuks räägib asjaolu, et nad muutunud oludele varmamalt suudavad kohaneda.

*

Kool valmistagu inimesi ette elule! Elu on aga muutlik. Kui praegu olud näivad nii olevat, siis aasta viie, kümne pärast on elu tingimata rohkem mehhaniseerunud, bürokratiseerunud ja kes teab kuidas välja kujunenud. Kas mõistame seesugusele elule noorsugu ette valmistada? Kõige õigem näib olevat, kui noorsugu saab kõige enne mitmekülgsed hariduse, mitmekülgsed vaimliste omaduste arenduse, et inimestel saaks ülevaade kõigist asjust.

Nii siis olgu kooli ülesanne: arendada ja harida inimest, küll see inimene siis võidab eluraskused.

Meie keskkooli-noorsoo hingeelu peegeldusest tema luulekatseis viimasel aastakümnel.

(Osa pikemast käsitlusest.)

Hugo Rebane.

„Wie wir's neulich wieder
ma gelesen haben... Achott,
was h a a b e n wir gelacht!“

*Gustav Meyrink's
Das Buch Hiob.*

1.

Küllalt laia tundeamplituudiga on see lektüür — noorsoo enda kirjutatud „kirjavara“ — kuhu nüüd oma pilgu juhime, kavatsusega mahutada selle esileküündivamat elamuste peegeldust teatavasse raami. Kõik astmestikud, kui soovite, ülevast kuni naeruväärseni võime siin läbi käia. Ja üliväga muljeterikas on siis see meie matk: võime kuulda mõnes paigas „päikese laste“ väsinud hümne (!), sonimisi, ohkamisi, unistusi ja kaunitundelist lürismigi, ning teisal sinna juurde nautida võltspaatose täämbrist kantud kahekümnenenda eluaasta lävel seisvate vaimude „väikeste laste“ filosoofiat ja vahest asjalikkugi juttu. Kuuleme mõnikord käredate kriitikat ja näeme vahest oht-rat opositsiooni, teadagi vanade, eeskätt muidugi koolmeistrite vastu. Kongresside kirjeldused, aruanded, kõned, koosolekute kaja... artiklid, laulud, novell(et)id (üks väga kahtlane liik literatuuri!), poleemika — kõik on esitatud nagu kord ja kohus. Tõmmatakse teadlikult vardasse n.-n. värske nooruse-lipp, millele omistatakse väga õnnistust-sigitavaid omadusi. Aga ometi seda tehakse vanameheliku, kategooriliselt elutarga näoga, mitte küll habemega, vaid raseeritud, hästi raseeritud, või õigemini: diplomaatlikult raseeritud mehe näoga — mille suunurkadesse sageli nii toredasti võib sobida blaseeritud, elumehelik naeratus... Pole põhjust salata, et viimanegi on kuulunud kõigil ajal noorsoo „ideaalide“ hulka.

Selline on väliselt meie viimase detsenniumi keskkooli-noorsoo ajakirjade ilme. Kätsume järgnevas anda läbilõike ühest vastava lektüüri ilmeka-mast osast, nimelt lüürikast.

Selle lüürika elutunne ja tundeelu

on, vastavalt tema autorite kuuluvuse järgi kas keskkooli-noorsoo nooremasse (I—III kl.) või vanemasse (III—V klassi) generatsiooni, eriilmeline, erisuguste elamuste ja väljendusevarjunditega. Siin varajase, seal hilise puberteedi looming, nii võiksime neid teineteisest eraldada, kui üldse mingi eraldamine mõeldav. Muidugi ei tule nende vahelist piirjoont mõelda sirgena, vaid sakilisena, lainelise joonena: on ju puberteediaeg üldse üks laineline, *lainetav* nähe inimelus, siis ka tema kontuurid on lainelised ja vaevalt markantselt tähistatavad.

Kui aga tahaksime tabada ja ise loomustada üldiselt mõningaid silmapaistvamaid jooni meid huvitavas keskkooli-noorsoo hingeelu struktuuris, siis ei tohiks me silmapilgukski unustada möödunud erakordsete aegade mõjusid, millest neil nooril läbi tuli käia. Nende mõjude pahaloomuline väljahingus näib olevat tagant-järele otsustades noorisse küllalt tugevasti imbunud, mis ka muidugi sellega seletatav, et noorsoo värske ja panetatamatu, veel rutini ja iga-suguste elarvamuste kohaselt traditsiooni rööbastesse kaldumata hingeelu ja viimasest lähtuv kriitilist närvi (mis ise alles tekkimas) halvav entusiasm on kõige mitmekesisemaile ja mitmepidisemaile mõjudele kergesti aldis. Kuid seejuures ei või ka silmast lasta, et see noorsugu ise, õigemini küll selle noorsoo ärksam osa, on olnud neist mõjudest teadlik ja püüdnud luua neile hoolsa enesekasvatusega vastu-kaalu. Viimane ülesanne ei ole neil aga kaugeltki kerge olnud, sest sel on eelmainitud erakordsete aegade pahamõjudest sügavamalt uuristatud noorsoo rõhuva enamuse, massi juures kõlapind puudunud. Ka siis jäi mass massiks, omistamata vähematki tähelepanu mõne puhtahingelise, kuid lihtse-meelse ja vähe originaalse, oma keskkonnast tõusnud noore ideedeapostli meelearanduse jutlustele, veel vä-

hem vanade, ja kõigevähem koolmeistrite hurjutustele (toonani domineerinud pedagoogilisest resp. ebapedagoogilisest režiimist sõltuv kardinaalpahe), — jäi selleks, mis ta ikka on olnud: sõgedaks, lõbuahneks ja kõigiti ebakultuuri teid tallavaks. Pole siis ka inestuda, kui siit omakorda absorbeerus hälvitavaid mõjutusi ja tekkis ka nende esindajaid ärksamategi noorte kontingenti: mõjule peab olema võrdne vastumõju. Näitena olgu osutatud kas või karjerismile omaaegsete noorte ja nende organisatsioonide noorist juhtide teotsemistes, kes nüüd vist on jõudnud juba auga vanaks saada, küll mitte aastailt, seda enam aga meelsuult.

2.

Meie sõjajärgse noorsoo hingeelu struktuuri üldjoontes iseloomustades võiks kõiki selle erilmeid ja varjundeid markantselt kokku suruda ainsas sõnas: *lõtvumine*. See sõna tähendaks vaimliste huvide ja võimete kesastumist, tahte söödistumist ja kõlblate tõekspidamiste soistumist. Nagu mingi dekadentse kirjanduse, näiteks mõne Hermann Bangi raamatu, lehekülgedelt ellu paisatud, ilmuvad meie muidu tõupäraselt nii visa ja pikatoimsegi rahva poegade ja tütarde hulka „haprad olen did“ — närvihellad, paindlikud ja väsinud tüübid. Murelapsi sigib kõikjale, lootuselapsi nagu enam ei näegi. Kõiksuguste problemaatiliste natuuride ja andekate parasiitide arv tõuseb lopsakalt (kuni neid viimati kirjanduseski jäädvustama hakatakse). Eneseäraelamise tung näib hooti levivat isegi roheliseimaisse noorsoo generatsioonidesse. Selle tagajärjeks on „enneaegne vananemine“, elutüdimus ja üldine küllastuse ning laiszez faire mee leolu.

Ja see loob soodsa pinna vabasurmaks „ilma silmatorkava põhjuse ta“, nagu vastav etioloogia ja arvustik näitavad¹⁾. Elu ei paku enam midagi, on mõttetu, igav ja hapu. „Ükskord peab ikka surema, varem või hiljem, üks ka-

ma kõik“. Ning lõtvunud elutahe puhub oma küünla.

Noorsoo ärksam osa aga näib kalduvat sageli liigsesse ja kuidagi umbeselt rõhuvasse refleksiooni. Tavalisest puberteediaja refleksioonist, tavalisest „nooruse pessimismist see näib erinevat oma tugevalt depressiivse ja massilise, mingi erilise psühhoosi iseloomuga. Seegi on omamoodi lõtvumine, eeskätt just tahte lõtvumine. Puberteediaegne hingeeluline kaos oleks nagu veel palju kaotilisemaks muutunud ja harilikust pikemale veninud. Äärmine pessimism, mis varemini puberteediaja elamustes tuli ette vast erijuhtudena, näib nüüd olevat õieti reeglipäraselt levinud. See viib kergesti elu eitamisele, virisemisele ja virelemisele, see omakord väga kergesti vabasurma. Ka siin leitakse elu olevat igav ja vähepakkuv, raske ja ainult kohustustega koormav. Kui nautijad leidsid, et elu on hapu ja igav narrimäng, siis siin leitakse, et ta on tige „košmar“. Seepärast „ilus on surra, kui oled veel noor.“

Selle elutahte ja üldse tahteelu degenereerumise põhjuste ligemal eritlulsel peaksime tegema pikemaid kõrvalepõikeid psühholoogiasse ja tema naaberdistsipliinidesse, kuid käesolevas ühenduses see viiks meid otsesest ülesandest liiaks palju kõrvale. Loodame nende etioloogiliste küsimuste juurde mujal tagasi tulla. Siin tuleks mõnd üksikasja neist põhjustest osutada ainult niipalju, kui see on hädapärast vajalik. On selge, et need põhjused juurduvad — kui loomult degenerandid välja arvame — eeskätt just läbielatud erakordsete aegade mõjudes ja järelmõjudes, ja alles siis mineviku paran-duses, mis hoopis vähem sisaldab kulda kui šlakki.

Puhtvaimlisel ja loomingu (muidugi noortele jõukohase loomingu) alal näib meie noortel käesoleval ajajärgul peamiseks puuduseks olevat *enesekontsentratsiooni* vaibumine. Lugesed mõnd nende kirjutist või luuletist, ei saa suurema osa juures lahti tundeist, et *oleks* võidud natuke rohkem pakkuda, kui oleks tahetud, kui oleks jätkunud *püsi-vust*. Muidugi, aeg oma alalise erutusi

¹⁾ Vt. Prof. L. Puusepp. Noorus ja eluväärtus, 1926, lk. 28 j. i.

ja üllatusi pakkuva suistumisega ei soodustanud mingit süvenemist mingi probleemi lahenduseks, mingi teema igakülgselt arenduseks või muidu rahulikuks kujundamistööks. Seda kaebasid omal ajal kõik loova töö tegijad, mõtte- ja luuletandrite veteraanid. Kui juba nendega lugu nii oli, siis algajaid, veel „ärkajaid“, lapseohtu vaimuründajaid ära räägigi! Kordame veel: mõeldagu ainult noori oma kärsitu loomu ja uususi avastada ihkava vaimuga tolles ajas ja miljões!

Teame väga hästi, et see oli sant aeg santide oludega. Mõtleme siin nimelt meie kodumaa omaaegset rasket ja kahemõttelist seisundit enne iseseisvust ja iseseisvuse võitlustes. Oli rahvas, kel oli rahvust, oli pisut kultuurigi ja oli salajast lootust kujuneda *natsiooniks* sõna täies mõttes, kuid puudus tulevik. Tiivad olid, kuid puudus õhk nende laotamiseks. Ja siis järsk vabaduse tulek, iseseisvuse saabumine. See kõik oli ilmsi unenägu.

Järsk vabaduse tulek mõjus halvavalt enesekontsentratsioonile nii mõneski ringkonnas, ka noorte juures. See lõi mingi laialivalguva ja pühapäevselt meeleolulise vaadete sfääri. Noored olid järsku õnneloosi-kaudu rikkaks saanud kehviku seisukorras. „Teoreetiliselt“ nad pidid (kooskõlas vabaduse manifestatsioonide töötustega) endile tahes või tahtmata tunnistama, et mis meil nüüd viga, nüüd meil on käes kõik, mida seni ainult igatseda oleme võinud... Tegelikult aga ei kadunud „vana režiim“ ühes oma spetsiifiliste essentsidega vaimlisel, kõlblal (kitsamas mõttes) ja sotsiaaleetilisel ning pedagoogikagi alal sugugi nii järsku (ega ole veel senigi lõplikult kadunud). See tõi paratamatult kaasa teatavad konfliktid: ühelt-poolt, noorte eneste vaateisse ja tundeisse ning, teiselt poolt, noorte ja vanade resp. õpilaste ja pedagoogide pluss avaliku arvamuse vahel, võib-olla järsumalt kui kunagi enne. Võtke kätte mistahes noorsoo ajakiri, eriti küpsema generatsiooni omi, käesoleva aastakümne algupoolelt ja teile puutub kohemaid silma see dualistlik lõhe (eeskätt just käsitsi-paljundatud ajakirjus).

Sel pinnal võime siis ka mõista seda noorte poolt sageli ülehinnatud ja vanade poolt nii kurikuulsaks tembeldatud protestivaimu, mis muide küll tihtigi on osutunud väärvajaduslikuks, kui mõnest sääsekesest elevanti tehti...

Ei keegi vähem kui Friedebert Tuglas on mõtteid avaldanud, et meie noorsugu pole iialgi nii aateline olnud, kui enne 1905. revolutsiooni ja revolutsiooni päevil. Kuigi see ehk vale pole, siis teatav liialdus on see ometi. Tõsi, nii võidi mõelda umbes 1915. a. paiku, mil Tuglas vastava arvamuse kirja pani. Kuid seda mõtteviisi on veel peale 1920-datki aastat tarvitatud ja mõnigikord noorte endi poolt, mida siis mõneski ringkonnas on võetud teatava enesepankroti tunnistusena, ja seda muidugi õigusega. Kuipalju aga näiteks see noorsugu, kes 1918. sügisel raamatud nurka viskas ja frondile tõttas, tegelikult oli neist noorist aatevaesem, kes 1905. võtsid tänavail osa demonstratsioonidest, selle selgitamine oleks väga huvitav, kuid seda ei saa jällegi võtta meie ülesande raamidesse. Kas oli see „traumaatilise epideemia“ keeriseis tõusnud veetlev tapahimu, mis siis noori lahinguisse kiskus? (!) Või lihtsalt seiklusetung? Võib-olla nii, võib-olla teisiti, kuid kindlaks tahab jääda niipalju: see noorus *oli teotaheline*, mitte ainult ilutseja ja demonstratsioonide-vahva. Vabadusesõda oma üleva idee ja sissiromantikaga mõjus meile peaaegu vahetumalt ilmasõja fronditavuseks muutunud kodumaa eluhämaruses lõtvuma lööva, siis revolutsiooni vihuris „vabaduse bakanaali“ pidustevale ja hiljem okupatsiooni jõledas türrannias vinduvale noorsoole nagu ergutav piitsalööök väsinud hobusele. Ja küllap ta oleks erkaks jäänudki, kui ka muu osa ühiskonnast seks oleks jäänud. Muuseas peame ikka ka meeles pidama, et demoralisatsioon on kaunis nakkav pahe. Kuid väga küsitavaks jääb, kas tema esimesed sümptoomid ilmusid just noorsoo juures nähtavale. Teame ainult, et kui seda noorsooski *arvati* märgatavat, siis leiti moraal viimses hädaohus olevat ja meie isamaa pahedest üpris püretatud... Ja see oli küll — nii kurb kui see ka ei olnud — päris tõsi,

kuid noorsoo süü oli ses asjas meie arvates hoopis pisuke — nagu kunagi laste asi.

Veel üks argument.

Meie „kõige aatelisema“ noorsoo kohta kirjutab Tuglas „Arthur Valdeses“: „Missugune kaaos valitses siis meie ümber ja meis enestes! Missugune närvide ja ajude palang! Nagu rahva vaimlise ja ainelise jõu kulutamisele sõjas hiljem krüüs järgneb, nii pidi ka meiega sündima. Liiga palju põletasime selles ilutules närve, liig hõõguvad olid meie unistused, et hiljemini pime ning raske reaktsioon tulemata oleks võinud jääda“¹⁾. Kui need pole ainult kenad kirjanduslikud kõnekäänud ja nende taga leidub teataval määral tõtt — siis: kas pole see tõde, vähemalt ses osas, mis ajude ja närvide palangusse puutub, maksev ka meie käesoleva aastakümne koolinoorsoo, eeskätt just sama koolinoorsoo küpsema generatsiooni kohta aastakümne alul? Elased nemad ju märksa suurema kaose üle ja võib-olla suuremate aadetegi sünni (!), kui vahest tookord, mil „võitluses nii palju ilu“ oli. Muu osa sobiks aga väga detsenniumi hilisemate aastakäikude noorsoo küpsema generatsiooni kohta. — kuni tänapäevani, mil selle noorsoo eneseavaldused (suureks kasuks või kahjuks?) on surutud koolikoridoridesse ja klassiseinte vahele. Sel pinnal mõistaksime siis juba täiesti neid kriisitundemärkide nähteid tol ajal meie noorsoos üldse ja keskkooli-noorsoos eriti. Või peame siiski uskuma, et kõik mis „vanasti“ oli, oli palju parem? Kui nii, siis peame aga küll tõeks võtma sellegi, et noor-eestlased noor-eestlaste uuest generatsioonist („vana“ tunneme juba Arkamisajast) on ka ükskord aaga vanaks saanud. „Kultuuri filistritele“ see oleks iseenesest mõistetav nähe, muule „kultuuri rahvale“ aga kaunis keeruline probleem, kuid ühtlasi paratamatu tõde.

Aateid ja nende rohkust ei saa arsinaga mõõta. Nii aatelisid, kui 1905. aastal, polnud noored käesoleva aastakümne alul ja hiljemgi enam mitte,

kuid aatevaesed — mass jääb nii seal kui siin vaatenurgast kõrvale — nad polnud kah mitte. Nad olid lihtsalt teisiti aatelisid. Olgugi laialivalguvalt, loiult ja lõtvunult, kuid siiski aatelisid, nagu noorus kunagi. Sest aated, ükskõik missugused nad ka ei ole, ja noorus on lahutamatult ühenduses. Rahvasuu ütleb, et Kuradi vanaemagi noorelt luuletanud! Ilma aadeteta on aga raske, kui mitte võimatu luuletada. Mäletavasti ütleb ka Ibsen kuskil, vist Kjoerlighedens Komédie's, et luuletaja ongi lihtsalt see, kelle rind on soojendatud võimsast usust oma aatesse. Teame aga, et keskkooli-noorsugu, õigemini selle noorsoo paremik, luuletas, siis ergo... Puberteedi uurimused õpetavad, et teatavad nooruse aated on juba füsioloogiliselt tingitud, olgu nende pinged ja hulk siis missugune tahes. Kui ehk peaks olema erandeid, siis kuuluvad need kindlasti patoloogiasse ja kriminalistikasse ja ei tule siin üldse arvesse. Ja muide, erandid aina kinnitavat reeglite eksistentsi.

Ehk saavad kord sellesinasegi noorsoo kohta tõeks needsinased Tuglase teised sõnad: „Sellest noorsoost loodi noil päevil terve rida legende, mida süüdistustena korrati ja mida veel nüüdki kordamast ei väsita. Teda nimetati aatevaeseks, — sest et tal teistsugused aated olid kui vanemal põlvel“ — ja osal noorpõlvestki, lisaksime sellele omalt-poolt juurde.

On aga kord paljude aastate järele need sõnad saanud tõeks, siis uurigem suurema hoolega, kui seni, legendide tekkimislugu ja võtkem siis sest kasulikku õppust.

3.

Noor-Eestile (kui meie „aatelisema“ noorsoo eliidile) järgnes, või õigemini — temast kasvas välja väga problemaatiline ja mitmet moodi hinnatud, kuid meie kultuurilukku siiski sügava vao kündnud Siuru. Noor-Eesti liikumine kuulub kahtlemata n.-n. revolutsiooniliste nähete hulka, Siuru vist on reaktsioonija sünnitis. Nende mõlemate vaimust olid meie kõnesolevad noored enam või vähem „osasaamises“. Ja on eriti iseloomulik, et selle

¹⁾ Minu kursiiv. H. P.

noorsoo saatus näib olevat väga analoogiline eelmainitud kahe kultuuriliikumisega. Vabadussõtta ruttavate noorte juures kohtame Noor-Eesti paatost ja hoogu, küllap ka võitlustahet ja optimismi, sõnaga—kõike seda, mis Noor-Eestis oli head (ja võib-olla ka halba). Pärast vabadusesõda näeme noorsoos levivat kõike seda, mis Siurus oli lodevat ning paha (ja võib-olla ka head). Kuidas sest aru saada? Vist nii, et vabadusesõjale järgnes kah reaktsioon — ja tõesti juba rutem, kui arvatagi võis. Õigemini, endine reaktsioon kestis edasi. Sest vabadusesõda ei ole meie kodumaa ühiskondlikus arengus mingi korrapärane nähe, vaid hoopis juhuline sündmus. See muidugi veel ei vähenda selle sõja tähtsust ja oreooli kodumaa saatuse kujunemises.

Mis me siit õpime? Seda näitab tulevik. Selles aga oleme nüüd kord ometi kindlad, et aateküllaseingi inimene võib mõnelt vaatepunktilt olla hoopis ebaaateline, võib, nagu öeldakse, kõlvatustes püherduda ja endale kuuligi pähe kihutada (kuipalju aadetega rahvast on seda muistegi teinud!). Iseasi on aated ja iseasi on elu. Mingi suhe omavahel on neil ka kindlasti. Jääb ainult küsitavaks, missugune arusaamine on kellelgi sest suhtest ja kas see alati on õige. Oli kord aeg, mil täditütre süütu jalutuskäik teise tädi pojaga ja mõni süütu suudlus (omast kohast aateline nähe) sel jalutuskäigul oli tädi meelest sama hea kui surmapatt. Kes teab kuidas see asi praegu on ja kuidas sellele saja aasta pärast vaadatakse. Ärgu aga see pisike kahklus kelleski arvamust tekitagu, et me selliseid süütuid suudlusi soovitavaiks ja harrastamisvääriilisteks peame. Ei kogunisti! Kui midagi seesugust on juhtunud ja veel edaspidigi juhtub, siis usume lihtselt, et see on paratamatus ja katsume (eriti aga katsugu tädid) ilma suurema kärata asju nii seada, et sest veel suuremat pahandust ei tuleks (mis muide küll kohvijutuks kenakest ainet annaks). Heal tahtmisel peaks see võimalik olema. Kui aga sest heast tahtmisestki puudus peaks tulema — siis on süüdi aeg ja olud ja viimaks

meie ise (või tädid). Või ümberpöördukt? Kes teab!

4.

Lehitsedes meie viimase aastakümne keskkooli-noorsoo noorema generatsiooni ajakirju (mis peaaesjalikult on käsitsi paljundatud), leiame neis luulet seotud kõnes harva, ja needki palad, mis seal juhuliselt esinevad, on üsna ilmekehvad, mannetud ja vormivaesed. Kuid seejuures nad pakuvad siiski teatavat huvi ja head materjali noorte hingeelu tundmaõppimiseks. See on luule ilma igasuguste pretensioonideta ja voolab vahetumaist elamustest. Selle tõttu neil salmikestel on teatav värskuski omane, kui arvame maha teatava saamatuse ja puberteediaegse ningeduse, mingi äbara sentimentaalsuse. Vormi ja väljenduse kallal ei murtagi siin palju pead, sest tähtis on *et, mitte kuidas*. See on häälemurdjate noorte iseloomulik teotsemisprintsip.

Kuidagi groteskselt mõjub täiskasvanud lugejasse näiteks järgmine armuvalulaul omas pühas lihtsameelsuses:

M u a r m u k e .

Mu armuke, kallike
Kaua ju ootan sind!
Sinule tuksub mu südameke
Sinule ihkab mu rind!

Ära lase nii kaua oodata!

Tule ju, peasta mind!

Kauem ei või ma kannata,

Sest armastada võin üksnes sind.

Siin põõsaste vilus

Lõhkeb mu süda! —

Siin lillede ilus

Ei saa armastada teda.

(Meie Mõtted 1923, nr. 3. Autor R. Raihein).

Võiks öelda, see on tüübilisi varajase puberteediaja armulaule väikese sõnastuseoskuse ja luulevõimega autorilt. Täiskasvanule see laul on naeruväärne ja luule kui niisuguse seisukohalt ta ei vääri üldse tähelepanu. Aga ometi, laul on laul, sest autoril näib kahtlemata tõsi taga olevat, sest

O edle Sympathie,

Du kommst, ich weiß nicht wie
ja see kõik räägib juba ise enese eest.
Muidugi pole meil põhjust seda armuvalu labasesuunaliseks pidada.

Või siis see, pealiskaudse otsustamise järgi üldiselt mõttelaadilt nagu veel pisut süütum asjake samalt auto-riit:

Kullerkupukene.

Kullerkupuke, hilleke —

Sind ihaldan näha ma ärdasti!

Tule ja tervita uuesti!

Oma kuld-nupuliste õitega lahkesti!!

Kuis ärkad sa süütudel aasadel?

Ma arvan! ilusal kevadel. —

Siis lehkavad, säravad

Su nupud. — Ja peagi närtsivad!!

Sel laulul oleks muide nagu küll pisut mingi võõrkeelse krestomaatia maik juures, kuid olgu — loobume siin paljutöötavast stiili analüüsist, mille tulemused meid kergesti rappagi võivad juhtida. Võtame seda hea-usu-peale originaalina. Laul kui niisugune on täiskasvanuile jällegi muigamisväärne. Aga siiski, mida ütleb meile see „süütü“ allegooria? Kust on pärit see lahkõlaline lõpp, see mõtlik lisandus: „— Ja peagi närtsivad!!“ On see talvaline, või kas üldse see on mingi puberteediaja meeleolu ja (siin küll mitte) rütmigi raamist välja langemine, nagu sellest Spranger teab näiteid esitada.¹⁾ Olgu neist üks illustratsiooniks:

S e h n s u c h t.

Wonach ich mich sehne?

Keiner weiß es, wohl kaum.

Ich möchte jetzt stehen

Am Waldessaum

Und die Vöglein hören singen

Und den Kuckuck hören schreien

Und dabei denken

Ich bin jetzt allein! jne.

Siin esineb meile ainult rütmist ja laulu üldisest tundetoonist väljalangemine juhuliselt ja tagamõtteta, noore inspiratsiooni kärsitu voogamise tagajärjel. Meie kullerkupukese lõpul aga lööb sisse ilmselt järsk refleksioon. Kui see laul oleks vormitäiuslikum, siis võiks arvata, et „närtsivad“ on sinna riimitarbest juurde tõmmatud. Käesolevas võiks aga väga hästi „närtsi-

vad“ asemel olla „hõljuvad“ või midagi muud selletaolist, mis ka riimi vastu suuresti ei patustaks, üldises mõttekäigus tunduks aga palju loomulikum, näiteks:

Siis lehkavad, säravad

Su nupud, ja kenasti hõljuvad.

Seesugune redaktsioon poleks väga paha, aga ta teeks terve laulu mõtetuks sõnade valinguks. Ainus sõna „närtsivad“ annabki kogu sepitsusele sügavama mõtte, teeb temast mingi allegooria. On aga küsitav, kas autor ise on olnud sest „sügavamast“ mõttest teadlik? Võib-olla, võib-olla ka mitte. Arvestades autori iga, on põhjust rohkem esimese võimaluse poole kalduda, sest on teada, et noored teataval puberteedi astmel kaduviku küsimuste ja isegi surma-mõtete kallal innukalt juurdlevad. Eeldades aga mingit alateadvusest võrsuvat momenti, tuleb olla viimase võimaluse poolt. Mingi kauge-male küündiva psühhoanalüüsi rakendamise oleks siin vist ometi sääskede kahurdamine.

Siin proov puberteediaja ebamäärasest protestivaimust, mis püüab vabaneda mingist — samuti ebamäärasest — „määratumast müürist“. On huvitav märkida, et selleski laulus tuleb esile teatav rütmist väljalangemine ja põhjendamatu teise tooni tabamine:

M i k s h a i g u t e l e d
noorusking?

Miks haiguteled elus õitsev noorus
Miks peidad end kui varjutatav!¹⁾

[toorus

Aeg raudane, täis hirvitavat müürki
Loob murranguid ja kratsib karmilt

[mürki,

Mis ehitet ja laot meil risti ette,
Oh vaata, vaata kordki sinna tõtte.
Kesk paisuvat, õitsevat kirgede seinä
Mil meeletu viha täis keevat leina?²⁾
Laob määratumaid kante elusarvil.
Täit pigistust ja piina hingel, närvil.
Ent aeg see annab mõista ise tihti.
Et pole surmanilk, mil käsk on pihti.
Sest karju lämbuv noorusking sa
[viha

¹⁾ Vrdl. Ed. Spranger. Psychologie des Jugendalters. 3. Aufl. 1925, lk. 74 j. j.

¹⁾ On vist mõeldud: varjutav.

²⁾ Minu kursiiv. H. R.

Ning keevast verest paisuv, topit
[liha.

Ei tunnista me määratumat müüri,
Kui käsi juhib nooruslaeval tüüri.

See protest pole veel kuhugi eriti suunatud. See on kindaviskamine nägematule vaenlasele — elukorraldusele ja elustiilile täiskasvanute ilmas, mis dikteeris noorile igal sammul kohandumistarvet. Ühtlasi see on hõikamine, et noorust tunnustataks, ja kui ei tunnustata, siis „karju lämbuv noorus-kirg sa viha“. See on käärimise laul ning seepärast ta ongi tervikuna ilmetu, kuna iga rida omaette on väga paljuütlev (muidugi puberteedi hingeelu seisukohalt). Kuigi siin kõnet on „raudasest“ ajast ja nurkadest, mis „laot meil risti ette“ ning „elusarvede“ (sic!) määratumaist kantidest, tundub see laul tervikuna siiski olevat väljaspool kindlat aega ja ruumi. Ta on universaalne, „kosmilise möllu“ — puberteedi algusaja lahkõlade muusika. Sellisena ta sobib ilusa eksemplina teatavasse pedagoogilise psühholoogia peatükki.

Millest aga johtuvad need näiliselt põhjendamatud teise tooni tabamised? Ei eksi vist palju, kui ütleme, et põhjuseks siin on eeskätt normiseadused, mille vastu noored omas kärsimatuses tahes või tahtmata on sunnitud pörkama. Siis võib-olla ka mõni puberteedi hingeelu erilisest mehaanikast võrsuv seik. Kuigi viimaste uurimiseks mõnel-pool samme on astunud, pole meil neis asju siiski veel suuremat selgust, mida ehk tulevik võib anda, kui seda uudisala põhjalikumalt haritakse.

Küllalt arvukate andmete najal, missuguste esitamine siin võiks minna ometi monotoonseks ja ruumi raiskavakski, julgeme väita, et positiivne teotsemislust ja optimism on üsna suurel määral omane keskkooli-noorsoo nooremale generatsioonile detsemniumi algupoolelgi. Üsna harva esineb siin seda „eitamise vaimu“, mis sageli on nii iseloomulik küpsemale generatsioonile. Kui see juba segastel aegadel oli nii, siis seda enam see ilmneb ajal, mis tänapäevale seisab ligemal. Igapäevase halli eluga, mida omal-ajal väga vihati,

lepitakse nüüd kergesti, sest selleski võib süda kergesti „rõõme uusi“ ainita. Sellest iseloomulik näide, mille ehtsuses aga ometi ei saa olla kaljukindel, sest kunagi kuskil hambaarsti või habemeajaja juures korda oodates ja aja viiteks ajakirja „Eesti Naist“ sorides, silmasin seal mingi poetessi laulukese, mis oma värsitehnikalt ja meeolude konstruksioonilt väga tuletas meelde sedasinast alljärgnevat, kuigi ta käsitles teist teemat:

Mälestusi suvest.

Möödus talv, möödus kevad, möödus
[suvigi;

viimasesse heidan mõnda pilku tagasi.

Väsinuna õhtul ma koju jõudsin

ja karja aeda ajasin.

Ema ja tüdruk tõtva

lüpsikud käes

matti neilt võtma.

Ega siis asjata lehmj peeta:

saame neilt piima —

eks seda vabrikusse veeta.

Vahepeäl viisin koplisse hobused.

Tuppa jõudes ju lauas istusid kodused

andes kõhul' oma osa.

Sulane päeval oli raiunud võsa,

käed ütles valutavat.

Ega isagi enam kõva ja terve kui türk

[pole,

temalgi valu seljas ja ristluis mis kole,

ent kellel" sa kaebad!

Soe jahupuder, heering ja leib

kõik kõrvuti kõhus nüüd

lebavad ja ootavad järge.

Pääst-jalust veri kõhu ümber koguneb

[kokku

jättes järele uimust ja roidust.

Keel kibe on soolases toidust.

Paar piipu mehed veel panid

Kuni naised neil sängi seadsid.

Sängis olles kuulsin veel uksi paukuvat
ja naabritalus koeri haukuvat.

Viimaks unne eksis pilk,

vaevalt laulvat kuuldus kilk. . .

Öösel und nägin: kukkusin kõrgelt

[maha,

tahtsin karjuda, kuid ei saanud.

Tuba pime põlnudki —

see sündis ümber Jaani,

mil koit ei loobu ehast.

Taas nagu varjud või vaimud liikusid,

sammudeta tasa mu ümber kiikusid, vist väsinud uinujaid valvasid nad. Jälle olin uinunud, unest' nägin und, seekord pidin jökke uppuma, nagu kord päeval see õnnetus tahtis [juhtuda.

Virgudes sain jagu et see oli unenägu.

Juba paistis aknast agu, kukkus kuskil üksik kagu.

Voodist siis kiiresti tõusin, akna avasin, pää väljas säääl rinnuli lamasin. Suvehommik karge hoovas tuppä,

luhal läikles lillenuppa, kullerkuppa ihkasin. Jõel vaid liikus üksik luga, oksil pääsukeste rida, — rõõme uusi aimas süda. Möödus talv, möödus kevad, möödus [suvigi; viimasesse heidan mõnda pilku tagasi.

(Loide 1927, nr. 2, Tartu realg.)

See on juba kõigiti „viie meele“ luule. Ainult süntees on veel nõrk.

(Järgneb.)

Kirjanduse arvustisi ja ülevaateid.

Kolm kaunist kirjakest.

Sven Hedin: Uue maailma avastuslugu. Eesti keelde H. Valma. 108 lhk. Hind 75 senti.

J. Parijõgi: Soome. Reisikirju. 70 lhk. Hind 75 senti.

J. Parijõgi: Kevad kutsub. Reisimälestisi Muhu- ja Saaremaalt. 80 lhk. Hind 1 kr. Kõik Tallinnas, 1929. Eesti Õpetajate Liidu kirjastusel.

A. Vaigla.

Rootsi kuulsa maadeurija *Sven Hedin*'i „*Uue maailma avastuslugu*“ sisaldab ülevaate kahe tegelase elukäigust ning avastuseretkedest uude maailma. Nende tegelaste elutöö esiletõstmise kaudu leiab käsitlust kaks tähtsat momenti uue maailma avastuse ja vallutamise ajajärgust: *Cristophus Kolumbus*'e poolt *Toxanelli* plaani teostamine ja *Cortez*'i poolt *Mehhiko* vallutamine ning koloniseerimine. *Cristophus Kolumbus*, esimene purjetaja uude maailma, põlvnes *Genua* kangruperekonnast ning õppis isegi esialgu kangruks, hiljem meremeheks. Oma aja kohta teostas *Kolumbus* ülijulge ettevõtte: väikeste kolmemastiliste laevakestega läände purjetada, et itta — Jaapani, Hiinasse ja Indiasse — jõuda. *Kolumbus* võitis kõik meresõitja ja avasturi raskused oma raudse tahtejõuga, — ometi tema eluõhtu on pettumuserikas.

Juba teise reisi järele ei tervitatud avasturit endise rõõmuhõisega. Kardetav võistleja oli *Portugalis*: „*Vasco da Gama* oli ümber *Aafrika* purjetades leidnud õige indiatee, ja sellest uuest kordaminekust jätkus seks puhuks *Kolumbuse* kangelasteenete unustamiseks (lhk. 27/28).“ Aga kolmanda enamäpardunud teekonna järele ei tundnud *Kolumbust* tema endised sõbradki. Meelehaigus murdis mehe, kelle kand toetus uue ilma saarestikule esimesena, „kui mitte arvesse võtta norralaste muinasjutulist ameerikasõitu viissada aastat varem (lhk. 19).“

Cortez — uue maailma *Aleksander* — oli *Mehhiko* vallutaja, koloniseerija ning euroopa vaimus kultiveerija. Ta sündis *Hispaanias* 1485. aastal, õppis *Salamanca* ülikoolis ja võttis osa *Kuuba* saare vallutamisest. *Cortez*'il olid kõik hispaanlase parimad omadused: vaba vahvus, õiglus ja rüütellikkus. Sellele tuli lisaks veel otse taltsutamatu auaenus.“ Need omadused, vahe mõök ja raudriides ratsanikud kindlustasid eurooplaste väikesele hulgale üleoleku punanahkade suurtest jõukudest *Mehhiko* lõplikul vallutamisel. 75-päevase piiramise järele langes „vana indiaani kultuuri imestusväärne päälinn.“ Assteekide võim oli murtud. *Cortez* korraldas ja ehitas hoolega ning asjatundlikult *Mehhiko* uuesti ülles ja oli Uus-

hispaania maavalitseja. Kuid saatus tahtis, et temagi pidi oma elulõpul kadestajatega ning vastastega väiklastes riidudes raiskama oma elujõudu. Cortez suri aastal 1574.

Inimkond vajab tugevaid teoinimesi, kelle tegude hõõguses lööksid särama suured eluvarad. Sääraseiks teosangariks on mõlemad Sven Hedin'i raamatukese kangelased. Niisuguste isiksuste pingutuslik eneseteostus on huvitav ning õpetlik teonapil ajal. Sven Hedin on huvitavalt jutustanud Kolumbuse käikudest, Cortez'i diplomaatlikust suhtest asteekide kuninga Montezuma'ga, võitlustest Mehhikos ja pärisrahva usumängudest.

H. Valma tõlge on ladus. Raamatuke on varustatud vastavate piltidega.

Meie tuntud ning armastatud noorsookirjaniku J. Parijõe „Soome“ on lõbus lugemine autori reisimälestistest Soome. Huvitavalt kirjeldab Parijõgi, mis eelteadmused ja eelarvamused olid tal enne sõitu Soomest, kuidas imetleb ta Soome siniõhu ja kaljulinnas Helsingis: võõrastemajas ei küsita passi ega nõuta raha ette, ja kuidas koolilapsed-õpireislased vallatlevad rõõmsasti ning harrastavad muu seas üht mängu, mida autor Eestis pole näinud. See on „vaguni aknast võidu väljasülitamine, aja pääle, kes kauem jõuab, sülitada see on võidumees (lk. 18).“ Aga muudki väga meelitavat näeb autor naaber-sugurahva lastest. Nad on väikesed abimehed vanakestele, *aumehed*. Soome saun, Jüväsküla seminari avarad hooned (kus sünnib ka sepist teha, sest „ükski meister ei lange taevast“), tõrvapõletajad, põhjavallgus, kesköine päike, Savonlinna, Punkaharju, Imatra, Vallinkoski, Viiburi — kõik on huvitavaid lühikest käsitlust leidnud Parijõe 70-leheküljelises väikesekaustalises raamatukeses.

Kui Soome reisiraamatukeses puuduvad elustavad ning ilustavad pildid (välja arvatud kaanepildike), siis Saaremaa matk „Kevad kutsub“ on varustatud huvitavate ülesvõtetega Muhust ja Saarest. Juba kaanele on asetatud viis n.-n. pukktuuliku pildikoopiat.

„Kevad kutsub“ on kutse noontele kodumaa kaunisse loodusse. See on noore vaatenurgast nähtud meisterlik matkapildistik „avarustesse“ — Saaremaa kadakanõmmedele. Ses vähenõudlevas, kuid soojas ning huvitavas raamatukeses ei anta ainult põgusaid pilidikesi seminari abiturientide ekskursiooni sooritamisest saartele ning viheid teekonnal ammutatud muljetest, vaid autor rakendab kõik oma kaaslasel tegevusse ning lühikeste karakteristikude lisajoonte abil loob neist püsivad kujud. Siin on tugev Tommi, Ats, Senni, Hilsi — see pikem — ja Vanda, kes kõneleb veidi käriseva häälega. Seal ainusündinud tütar Fritsi, kellel on kõige suurem seljakott, seal — Liisi, Eets, kes saadab oma neede Maasi maalinna vanadele vaimudele, siin väiksem Hilsi. Ja õpetaja kõhuka portfelliga — sees *õpireisi materjal*...

Lustlikult ning luuleliselt rännatakse läbi peaaegu kogu Saaremaa, ikka üle kiviaedade ja läbi lapitalude tänavate, kus säilitatud traditsiooniline külavainu veeloiguga.

Eriti härras on Parijõe raamatukese lõpplehekülj. Autor pöördub oleviku poole ning kõnetab: „Kus on nüüd kõik need reisikaaslased, koolivennad ja õed?“

Mõnigi on rakendunud kutsetööl, mõnd pole nähtud kauneist kevadekutse päevist. Üks veedab päevi tiisikusehaiglas, männitukkade ääres; üks on andunud surma varjule. „Mõne kujud hakkavad tuhmuma mälestusis.“

Lihtselt ja südamliselt mõjuvad need Parijõe kohtlased veerud oma koolikaimaste käekärgust.

L. S a p o z k y — „Kujutava geometria ja konstruktiivse perspektiivi algõpetus“ XII tabeliga, I anne, Tartu — Pealaos Postimehe raamatukaupluses — 1929, suur format, 16 lk. teksti + 12 lehte jooniseid, hind 175 senti. —

Valter Nõges.

Algkool tutvustab õpilasi joonistamise tunnis vaatleva perspektiivi reeg-

litega, kuid keskkool peab astuma sammu edasi: ta peab andma õpilasele neis tundides kujutluse kujutava geomeetria ja konstruktiivse perspektiivi algõpetusest. Klassikalise perspektiivita ei saa me läbi, isegi moodsed kunstnikud, kes on püüdnud seda igati ignoreerida, on osalt jälle sellele teele tagasi pöördunud. On täiesti valearvamine, nagu eitaks enamik tähtsast moodseist kunstnikest klassikalist, konstruktiivset perspektiivi. Kuid anname sõna säärasele autoriteedile, nagu seda on omal alal *Hermann Popp*, kes kirjutab oma teoses „Maler-Aesthetik“ järgmist: „Der Einwand, dass Aesthetisieren und Theoretisieren die Reflexion über Kunst der Schaffenskraft den Weg verlege, lässt sich am besten durch den Hinweis auf die Namen Böcklin, Klinger, Liebermann, Segantini, Schulze-Naunburg, Knille, Trübner usw. beseitigen. In der gesamten Geschichte der Kunst dürfte es ausser Dürer und Lionardo kaum noch einen Künstler geben, der wie Böcklin theoretisiert, gelehrt systematisiert und reflektiert hat. Von einer Beeinträchtigung der Schaffenskraft ist aber weder bei ihm noch bei einem andern etwas zu merken.“ Asjata ei ütle ka Karlsruhe kunsttööstusekooli *prof. F. S. Meyer* sissejuhatuses oma teosele „Handbuch der Perspektive“ (Esslingen 1922): „Kogemus õpetab, et isegi vaatlevat perspektiivi ei suuda me õieti kasutada, kui me pole kodus kujutavas geomeetrias.“

Sellelt alalt on eeskujulikuks ja ainukeseks omalaadiliseks teoseks eestikeelses kirjanduses L. Sapotzki' ülalnimetatud „Kujutava geomeetria ja konstruktiivse perspektiivi algõpetus“. Ainestik leiab selles kontsentrilise käsitelu: I osa sisaldab ülevaate kõigist projektsiooni viisidest; II osa peatub üksikasjalikumalt kolmel enam-levinud kujutamisiisil, nimelt normaal- ja kaldprojektsioonil ning perspektiivil, raamatu lõppu on paigutatud hulk ülesandeid, mis on tihedalt seotud raamatu sisuga ning on viimasele täienduseks.

Teosele on antud mapi kuju, kusjuures tema sisu selgitavad 60 otse ees-

kujulikku joonist, paigutatud 11-nele lahtisele lehele; 12-dale lehele on asetatud lahendused 16-ale ülesandele. Jooniste paigutus lahtistele lehtedele võimaldab nende hõlpsust ja otstarbekohast kasutamist; igatahes on see väga õnnelik idee, mis väärib järeltegemist.

Autor väidab väga õieti oma teose sissejuhatuses kogemuse põhjal, et palju kergem on enesele kujutella ruumis konkreetset keha kui matemaatilist punkti, ning seepärast lähtubki ta oma kirjutises kehadest, võttes vaatlemisobjektideks nähte igapäevasest elust. Kõik oma reeglid selgitab ta ühe ja sama objekti, nimelt majakese abil. Tabelitest väärib eriti tähelepanu IX, mis võiks õigusega pretendeerida perspektiivi õpetuse universaaltabeli nimemele: autor selgitab sellel ühe joonisega kõiki tähtsamaid kehade konstrueerimise meetodeid, nimelt konstrueerimist lõikamismeetodi, paopunkti (koondusepunkti) meetodi ja distantspunkti meetodi järgi, näidates siin ühtlasi kaldjoonte projektsiooni ning jaotusepunktide tarvitamist (viimast probleemi lahendab hästi ka 15. joonis).

See teos pole aluseks joonistamise ning tehnilise joonestamise õpetamisel mitte ükski keskkooli vanemates klassides, vaid sama hästi ka tehnika-, kunsti- ning teistes kutsekoolides; vajalik on ta ka igale, kes soovib omada selget kujutlust projektsiooniõpetusest. Ta täidab tühiku meie kooli- ja õppekirjanduses kui ka teoreetilise geomeetria ja selle praktilise kasutamise vahel, sest ta esitab äärmiselt kokkusurutud vormis kõige tähtsat omal alal, jäädes seejuures selgeks vormis ja meeldivaks keeles. Tema ainukesena võib ehk mainida ainestiku liiga konspektiivset ja abstraktselt käsitelu, mis teeb tema raskemini seeditavaks stereomeetrias vähe kodus olevale õpilasele kui ka õpetajale.

Väliselt jätab raamat luksusväljande mulje. Teos on trükitud valgele, heale paberile, eriliselt on rõhku pandud raamatu esteetiliselt mõjuvale välimusele, mis meie raamatute juures jäetakse sageli tahaplaanile.

Jäab ainult soovida, et sellele esimesele andele järgneksid varsti teised. L. Sapotzki, kes teotseb lektorina Tallase kunstikoolis ja õpetajana Tartu linna tööstusekoolis, on oma „Kujutava geomeetria ja konstruktiivse perspektiivi algõpetuse“ I ande kirjutanud teadusemehele omase asjalikkuse ja täpsusega, sama võib oodata ka tema teose järgmistest annetest. Olgu see raamat otsitav mitte üksi õpilaste ning õpetajaskonnas, vaid samuti ka meie kujutava kunsti alal teotsejate peres, sest „Die Theorie soll den Boden düngen,

aus welchem die Saat des Gefühls aufsprössen kann. Das Wissen soll Energien für höhere Zwecke frei machen. Das Gelernte muss in das Unterbewusstsein hinabsinken, aus dem die Phantasie beim Schaffen das jeweilig Brauchbare hervorholen wird. Der Verstand baut die Bühne, auf welchem das Gefühl sein Schauspiel aufführt. Nur das Gesetz kann uns frei machen (Th. Wedepohli teose „Aesthetik der Perspektive“, Berliin 1919, lõpp-sõnast).

—s.

Kooli ja õpetajaskonna päevaküsimusi

Õppejõudude teenistusseadus (kava).

I. Üldised alused.

§ 1. Õppejõud jagunevad: 1) määralisteks õpetajaiks, kes vastavad käesoleva seaduse § 4. nõuetele ja kellel on vähemalt 50% seaduses ettenähtud nädalatundide normist kas ühes või mitmes õppeasutises kokku; 2) õpetajate kohustetäitjateks, kellel on vähemalt 50% nädalatundide normist, kuid kes ei vasta käesoleva seaduse § 4. nõuetele; 3) tunniandjateks, kelle nädalatundide arv on alla 50% seaduses määratud normist; 4) õpetajaametite kandidaatideks.

§ 2. Määralised õppejõud võetakse ametisse määramata ajaks, õpetajate kohustetäitjad ja tunniandjad — kauemalt kaheks kooliaastaks, vastavalt praktikaaja kestusele.

§ 3. Õppejõude ametisse registreeriv asutis võib registreerida kohustetäitjaks ka käesoleva seaduse § 4. nõuetele vastava õppejõu kauemalt kaheks kooliaastaks, mille möödumisel viimane kas registreeritakse ametisse määralise õppejõuna või vabastatakse ametist.

§ 4. Määraline õppejõud peab vastama järgmistele nõuetele:

- 1) peab olema Eesti Vabariigi kodanik;
- 2) peab oskama riigikeelt;
- 3) peab olema vähemalt 20 aastat vana;
- 4) peab vastama tervislikult sellekoha-

sele hariduse- ja sotsiaalministri poolt maksumapandud määrusele;

5) peab omama koolile vastavat kutsetunnistust või olema kinnitatud õpetaja kutses hariduse- ja sotsiaalministri poolt käesolevas seaduses ettenähtud korras.

Erandi võib teha pkt. 1. ja 2. tähendatud nõuete suhtes igal üksikul juhul hariduse- ja sotsiaalminister.

Punkt 2. nõue ei ole maksev nende mitte-eestikeelsete koolide õpetajate kohta, kes registreeritud ametisse neisse koolidesse enne käesoleva seaduse maksmahakkamist.

§ 5. Õppejõuks ei või võtta isikut:

1) kes seadusejõusse astunud kohtuotsuse läbi on kaotanud õiguse ametis olla;

2) kes seisab eeluurimise või kohtu all süütegude pärast, mille eest seaduses ette nähtud vangimaja või raskem karistus, välja arvatud süüteoasjad, mis võidakse lõpetada poolte leppimisel.

§ 6. Riigikoolide õppejõud on riigiteenijad, omavalitsuste poolt ülalpeetavate koolide õppejõud on kooliülalpidaja omavalitsuse teenijad, erakoolide õppejõud loetakse erateenistuses olevateks isikuteks.

Õppejõudude teenistuslikud õigused, kohustused ja muud vahekorrad määratakse kindlaks käesoleva seaduse alusel, käesolevas

seaduses tähendamata küsimused lahendatakse aga vastavalt riigi- või omavalitsuseteenijate või erateenistuse kohta käivate seaduste järgi.

§ 7. Käesolevas seaduses tähendatud omavalitsuste ja nende koolivalitsuste ülesandeid vähemusrahvaste suhtes, kellel on olemas kultuurivalitsus, täidavad maksvate seaduste piires vastavad vähemusrahvaste kultuurivalitsused.

II. Õpetaja-kutse omandamine.

1. Algkooli-õpetaja kutse.

§ 8. Algkooli-õpetaja kutsetunnistuse andmine sünnib käesolevas seaduses ettenähtud korras katsekomisjonis, mis asub algkooli-õpetajaid ettevalmistava õppeasutise juures.

§ 9. Katsekomisjoni esimeheks on pedagoogilise õppeasutise juhataja ja liikmeiks pedagoogilise õppeasutise õppejõud ning hariduse- ja sotsiaalministeeriumi esindajad ning vähemalt üks koolinõunik hariduse- ja sotsiaalministri määramisel.

§ 10. Algkooli-õpetaja kutseeksami katsekomisjon võtab vastu neid pedagoogilise õppeasutise lõpetajaid, kes vastavad käesoleva seaduse § 4. pkt. 1., 2. ja 4. nõudele ning keda pedagoogiline õppeasutis on tunnistanud kõlvulisteks õpetaja-kutsele.

Algkooli-õpetaja kutseeksami võib vastu võtta isikuid ka väljaspoolt pedagoogilist õppeasutist, kes lõpetanud üldharidusliku keskkooli (gümnaasiumi).

§ 11. Kutseeksami kavad paneb maksma hariduse- ja sotsiaalminister.

§ 12. Isikule, kes rahuldavalt õiendanud algkooli-õpetaja kutseeksami, antakse sellekohane tunnistus, mis annab õiguse töötada kaks aastat õpetajaametis kandidaadina algkoolis.

§ 13. Kutseeksami õiendamisele järgneb õpetajaametis kandidaadi kaheaastase kestusega praktikaeg algkoolis.

Hariduse- ja sotsiaalministeeriumi loaga võib seda praktikaega edasi lükata kahe aasta võrra.

§ 14. Praktikaajal peab õpetajaametis kandidaadil olema vähemalt 25% seaduses ettenähtud nädalatundide normist.

Praktikaeg võetakse arvesse õpetaja teenistuseaja arvamisel ning praktikaajal maksetakse kandidaadile palga kutselise õpetaja normide järgi.

§ 15. Õpetajaametis kandidaat töötab ko-

haliku koolinõuniku lähemal järelevalvel ja juhtimisel. Koolinõunik jälgib kandidaadi õppe- ja kasvatusetööd, instrueerib teda tarbekorral ja on temale nõuga abiks ning hindab kandidaadi õppe- ja kasvatusetöö tulemusi ja kutsekõlblikkuse sellekohase hariduse- ja sotsiaalministeeriumi korralduse alusel.

Koolinõunik võib tarbekorral määrata kandidaadile lähemaks nõuandjaks kohaltõttava vanema vilunud õppejõu.

§ 16. Kokkuleppel koolinõunikuga määrab katsekomisjon õpetajaametis kandidaadile pedagoogilise ülesande, mille ta peab lahendama praktikaaja kestel.

§ 17. Iga praktika-aasta lõpul korraldab katsekomisjon pedagoogilise õppeasutise juures kursused õpetajaametis kandidaatidele praktika-aastal tekkinud küsimuste selgitamiseks ja teadmiste täiendamiseks. Kursuse korraldamise kohta annab hariduse- ja sotsiaalministeerium lähema juhatuskirja.

§ 18. Arvesse võttes õpetajaametis kandidaadi poolt esitatud praktikaaja andmeid, ülesantud pedagoogilise töö tulemusi ja koolinõuniku hindamist kandidaadi praktikaaja töö ning kutsekõlblikkuse kohta, otsustab katsekomisjon algkooli-õpetaja kutsetunnistuse andmise.

§ 19. Katsekomisjoni otsus kutsetunnistuse mitteandmise kohta läheb kinnitamisele hariduse- ja sotsiaalministeeriumile, kes, kas kinnitab katsekomisjoni otsuse, või pikendab praktikaega ühe aasta võrra.

2. Kesk- ja kutsekooli-õpetaja kutse teaduslikkude õppeainete alal.

§ 20. Kesk- ja kutsekooli-õpetaja kutse on kahesugune: 1) teaduslikkude õppeainete õpetaja-kutse ja 2) tehniliste õppeainete õpetaja-kutse.

Hariduse- ja sotsiaalministeerium määrab, missugused ained tulevad lugeda teaduslikkudeks ja missugused tehnilisteks.

§ 21. Kesk- ja kutsekooli teadusliku õppeaine õpetaja kutsetunnistuse andmine sünnib käesolevas seaduses ettenähtud korras katsekomisjonis, mis asutatakse ülikooli või mõne teise kõrgema õppeasutise juurde.

§ 22. Katsekomisjoni esimehe ja liikmed määrab hariduse- ja sotsiaalminister. Komisjoni esimees määratakse kõrgema õppeasutise õppejõudude hulgas, liikmed — kõrgema õppeasutise õppejõudude kui ka teiste pedagoogide hulgas.

§ 23. Katsekomisjoni istungite aja määrab hariduse- ja sotsiaalministeerium.

Komisjoni liikmed saavad tasu hariduse- ja sotsiaalministeeriumi poolt määratud normide järgi.

§ 24. Kesk- ja kutsekooli teaduslike õppeainete õpetaja kutseksamile katsekomisjon võtab vastu isikuid, kes vastavad § 4. punkt 1—4 nõudeile, omavad kodu- või hariduse- ja sotsiaalministeeriumi poolt tunnustatud välismaa kõrgemat haridust, on täitnud kõik ülesanded ja tööd ülikooli või mõne teise kõrgema õppeasutise juures asutatud pedagoogilises asutises ja tunnustatud nimetatud asutise poolt õpetaja-kutsele kõlblikeks.

Hariduse- ja sotsiaalminister annab määruse pedagoogilisse asutisse vastuvõtu tingimuste ja selle õppetöö kohta. Tarbekorral on hariduse- ja sotsiaalministril õigus piirata vastuvõetavate arvu.

§ 25. Teaduslike õppeainete õpetaja kutseksami kava paneb maksma hariduse- ja sotsiaalminister.

§ 26. Isikule, kes rahuldavalt õiendanud teaduslike õppeainete õpetaja kutseksamid, katsekomisjon annab sellekohase tunnistuse, mis annab talle õiguse õpetada neid aineid õpetajaameti kandidaadina kaks aastat kesk- ja kutsekoolis.

§ 27. Kutseksami õiendamisele järgneb õpetajaameti kandidaadi kaheaastase kestusega praktika-aeg kesk- või kutsekoolis.

Hariduse- ja sotsiaalministeeriumi loaga võib seda praktika-aega edasi lükata kahe aasta võrra.

§ 28. Praktikaajal peab kandidaadil olema vähemalt 25% seaduses ettenähtud nädalataundide normist.

Praktika-aeg võetakse arvesse õpetaja teenistuseaja arvestamisel ning praktikaajal maksetakse kandidaadile palka kutselise õpetaja normide järgi.

§ 29. Õpetajaameti kandidaat töötab hariduse- ja sotsiaalministeeriumi poolt määratud aja järelevalvel ja juhtimisel.

Hariduse- ja sotsiaalministeeriumi kandidaadi õppe- ja kasvatusetööd, instrueerib teda tarbekorral ja on igati talle nõuga abiks ning hindab kandidaadi õppe- ja kasvatusetöö tulemused ja kutsekõlblikkuse sellekohase hariduse- ja sotsiaalministeeriumi korralduse alusel.

Hariduse- ja sotsiaalministeeriumi võib tarbekorral määrata kandidaadile lähemaks nõuandjaks kohaliku koolinõuniku või kohal töötava vanema vilunud õppejõu.

§ 30. Kokkuleppel hariduse- ja sotsiaalministeeriumiga katsekomisjon määrab õpetajaameti kandidaadile pedagoogilise ülesande, mille ta peab lahendama praktikaaja kestel.

§ 31. Iga praktika-aasta lõpul korraldab katsekomisjon õpetajaameti kandidaatidele ülikooli või mõne teise kõrgema õppeasutise juures kursused praktika-aastal tekkinud küsimuste selgitamiseks ja teadmiste täiendamiseks. Kursuste korraldamise kohta annab hariduse- ja sotsiaalminister lähema juhatusekirja.

§ 32. Kesk- ja kutsekooli teaduslike õppeainete õpetajaameti kandidaadi poolt esitatud praktikaaja andmeid, ülesantud pedagoogilise töö tulemusi ja hariduse- ja sotsiaalministeeriumi kandidaadi praktikaaja töö ning kutsekõlblikkuse kohta arvesse võttes, otsustab katsekomisjon kesk- ja kutsekooli vastavate teaduslike õppeainete õpetaja kutsetunnistuse andmise.

§ 33. Katsekomisjoni otsus kutsetunnistuse mitteandmise kohta läheb kinnitamisele hariduse- ja sotsiaalministeeriumile, kes, kas kinnitab katsekomisjoni otsuse, või pikendab praktika-aega ühe aasta võrra.

3. Kesk- ja kutsekooli-õpetaja kutse tehniliste õppeainete alal.

§ 34. Kesk- ja kutsekoolide tehniliste õppeainete õpetaja kutsetunnistuse andmine sünnib katsekomisjonis, mis asutatakse hariduse- ja sotsiaalministri korraldusel kas ülikooli või mõne teise kõrgema õppeasutise või mõne õpetajate ettevalmistuseasutise juurde.

Merekoolide, kunsttööstuskooli ja teiste erilaadiliste kutsekoolide eriainetes õpetaja-kutse antakse hariduse- ja sotsiaalministri sellekohase määruse alusel.

§ 35. Katsekomisjoni esimehe ja liikmed määrab hariduse- ja sotsiaalminister.

Esimees määratakse selle õppeasutise õppejõudude hulgast, mille juures komisjon asub, liikmed — selle õppeasutise õppejõudude ja teiste pedagoogide kui ka vastavate eriteadlaste hulgast.

§ 36. Kesk- ja kutsekoolide tehniliste õppeainete õpetaja kutseksamile katsekomisjon võtab vastu isikuid, kes: 1) vastavad § 4 pp. 1, 2 ja 4 nõudeile, 2) omandanud hariduse- ja sotsiaalministeeriumi poolt tunnustatud keskkooli hariduse või lõpetanud pedagoogi eelklassi, 3) lõpetanud vastava kutsekooli või omandanud eraviisil tarviliku kutseoskuse, 4) saanud tarviliku pedagoogilise ettevalmistuse pedagoogilises õppeasutises või

selle juures korraldatud kursustel, ning 5) viimase õppeasutise poolt tunnistatud kutsekõhlikuks.

§ 37. Kutseeksami kavad paneb maksmata hariduse- ja sotsiaalminister. Üksikute ainete suhtes võib hariduse- ja sotsiaalminister üles seada nõude, et kandidaat oleks mõni aeg töötanud praktiliselt vastava elukutse alal.

§ 38. Kesk- ja kutsekooli tehniliste õppeainete õpetaja katsekomisjoni ja kutsetunnistuse väljaandmise kohta on maksivad käesoleva seaduse §§ 23 ja 26—33.

4. Õpetaja kutsetunnistuse kasutamine üksikutes koolitüüpides ning ametisolevate kutseta õpetajate kutse kinnitamine.

§ 39. Kesk- ja kutsekooli teaduslike õppeainete õpetaja kutseeksami õiendajad saavad algkooli-õpetaja kutse hariduse- ja sotsiaalministri sellekohase korralduse järgi.

§ 40. Kesk- ja kutsekooli õpetaja kutsetunnistuse väljaandmist korraldatakse nõnda, et õpetaja saab õiguse õpetada mitut õppeainet.

§ 41. Kesk- ja kutsekooli õppejõul on õigus õpetada kesk- ja kutsekoolides ainult neid õppeaineid, milles tal on õpetaja-kutse. Teiste ainete õpetamine võib sündida ainult erandjuhtudel hariduse- ja sotsiaalministri sellekohasel loal.

§ 42. Täienduseklasside ja -koolide õppejõududeks võivad olla alg-, kesk- ja kutsekoolide kutselised õppejõud. Seni väljaantud täiendusekoolide õpetajate kutsetunnistused jäävad maksmata ning nende omanikud saavad algkooli-õpetaja kutse hariduse- ja sotsiaalministri sellekohase korralduse järgi.

§ 43. Õpetajate kohusetäitjaid, kel puudub õpetaja-kutse, kuid kes on töötanud koolides Eesti Vabariigi iseseisvuse ajal vähemalt kümme aastat rahuldavate tagajärgedega, võib hariduse- ja sotsiaalminister kinnitada vastavate koolide määralisteks õppejõududeks, ja neil on sel puhul ka uuele kohale kandideerimisel ühesugused õigused kutseliste õppejõududega.

§ 44. Enne käesoleva seaduse maksma hakkamist seaduste või hariduse- ja sotsiaalministeeriumi määruste järgi õpetajaiks kinnitatud õppejõud loetakse määralisteks õppejõududeks, kuigi nad ei oma õpetaja-kutset käesoleva teenistuse seaduse nõuete kohaselt, ning neid võib registreerida koha vahetuse puhul ka uuel kohal määralisteks õpetajaks.

III. Õppejõudude ametisse-seadmine.

§ 45. Õppejõu ametisse-seadmine võib toimuda vaid vabale kohale.

Uue õppejõu valimine tuleb võtta ette viivitamatult pärast endise õppejõu lahtiregistreerimist. Suvisel õppetöö vaheajal toimetatakse õppejõu valimine hiljemalt kaks nädalat enne tegeliku õppetöö algust koolis.

§ 46. Õppejõu valimisest kuulutatakse hiljemalt kaks nädalat enne valimist ühes pealinnas ilmuvas päevalehes ja ühes kohalikus lehes, kui viimane on olemas.

§ 47. Õppejõud, kes soovib astuda ametisse, esitab kuulutajale asutisele (§ 49) sellekohase kirjaliku sooviavalduse lühikese eluloo ja endise teenistuse kirjeldusega, käesoleva seaduse § 4 nõudeid tõendavad dokumendid või nende kinnitatud ära kirjad ning allkirja selle kohta, et ei ole seaduses ettenähtud takistusi tema ametisse astumiseks.

§ 48. Koolijuhatajaks võib valida isikuid, kes õppejõuna on töötanud koolides vähemalt kolm aastat.

Õpetajaameti kandidaadil on õpetajakohale kandideerimisel ühesugused õigused kutseliste õpetajatega.

§ 49. Riigikooli õpetajate valimisest kuulutab koolijuhataja, omavalitsuste poolt ülalpeetavate koolide õppejõudude valimisest vastav maa- või linnakoolivalitsus ning erakoolide õppejõudude valimisest — erakooli ülalpidaja, kui küsimus pole lahendatud teisiti erakooli põhikirjas.

*

§ 49. variant I. Riigikoolide õpetajate valimisest kuulutab koolijuhataja, omavalitsuste poolt ülalpeetavate alg- ja täiendusekoolide õppejõudude ja kesk- ning kutsekoolide juhatajate valimisest — vastav maa- või linnakoolivalitsus, omavalitsuste poolt ülalpeetavate kesk- ja kutsekoolide õpetajate valimisest — vastava kooli juhataja ja erakoolide õppejõudude valimisest — erakooli ülalpidaja, kui küsimus pole lahendatud teisiti erakooli põhikirjas.

*

§ 49. variant II. Riigikoolide õpetajate valimisest kuulutab koolijuhataja, omavalitsuste poolt ülalpeetavate koolide õppejõudude valimisest — kooli ülalpidav omavalitsus ja erakoolide õppejõudude valimisest — erakooli

ülalpidaja, kui küsimus pole lahendatud teisiti erakooli põhikirjas.

*

§ 50. Riigikoolides valib esinenud sooviavaldanute hulgast õpetaja kandidaadi koolijuhataja ja esitab tema hariduse- ja sotsiaalministeeriumile ühes pedagoogika-nõukogu arvamusega ametisse määramiseks. Hariduse- ja sotsiaalministeeriumil on õigus määrata ametisse esinenud, kuid ka muude kandidaatide hulgast mõnd teist kandidaati.

Koolijuhataja riigikoolides määrab ametisse hariduse- ja sotsiaalminister, kusjuures kooli pedagoogika-nõukogul on õigus soovitada omalt poolt kandidaati koolijuhataja kohale.

§ 51. Avalikkude õppeasutiste õppejõudude valimisi toimetavad maa- ja linnakoolivalitsuste juures asuvad valimisekomisjonid järgmises koosseisus:

- 1) maa- või linnakoolivalitsuse juhataja komisjoni juhatajana;
- 2) ringkonna koolinõunik;
- 3) kaks kooliülalpidaja esindajat, keda valivad valla-, alevi-, linna- ja maaomavalitsuste poolt ülalpeetavate koolide õppejõudude valimiseks nende omavalitsuste volikogud;
- 4) kaks õppejõudude esindajat, keda valivad vastavad õpetajate organisatsioonid kolmeks aastaks.

Kui maa- või linnakoolivalitsuse piirkonnas töötavad mitme õppekeelega koolid, siis valitakse õppejõudude esindajad iga õppekeelega koolide liigi õppejõudude valimiseks vastava rahvuse õppejõudude organisatsioonide poolt.

*

§ 51 pkt. 4 ja sellele järgneva lõike variant.

4) kaks õppejõudude esindajat, keda valivad vastava maa- või linnakoolivalitsuse järelevalvele kuuluvate koolide õppejõud kolmeks aastaks koosolekul, mis korraldatakse hariduse- ja sotsiaalministri sellekohase korralduse järgi.

Kui maa- või linnakoolivalitsuse piirkonnas töötavad mitme õppekeelega koolid, siis koondatakse neis õppejõud, kui neid on vähemalt kümme, esindajate valimiseks koolide õppekeele järgi, ning valitud esindajad võtavad osa õppejõudude valimisest vastavalt koolide õppekeelele.

*

Sõnaõigusega võtab osa õpetaja valimisest vastava kooli juhataja ning juhataja valimisest pedagoogika-nõukogu esindaja, kellel on

õigus tutvuda kandidaatide dokumentidega enne valimist.

Variants avalikkude kesk- ja kutsekoolide õpetajate valimise korra alal ühenduses § 49 variandi I.:

§ 51¹. Avalikkudes kesk- ja kutsekoolides valib koolijuhataja esinenud kandidaatide hulgast õpetaja kandidaadi ja esitab tema valimisekomisjonile valimiseks ühes pedagoogika-nõukogu arvamusega.

Kui valimisekomisjon ei poolda esitatud kandidaati, siis saadetakse asjatoometus esitavale asutisele tagasi uueks esitamiseks kahe nädala kestel. Ei poolda valimisekomisjon ka seekord ettepanud kandidaati, siis läheb küsimus otsustamiseks hariduse- ja sotsiaalministeeriumile, kes registreerib õppejõu ametisse esitatud kandidaatide hulgast.

§ 51 variant: ühenduses § 49 variandi II.

Avalikkude õppeasutiste õppejõudude valimist toimetab kooli ülalpidaja omavalitsuse volikogu.

Sõnaõigusega võtab osa volikogu koosolekust õpetaja valimisel vastava kooli juhataja ning juhataja valimisel pedagoogika-nõukogu esindaja, kellel on õigus tutvuda kandideerijate dokumentidega enne valimist ning esitada nende hulgast kandidaate volikogule.

§ 52. Erakoolide õppejõude valib erakooli ülalpidaja, kui küsimus pole erakooli põhikirjas teisiti lahendatud, ja esitab kandidaadid registreerivale asutisele, juurde lisades koolijuhataja kandidaadi suhtes kooli pedagoogika-nõukogu ja õpetajate kandidaatide suhtes koolijuhataja arvamuse.

§ 53. Valitud õppejõu kandidaadi registreerib ametisse alg- ja täiendusekoolides vastava maa- või linnakoolivalitsus, ning kesk- ja kutsekoolides hariduse- ja sotsiaalministeerium.

Maa- või linnakoolivalitsuse otsuse peale õppejõudude registreerimise asjas võivad asjast huvitatud isikud või asutised kaevata hariduse- ja sotsiaalministeeriumile kahe nädala kestel otsuse saamise päevast arvates.

§ 54. Registreeriv asutis valvab selle järgi, kas on täidetud seaduse ja määruste nõuded õppejõudude valimise asjas. Kui registreeriv asutis leiab, et need nõuded pole täidetud, siis jätab ta esitatud kandidaadi registreerimata ja teatab sellest kandidaadi esitanud asutisele.

§ 55. Registreeriv asutis teeb otsuse registreerimise asjas kahe nädala kestel ettepaneku saamise päevast arvates, kus juures tal on õigus selle aja kestel nõuda esitatud kandidaadi kohta täiendavaid andmeid ja dokumente.

Kui kahe nädala kestel registreeriv asutis ei tee otsust, või ei nõua täiendavaid andmeid, siis loetakse esitatud kandidaat ametisse registreerituks.

§ 56. Õppejõud loetakse ametis olevaks sellest ajast, millest teda ametisse registreeriv asutis ametisse registreeris.

Kui õppejõud on valitud enne kooliaasta tegeliku õppetöö algust, siis registreeritakse ta ametisse 1. augustist, kui koht sel ajal oli juba vaba ja kui valitud kandidaat ei olnud sel ajal omavalitsuse või riigi teenistuses, vastasel korral registreeritakse ta ametisse teenistusse astumise päevast arvates.

§ 57. Enne õppejõudude valimise välja kuulutamist pöördub valimisi kuulutaja vastava õppejõudude reservi nimekirja pidaja asutise poole, kas ei ole selles leida vastavat kandidaati. Ainult sel puhul, kui reservis ei leidu vastavat kandidaati, või kui see kandidaat nõus ei ole kohta vastu võtma, kuulutatakse valimised välja ning asutakse õppejõu ametisse-seadmisele väljaspoolt reservi.

§ 58. Õppejõuks võib registreerida isikut, kellel on koolile vastav õpetaja-kutse ning kes vastab käesoleva seaduse § 4. tähendatud teistele nõuetele; ainult sel puhul, kui ei ole kutseõiguslikku kandidaati, võib õppejõu kohustetäitjaks registreerida isiku, kel puudub kutse, kuid kes oma hariduselt ja pedagoogiliselt ettevalmistuselt vastab hariduse- ja sotsiaalministri poolt antud sellekohase määruse nõuetele.

§ 59. Tagavaraõpetajad seatakse ametisse samas korras nagu õpetajad koolidele. Kooliülalpidaja esindajate asemel saadab valimisekomisjoni sel puhul esindajad vastav maa- või linnavolikogu.

§ 60. Kui toimepandud õppejõu valimised ei anna tagajärgi või kui õppejõu koht vabaneb õppetöö kestel ning valimisi ei ole võimalik toimetada kohe, siis registreeritakse ametisse vastava registreeriva asutise poolt, kauemalt kooliaasta lõpuni, õppejõu asetäitja, eeskätt õpetajate reservis olevate õppejõudude hulgest.

§ 61. Kui õppejõud mõjuvaid põhjustel on sunnitud kauemat aega ametist puuduma, siis registreeritakse ametisse harilikus korras

kuid ilma valimisteta õppejõu asetäitja kuni tema koolitöösse tagasitulekuni, eeskätt õpetajate reservis olevate õppejõudude hulgest.

Kui alalise õppejõu tagasituleku aega asetäitja määramisel ei ole võimalik ette näha ja asetäitja on määratud tähtajata, siis tuleb alalise õppejõu tagasitulekust hiljemalt üks kuu enne asetäitjale teatada, vastasel korral tuleb asetäitjale palka edasi maksta ühe kuu kestel, arvates sellest päevast, mil temale teatati alalise õppejõu tagasitulekust.

Kui asetäitja täidab koolijuhataja, tema abi või muid erikohuseid, siis on temal õigus nende ülesannete täitmise eest saada erilist tasu, nagu seda maksetakse alalisele õppejõule.

IV. Õppejõudude õigused.

§ 62. Avalikkude õppeasutiste ja õigustega erakoolide õppejõud saavad teenistuse eest seaduses kindlaksmääratud tasu ametisse registreerimise päevast arvates.

Teiste erakoolide õppejõududele maksetakse tasu kokkuleppel kooli ülalpidaja ja õppejõu vahel.

Rahatasu maksetakse üks kord kuus või poole kuu viisi samadel tähtaegadel nagu riigiteenijatele.

§ 63. Koolide ja klasside koondamisel ning nende ümberkorraldamisel ja tunnikavade muutmise tagajärjel vabaks saanud määratud õppejõud avalikes õppeasutistes ja õigustega erakoolides viiakse üle kooliülalpidajate nõusolekul ja registreeriva asutise otsusel määralise õppejõu vabale kohale samas maa- või linnakoolivalitsuse piirkonnas, riigikoolis paigutatakse sel puhul õppejõud vabale kohale teise riigikooli. Vabade kohtade puudusel viiakse õppejõud sel puhul õpetajate reservi.

§ 64. Õppejõudude reserv asub riigikoolide ja kõigi kes- ning kutsekoolide tarvis hariduse- ja sotsiaalministeeriumi ning alg- ja täienduskoolide tarvis maa- ja linnakoolivalitsuste juures.

Õppejõudude reservi korralduse määrab kindlaks vabariigi valitsus hariduse- ja sotsiaalministri ettepanekul.

§ 65. Reservi üleviidud määralsed õppejõud saavad endisest teenistusekohast kolme kuu kestel edasi täie teenistusetasu, välja arvatud lisatundide ja natuuras saadud tasu, järgmise kolme kuu kestel pool sellest tasust; peale selle vabastatakse nad lõplikult ametist, kui neile selle aja kestel pole leitud uut koh-

ta, reservi võivad nad aga edasi jääda omal soovil.

Reservis asuvad õppejõud, kes tunniandjatena koolides töötavad, saavad rahalist tasu reservi järgi maha arvatud tundide tasu.

§ 66. Kui reservis asuv õppejõud vastu ei võta kolmandat temale pakutud õppejõu kohta, kaotab ta eelmises paragrahvis tähendatud tasu edasisaamise õiguse.

§ 67. Käesoleva seaduse § 101. põhjal teenistusest ajutiselt tagandatud õppejõud, samuti ka vahi-alla võetud õppejõud, kui vahi-alla-võtmise tagajärjeks ei ole teenistusest tagandamine, saavad rahatasu teenistusest äraoleku aja eest täies viimase kuu tasu suuruses, välja arvatud lisatundide tasu.

§ 68. Teenistuse saamise õigus lõpeb tegelikult ametist lahtiregistreerimise päevaga, välja arvatud §§ 65. ja 66. ettenähtud juhud.

Õppejõu teenistusest lahkumisel ei nõuta temalt tagasi teenistuse tasu päevade eest, mis jäid teenida saadud teenistuse tasu eest.

§ 69. Õppejõu surma puhul saavad kadunu ülalpidamisel olnud perekonnaliikmed ja ülenevad sugulased kolme kuu kestel tema rahatasu edasi ning võivad tarvitada sama aja kestel tema teenistuse korterit samadel alustel, nagu seda anti kasutada kadunule.

§ 70. Õppejõud, keda vabastatakse teenistusest parandamata haiguse pärast, saab rahatasu edasi kolme kuu kestel peale vabastamise ja võib tarvitada sama aja kestel teenistuse korterit.

§ 71. Õppejõududele ja nende perekondadele kindlustatakse arstiabi ja pension sellekohaste seaduste alusel.

§ 72. Õppejõudude teenistusesõitudest tekkinud kulud kannab kooli ülalpidaja riigiteenijate kohta maksvate normide järgi.

Õppejõudude ümberpaigutamisel tekkinud kulud kannab riigikoolides hariduse- ja sotsiaalministeerium ning avalikkudes õppeasutistes ja õigustega erakoolides vastav maa- või linnaomavalitsus.

§ 73. Ajutist vabastust ametikohuste täitmisest õppetöö ajal mõjuvaid põhjustel annab avalikkudes õppeasutistes ja õigustega erakoolides kuni 4-ja päevani õpetajaile koolijuhataja, koolijuhatajale — registreeriv asutis, kuni kolme kuuni teenistuse tasuga ja kuni ühe aastani teenistuse tasuta — hariduse- ja sotsiaalminister. Kulud, mis tekivad ajutiselt ametikohuste täitmisest vabastatud õppejõudude tundide asendamisest, kaetakse õppe-

jõudude tasude seaduses ettenähtud korras.

Erakorralistel juhtumel kuni ühe aastani annab ajutist vabastust avalikkude õppeasutiste ja õigustega erakoolide õppejõududele hariduse- ja sotsiaalministri ettepanekul vabariigi valitsus täieliku või osalise palgaga.

§ 74. Õppetöö vaheajal ei vaja õpetaja iseäralikku ärasõidu luba, kui tema peale ei ole pandud mõni õppekohustus või kui tema hooleks ei ole usaldatud mõne alalist ülevaatuset nõudva kooli või selle juures töötava asutise juhatamine. Need kohustused tulevad aga korraldada nõnda, et õppejõud saaks puhkust vähemalt ühe kuu kooliaasta kestel.

Lahkumisest oma teenistusekohalt peab õpetaja teatama koolijuhatajale, samuti teatama oma asukoha ja selle muudatuse. Koolijuhataja võib oma teenistusekohalt lahkuda riigikoolides hariduse- ja sotsiaalministeeriumi, teistes koolides vastava koolivalitsuse loal.

V. Õppejõudude kohused.

§ 75. Kõik õppejõud annavad esimest korda ametisse astumisel hariduse- ja sotsiaalministeeriumi poolt koostatud vormeli järgi pühaliku töötuse — täita omi kohuseid korralikult.

See paragrahv maksab ka nende õppejõudude kohta, kes selle seaduse maksamahakamisel on juba ametis, kui nad varem ei ole andnud säärast töötust.

§ 76. Iga õppejõud peab tegema tema kätte usaldatud õppe- ja kasvatusetööd korralikult, hoolsalt ning Eesti Vabariigi huvides, ta peab täitma kõiki tema teenistusse puutuvaid seadusi ja määrusi, samuti seaduste ja määrustega kooskõlas olevaid oma ülemuse käskke ja korraldusi ning õppenõukogu otsuseid.

Õppejõud on vastutav oma teenistusealase tegevuse seaduslikkuse eest.

Käsus või otsuses leiduvast vastolust seadusega või seadusepäraste eeskirjadega peab õppejõud teatama käsuandjale ülemusele või õppenõukogule, kui otsus on tehtud viimase poolt, ja niisugusest käsust ja otsusest, mis sisaldab ettepaneku kuritegevusele, järgmisele kõrgemale ülemusele.

§ 77. Õppejõud ei saa loobuda tema peale pandavaist pedagoogilistest ülesannetest, nagu klassijuhataja ülesanded, õppenõukogu sekretäri kohused, ekskursioonist osavõtt, raamatukogu ja õppevahendite hoid, korrapidamine

kooliettevõtetal, õpilaste järelevalve väljaspool kooli ja teised.

§ 78. Õppe- ja kasvatustöö peab olema erakondlikult erapooletu ning salliv usuliste vaadete suhtes.

Õppejõul on keelatud õpetada või õpilasi kasvatada Eesti demokraatliku vabariigi või avaliku kõlbluse vastases vaimus.

§ 79. Õppejõu elu koolis kui ka väljaspool kooli peab olema korralik ja heaks eeskujuks noorsoole.

§ 80. Õppejõu teenistuse hindamine toimub vastavalt koolinõuniku või haridusenõuniku poolt hariduse- ja sotsiaalministeeriumi poolt antud juhiste alusel ja on kättesaadav õppejõule ning koolijuhatajale.

Kui õppejõu teenistus on hinnatud mittehuldavaks, võib ta pöörduda hariduse- ja sotsiaalministeeriumi poole, kes võtab tarbekorral hindamise revideerimisele.

§ 81. Hariduse- ja sotsiaalministeeriumil on õigus õppetöö vaheajal õpetajaile korraldavaist kursustest osavõttu õppejõududele teha sunduslikuks.

Peale kursustest osavõtmise on hariduse- ja sotsiaalministeeriumil õigus anda õppejõududele erilisi hariduslikke ülesandeid neis koolides, kus survine õppetöö vaheaeg kestab kolm kuud või enam.

§ 82. Õppejõud on kohustatud hoidma tema hoolde usaldatud koolivarandust ja vastutab selle rikkumise või kadumamineku eest niivõrt, kui see oleneb tema süüst või kohuste täitmata jätmisest.

§ 83. Pikemaks ajaks teenistusepuhkusele minnes on õppejõud kohustatud üle andma tema käes olevad rahasummad, varandused ja asjaajamise asetäitjale ja tagasi tulles jälle võtma vastu.

Teenistusest lahkumisel on õppejõud kohustatud tema hoolde usaldatud varanduse, rahasummad ja aktid selleks määratud isikule üle andma. Ta ei või lahkuda teenistusest enne, kui see üleandmine ei ole teostatud.

§ 84. Avalikkude koolide õppejõule on keelatud osta koolivara, mis on usaldatud tema kätte müümiseks, samuti sõlmida varalisi lepinguid selle asutisega, kus ta ise teenib, ei enese või abikaasa nimel ega eraisiku kaudu, ei ka kooli esindajana sõlmida ostumüügilepinguid oma esimese nelja astme sugulastega ja kahe astme hõimlastega.

§ 85. Õppejõud võib teenistusest puududa ja teenistusse hiljaks jääda ainult mõjuvaid põhjustel. Põhjustest, mis teenistusse ilmu-

mist takistavad, tuleb teatada ülemusele viibimata. Mõjuva põhjuseta andmata jäänud tundide eest tasu ei makseta.

§ 86. Teenistusest puudumise, samuti teenistusse hiljaksjäämise mõjuvaiks põhjusteks on:

1) haigus, sõjaline tegevus, tulekahji, veeuputus ja raudtee- või laevasõidu seisak, kui need takistavad teenistusse ilmumist;

2) vahi-all-olemine;

3) vanemate, abikaasa või laste surm või raske haigus.

Haiguse pärast puudumise põhjus ja kestus konstateeritakse vastava ametliku arsti tunnistuse põhjal. Teiste mõjuvate põhjuste kestuse üle otsustab vastav koolivalitsus.

Erandina võib hariduse- ja sotsiaalministeerium tunnistada mõjuvaiks ka muid põhjusi.

§ 87. Haiguse korral saab õppejõud teenistusetasu edasi kuni terveksaamiseni, mille tõenduseks tuleb esitada ametliku arsti tunnistus, aga mitte kauem kui 26 nädalat järgimööda, korduvail haigusjuhtumel kokku mitte enam kui kolmkümmend nädalat aastas (12 kuu kestel):

1) esimese haigusekuu kestel täiel määral;

2) järgmiste kuude kestel $\frac{2}{3}$ teenistusetasust.

§ 88. Paragrahv 86. tähendatud mõjuvaid põhjustel, välja arvatud haigus, maksetakse ametist puudumisel õppejõule palka kahe kuu kestel. Üle kahe kuu puuduv määraline õppejõud arvatakse õppejõudude reservi ilma palgata, kohustetäitjad, tunnistajad ja õpetaja ameti kandidaadid aga vallandatakse teenistusest.

§ 89. Teenistusesaladused, mis saanud teatavaks õppejõule, peab ta salajas hoidma ka pärast teenistusevahekorra lõppu.

§ 90. Õppejõud võivad ametisse registreeriva asutise loaga erakorraliselt ühtaegu täita ka mitteõpetajaameti kohuseid riigi või omavalitsuse teenistuses, kui teenistusehuvid selle all ei kannata. Vabariigi valitsusel on õigus sel korral määrata riigikooli õppejõule palgalisa riigiameti eest kuni teise ametikoha poole palga suuruses.

Tunnianndjad teise ametikoha pidamiseks luba ei vaja.

§ 91. Õppejõud võib olla erateenistuses, samuti pidada isiklikult ärilisi ettevõtteid kas voliniku või oma perekonnaliikmete kaudu riik-

gikoolides hariduse- ja sotsiaalministeeriumi, avalikkudes õppeasutistes ja õigustega erakoolides vastava koolivalitsuse loal, kui see sugune õppejõu erategevus ei takista ametikohuste täitmist ega riiva tema õpetajakoha vääriolist lugupidamist.

Luba andev asutis võib eelpooltähendatud põhjustel erateenistust ja ettevõtete pidamist keelata.

Äriliisi ettevõtteid isiklikult juhtida või neis tegev olla võib määraline õppejõud ainult hariduse- ja sotsiaalministri loaga.

§ 92. Õppejõule on keelatud anda eratunde tasu eest oma õpilastele aineis, mis õppejõud neile õpetab koolis.

§ 93. Ühes avalikus õppeasutises või õigustega erakoolis ei või alluvuse vahekorras teenida:

- 1) ülenevad ja alanevad sugulased;
- 2) mees ja naine;
- 3) vennad ja õed.

Nende ühte sattumisel paigutatakse alluv õppejõud käesolevas seaduses ettenähtud korras teisele samapalgalisele kohale; kui see aga võimalik ei ole, siis viiakse määraline õppejõud õpetajate reservi, õpetajate kohustetäitjad, tunniandjad ja õpetajaameti kandidaadid aga vallandatakse teenistusest.

Erandjuhtudel ja põhjendatud asjaoludel võib hariduse- ja sotsiaalminister lubada ajutiselt edasi teenida alluvuse vahekorras, kui see ei riiva teenistusehuve.

§ 94. Teenistuse huvides võivad õppejõude ametisse registreerivad asutised õppejõude ümber paigutada samasugusele kohale teise kooli koolide ülalpidajate nõusolekul. Enne üleviimist peab ära kuulama üleviidava õppejõu seletuse. Üleviimise otsuste peale võib üleviidud õppejõud kaevata hariduse- ja sotsiaalministrile kahe nädala kestel otsuse saamise päevast arvates.

VI. Õppejõudude alluvuse vahekord ja distsiplinaarkaristused.

§ 95. Õppejõudude alluvuse järjekord on järgmine:

1) õpetaja, 2) koolijuhataja, 3) koolinõunik, 4) maa- või linnakoolivalitsuse juhataja, 5) haridusenõunik, 6) hariduse- ja sotsiaalministeeriumi koolivalitsuse direktor ja 7) hariduse- ja sotsiaalminister ja nende ametikandjate seaduslikud asemikud.

§ 96. Riigi- ja avalikkude koolide õppejõud alluvad teenistusealaste süütegude puhul

sellekohaseile maksvaile kriminaal- ja distsiplinaarseadustele.

§ 97. Peale sellekohaseis kriminaal- ja distsiplinaarseadustes ettenähtud teenistusealaste süütegude kuuluvad õppejõudude teenistusealaste süütegude hulka järgmised pedagoogilised süüteod:

1) käesolevas teenistuse seaduses ja vastavates kooliseadustes tähendatud ülesannete ja kohustuste täitmata jätmise õppe- või kasvatusetöö alal;

2) puudulik või nõrk õppe- või kasvatusetöö.

Need pedagoogilised süüteod on maksvad ka erakoolide õppejõudude suhtes.

§ 98. Paragrahvis 97 tähendatud süütegude eest määratakse järgmised distsiplinaarkaristused:

- 1) märkus — alates koolijuhatajast;
- 2) noomitus — alates koolinõunikust;
- 3) ümberpaigutamine alamale kohale — alates hariduse- ja sotsiaalministeeriumi koolivalitsuse direktorist;
- 4) tagandamine teenistusekohalt — hariduse- ja sotsiaalministri otsusel.

Kõrgemale ülemusele kuulub ka distsiplinaarvõim, mis on alamatel ülemustel.

§ 99. Kui ülemus leiab, et õppejõudu pedagoogilise süüteo eest tuleb suuremalt karistada, kui tema distsiplinaarvõim seda lubab, siis teatab ta sellest viibimata kõrgemale ülemusele; samuti on ta kohustatud teatama kõrgemale ülemusele, kui korduvaile distsiplinaarkaristustele vaatamata ei tule parandust.

§ 100. Süütegude ilmsikstulekul ei ole ülemus mitte ükski õigustatud, vaid ka kohustatud süüdlast karistama distsiplinaarselt ning kõrvaldama väärnähtusi ja puudusi.

§ 101. Ametisse registreeriv ülemus võib õppejõudu ajutiselt tagandada ametikohuste täitmisest:

1) kui õppejõud on antud eeluurimise või kohtu alla süüteo pärast, mille eest seaduses ettenähtud karistus on ühendatud ametisolemise õiguse kaotamisega;

2) kui süüteo iseloom ei luba koolis edasitöötamist asja arutamise kestel kohtu- või distsiplinaarkorras.

§ 102. Distsiplinaarkaristuse eel peab käima süüteo igakülgne selgitamine ning tarbekorral juurdlus, samuti peab ära kuulama süüdistava seletus ning tema poolt ülesantud tunnistajad.

§ 103. Distsiplinaarkaristused määratakse viivitamatult pärast süüteo tarvilikku selgi-

tamist ja süüdistatavalt seletuse saamist.

Kui pedagoogilise süüteo kordasaatmisest on möödunud üle ühe aasta ja selle aja kestel ei ole süüdistust tõstetud, loetakse süütegu aegunuks.

§ 104. Süüteod, millele karistusena võib järgneda õppejõu tagandamine ametist, arutatakse läbi kolmeliikmelises distsiplinaarkomisjonis, mille juhatajaks on hariduse- ja sotsiaalministeeriumi koolivalitsuse direktor ja liikmeiks sama ministeeriumi peasekretär ja suurema õpetajate organisatsiooni esindaja.

Juurdluse toimetaja ei või olla distsiplinaarkomisjoni liikmeks.

§ 105. Tagandamise otsustab hariduse- ja sotsiaalminister, ära kuulates distsiplinaarkomisjoni arvamuse.

§ 106. Vabariigi valitsusel on õigus õppejõudu teenistusest vabastada, kui ta leiab, et õppejõu tegevus on riigi huvidele kahjulik, pärast sellekohast juurdlust ja vabastatava õppejõu seletuse ärakuulamist.

VII. *Õppejõudude ametivahekorra lõpetamine.*

§ 107. Ametivahekord lõpeb või lõpetatakse:

- 1) õppejõu surma puhul;
 - 2) õppejõu omal soovil: a) kooliaasta lõpul — 31. juulil, millest lahkuv õppejõud on kohustatud teatama kooli ülalpidajale hiljemalt 1. juuliks; b) kooliaasta kestel ametisse registreeriva asutise nõusolekul, mil puhul tuleb üks kuu varemalt sooviga esineda;
 - 3) kooli sulgemisel ning koolide ja klasside koondamisel ning ümberkorraldamisel;
 - 4) parandamata tervisrikke- ja haiguse puhul, mis takistab edukat õppe- ja kasvatustööd või on kardetav õpilastele, pensionikomisjoni otsuse põhjal;
 - 5) Eesti Vabariigi kodakondsusest lahkumisel;
 - 6) seaduse jõusse astunud kohtu otsuse järgi;
 - 7) tagandamisel distsiplinaarkorras;
 - 8) 65. a. vanuse kättesaamisel.
- Hariduse- ja sotsiaalministeeriumil on õi-

gus erandjuhtudel pikendada õppejõu teenistuseaega kuni 70. eluaastani.

§ 108. Õppejõude ametisse registreerival asutisel on õigus lasta õppejõudu arstlikult läbi vaadata, kui tal on põhjust arvata, et õppejõu tervislik seisukord ei võimalda talle edukat õppe- ja kasvatustööd, või on kardetav õpilastele.

§ 109. Õpetajate kohustetäitjate, tunniandjate ja õpetajaameti kandidaatide teenistliku vahekorra lõpetamisest kooliaasta lõpul peab õppejõude registreeriv asutis teatama õppejõule hiljemalt 1. juuliks, vastasel korral jäävad need õppejõud edasi ametisse järgmiseks kooliaastaks.

§ 110. Hariduse- ja sotsiaalministeeriumil on õigus pensionieasse jõudnud õppejõu tundide normi vähendada kuni 50% täie palga juures kui ka pensionieasse jõudnud õppejõudu ametist vabastada teenistuse huvides.

VIII. *Teenistusekirjad.*

§ 111. Iga õppejõu üle peetakse teenistusekiri, kuhu märgitakse:

- 1) nimi ja perekonnanimi;
- 2) sündimise aeg ja koht;
- 3) perekonnaseis;
- 4) haridus;
- 5) teenistusekäik;
- 6) puhkeajad.

Teenistusekirjade vormi ja pidamisekorra määrab hariduse- ja sotsiaalminister.

§ 112. Teenistusest lahkujale antakse tema soovil teenistusekirjast ära kiri; ümberpaigutamisel saadetakse teenistusekiri uude teenistusekohta.

IX. *Seaduse elluviimine.*

§ 113. Käesolev seadus hakkab maksma 1931. a. 1. augustist. Samast ajast kaotavad maksvuse (seaduse eelnõu lõplikul redigeerimisel tähendatakse siin täpsalt, missuguste seaduste missugused §§ kaotavad maksvuse).

Hariduse- ja sotsiaalministril on õigus anda määrusi käesoleva seaduse alusel ja piirides.

Seletuskiri õppejõudude teenistuseseaduse eelnõu kavale.

Õppejõudude teenistuse tingimused erinevad tunduvalt teiste ametnikkude ja teenijate omist; seepärast on maksma pandud kõigis mais õppejõudude kohta eriline teenistusekord. Ka Eestis tundub juba ammu vajadus õpetajate teenistuse seaduse järele. Maksivad seadused jätavad lahendamata hulga õpetajaisse puutuvaid küsimusi; administratiivvõim kui ka õpetajad ise ei leia sagedasti vastust maksvaist seadustest tekkinud olukorra lahendamiseks.

Käesolev teenistuse seadus tahab täita tühjad kohad, mis leidsid maksvais seadustes õpetajate teenistuse suhtes, samuti ühtlustada teenistuse tingimusi mitmesuguseis õppeasutistes.

Kuna teenistuse seadus maksab ka koolijuhatajate kohta, siis tarvitatakse seaduse eelnõus sõna „õppejõud“, mis mõiste alla kuuluvad nii õpetajad kui koolijuhatajad.

Õppejõud avalikkudes koolides jagunevad nelja rühma: 1) määralsed, 2) kohustetäitjad, 3) tunniandjad ja 4) õpetajaameti kandidaadid. Määralsed on need õppejõud, kellel on koolile vastav õpetaja-kutse ja on tunde vähemalt 50% normist. Kohustetäitjad õppejõud on kujunenud olukorras need, kelle ettevalmistus ei ole küllaldane selles koolis õpetamiseks. Need õppejõud loetakse ametis aastate järgi. Ka käesolev seadus jätab võimaluse, et kui koolihuvid seda nõuavad, võetakse nende asemele määralsed õppejõud. Tunniandjail on õppetöö koolis kõrvalteenistuseks. Seadus annab võimaluse vallandada neid õppejõude kooliaasta möödumisel, kui seda nõuavad koolihuvid, näit. tundide jaotus jne. Õpetajaameti kandidaatideks loetakse need, kes on lõpetanud õppejõude ettevalmistava õppeasutise ja õiendanud vastavad eksamid, kuid ei ole veel omandanud õpetaja-kutset.

Kõigi määraliste õppejõudude kohta seatakse üles samad tingimused, mis riigiametnikkude kohta: nad peavad olema Eesti Vabariigi kodanikud, oskama eesti keelt, peavad olema 20 a. vanad, peavad vastama tervislikult sellekohastele nõuetele, et nad suudaksid täie eduga teha koolis õppe- ja kasvatustööd, neil peab olema koolile vastav õpetajakutse.

On juhtumeid, kus tuleb teha erand. Näit., kui ei ole eriaine õpetamiseks vastavat

Eesti Vabariigi kodanikku. Erandi tegemise õigus on antud hariduse- ja sotsiaalministri- riele.

Ka ei tule laiendada eesti keele mõistmise nõuet nende õpetajate (mitte koolijuhatajate) kohta, kes mitte-eestikeelsetes koolides juba töötavad. Suuremalt jaolt on need juba elatanud inimesed, eesti keele äraõppimine korralikult teeks neile palju raskusi. Küll maksab eesti keele oskamise nõue nende õpetajate kohta, keda ametisse võetakse.

Seaduse-eelnõus on tähendatud, et riigikoolide õppejõud on riigiteenijad, omavalitsuste poolt ülalpeetavate koolide õppejõud — kooliülalpidaja omavalitsuse teenijad, kuna erakoolide õppejõud loetakse erateenistuses olevateks isikuteks.

II.

Kuna õpetaja töö koolis nõuab temalt õppeaine põhjalikku tundmist ja oskust õpetada ning kasvatada, peab olema temal vastav kutsetunnistus, mille omamine annab õpetajaid valivale asutisele kindlustuse, et valitav kandidaat suudab täita suurt ja kõrget pedagoogi ülesannet.

Algkoolis puuduvad ainete õpetajad. Algkooli-õpetaja peab suutma õpetada kõiki algkoolis ettenähtud aineid, võimalikult ka üldhariduslikke aineid algkooliga lähedalt seotud täiendusekoolis ja -klassides.

Kesk- ja kutsekoolis ei saa õpetaja õpetada iga ainet. Iga aine ulatus on juba nõnda kaugele-minev, et ta nõuab õpetajailt spetsialiseerumist ainete järgi. Suurema ulatusega õppeaineid keskkoolides võiks nimetada teaduslikeks aineiks (emakeel, matemaatika, ajalugu, loodusteadus, esimene ja teine võõrkeel j. t.). Õppetöö neis aineis nõuab õpetajalt aine põhjalikumad uurimist, see töö sünnib ülikoolis. Vähem osa aineid keskkoolis ja suur osa aineid kutsekoolis nõuavad õpetajalt eeskätt praktilist oskust (majapidamine, käsitöö, töösiskus, masinakiri, joonistamine j. t.). Neid õppeaineid nimetatakse teenistuse seaduses tehnilisteks õppeaineiks. Oleks ülearume nende ainete õpetajailt nõuda kõrgema kooli stuudiumi. Küll aga tuleb nõuda igalt õpetajalt pedagoogilist ettevalmistust, et ta oleks kodus kasvatuslikes küsimustes, tunneks lapse

hingeelu, tema füüsilist ja vaimset arenemist, mõistaks aine metoodikat ja didaktikat.

Algkooli-õpetaja ettevalmistamise küsimuses L.-Euroopa riikides on viimasel ajal sündinud suured muudatused. On asutud õpetajateseminaride kaotamisele ning algkooli-õpetajate ettevalmistus antud kas ülikoolide kätte või on asutatud selleks erilised õppeasutised, n.-n. pedagoogilised akadeemiad. Ka meil tuleb nõuda, et see sünniks erilistes pedagoogilistes õppeasutistes. Kuna õpetaja elukutse seab üles tema kui tulevase noorsoo kasvataja isiku kohta suured nõuded, siis peab õpilaste valik meisse õppeasutistesse sündima hoolsalt. Pedagoogiline asutis võib ka pärastpoole, kui õpilane on juba vastu võetud, juhtida teda teisele elukutsele, kui selgub, et kasvandik pole kohane õpetaja elukutseks, ja ainult need lastakse kutsealise katsekomisjoni ette, keda pedagoogiline asutis on tunnistanud õpetaja-kutsele kõlvulisteks. Pedagoogilise õppeasutise lõpetamine sünnib katsekomisjoni ees. Katsekomisjoni liikmed määrab hariduse- ja sotsiaalministeerium selle asutise õppejõudude kui ka väljaspoolt silmapaistvate pedagoogide hulgast. Viimaste osavõtt on soovitatav, nad toovad kaasa asutisse ka teisi seisukohti ja vaateid, neile paistavad ehk paremini silma puudused, mis oma õppeasutise õppejõududel küllalt ehk silma ei paista. Lähema korralduse katsekomisjoni töö kohta annab hariduse- ja sotsiaalministeerium. On võimalus antud, et keskkooli lõpetajad võivad ka eksternina katsekomisjoni ees algkooli-õpetaja kutseeksami õiendada.

Need, kes õiendavad katsumised rahuldavalt, tunnistatakse õpetajate kandidaatideks.

Järgnev kaheaastane õpetusepraktika tegelikus koolitöös peab selgitama, kas noor õpetaja suudab õpetada ja kasvatada küllalt eduga, kas seisab tema isik nõutaval kõrgusel. Tegelik elu toob noorele õpetajale lõpmata palju kasvatuslikke probleeme, mida ta ei suuda otsekohe lahendada. Praktika-aastad on tegelikult aeg, mil õpetaja koduneb oma tööpõllul. On soovitatav, et praktika-aeg järgneks kohe pedagoogilise õppeasutise lõpetamisele. Kuid teinekord on raske kohta leida, sellepärast on hariduse- ja sotsiaalministeeriumile antud õigus lükata praktika-aega edasi kuni kahe aasta võrra. Ka on mõnel noorel mehel täita kaitsevähkohustus, mis nõuab praktikaaja edasilükkamist. Tundide alammäär, mis kandidaadil peab olema, on 25% s. o. 7—8 tundi nädalas, missugune arv on küllaldane

edukaks praktiseerimiseks. Praktikaaja jooksul jääb õpetaja kandidaat ühendusse oma endise alma materiga. Et noor jõud töötaks edasi pedagoogilisel teadusepõllul, siis määrab katsekomisjon talle, kokkuleppel koolinõunikuga, suurema pedagoogilise uurimistöö, mille ta peab lõpetama praktikaaja jooksul ja esitama komisjonile.

Lähemaks noore õpetaja nõuandjaks ja tööhindajaks on koolinõunik, nagu see on olnud seni. Koolinõunik peab jälgima tema tööd igakülgset: tema kohustetäitmise täpsust, tööle ettevalmistust, osavõttu pedagoogikanõukogust ja lastevanemate kogust, tema õpeviisi ja õppe- ja kasvatusetöö tagajärgi. Kuid teinekord ei saa koolinõunik, kelle tegevusepiirkond on suur, küllalt tähelepanu pühendada noorele õppejõule. Sel põhjusel võib koolinõunik määrata kandidaadile lähemaks nõuandjaks kohalttöötava vanema vilunud õppejõu.

Iga praktika-aasta lõpul korraldatakse noorile õpetajaile pedagoogilise õppeasutise juures konverents, kus nad esinevad aruannetega oma praktika-aasta tulemustest. Teise aasta konverents oleks ühtlasi õpetaja kaheaastase praktikatöö kokkuvõtteks ja hinnanguks.

Arvesse võttes praktikaaja töö andmeid, lahendatud pedagoogilise uurimistöö tulemusi ja koolinõuniku hindamist noore õppejõu töö ning kutsekõlblikkuse kohta, otsustab pedagoogilise õppeasutise katsekomisjon kutsetunnistuse andmise.

Kui komisjon keeldub kutsetunnistuse andmisest, siis oleks selleks tingimata tarvis hariduse- ja sotsiaalministeeriumi kinnitus, kuna säärane otsus riivab kandidaadi huve äärmiselt valusalt. Hariduse- ja sotsiaalministeeriumil on õigus tarbekorral veel pikendada praktika-aega ühe aasta võrra. Kui aga hariduse- ja sotsiaalministeerium kinnitab komisjoni otsuse kutsetunnistuse andmata jätmise kohta, tõendades seega, et kandidaat on õpetaja elukutseks kõlbmatu, siis kaotab kandidaat õiguse koolides edasi õpetada.

Kesk- ja kutsekooli teaduslikkude õppeainete õpetaja kutsetunnistuse andmine sünnib analoogiliselt algkooli-õpetaja kutsetunnistuse andmisele, ainult nõudmised on siin suuremad. Kõige enne peab õpetaja olema lõpetanud ülikooli ja osa võtnud tarviliku eduga ja tulemusega pedagoogilise seminari tööst ülikooli juures. Üliõpilaste vastuvõtt pedagoogilisse seminaris peaks sündima vali-

kuga, et töö võiks edeneda siin küllaldase hooga. Ka on hariduse- ja sotsiaalministeeriumil õigus reguleerida vastuvõetavate isikute arvu. Pedagoogiline asutis peab jälgima iga tulevase õpetaja võimeid ja töid ja ainult neid, kes on õpetaja ametiks kutsekõlvulised, lubab ta asuda kutseksamite õiendamisele. Kutseksamid õiendatakse katsekomisjoni ees, mille liikmeiks on ülikooli õppejõude kui ka väljaspoolt silmapaistvaid pedagooge.

Kutseeksameile järgneb kaheaastane kandidaadi praktika-aeg kesk- ja kutsekoolides analoogiliselt algkooli-õpetajaile, ainult selle vahega, et koolinõuniku asemele astub siin haridusenõunik.

Kesk- ja kutsekooli tehniliste õppeainete õpetaja-kutse saamiseks nõutakse kandidaadilt keskkooli haridust, vastava kutseala praktilist mõistmist ja pedagoogilist ettevalmistust. Tarbekorral võib hariduse- ja sotsiaalministeerium nõuda, et õpetaja kandidaat oleks mõni aeg praktiliselt teetsenud vastava elukutse alal, sest ainult siis suudab õpetaja kooli siduda eluga. Kutseala õppimine sünniks kutsekoolis või ka eraviisil, pedagoogiline ettevalmistus — pedagoogilises õppeasutises või erikursustel.

Kutseksamite õiendamine sünnib katsekomisjoni ees, mille liikmeiks määrab hariduse- ja sotsiaalministeerium peale pedagoogide veel asjatundjaid kutsealalt. Edasi on õpetaja kutseõiguste omandamine sarnane eelpool esitatud korrale.

Kesk- ja kutsekoolide vähese arvu tõttu puudub keskkooli õppejõududel võimalus kohta saada. Seepärast võivad nad saada õiguse õpetada ka algkoolis, olles omandanud algkooli-õpetaja kutse hariduse- ja sotsiaalministeeriumi poolt maksma pandud lihtsustatud korra järgi.

Koolihuvide seisukohalt ei saa pooldada tunniandjaid. Koolitööle peaks õppejõud pühendama oma kogu jõu. Kui õpetajal on õigus ainult säärase õppeaine õpetamiseks, millel on koolis mõni tund, siis ei saa talle anda kuidagi täit tundide määra. Seepärast on üles seatud nõue, et kutsetunnistuse andmine tuleb korraldada nõnda, et õpetaja saaks õpetada mitut õppeainet, mis asjaolu võimaldaks talle saada määraliseks õpetajaks.

Täienduskoolide tarvis ei ole ette nähtud erilist õpetaja-kutset. Kuna täienduskool on seotud lähedalt algkooliga, siis oleks soovitatav, et algkooli-õpetaja suudaks õpetada ka täienduskoolis. Linnades töötavad täienduseklas-

sides kesk- ja kutsekoolide õpetajad ning täielise eduga. Peamõue täienduskoolide õppejõudude kohta oleks, et nad oleksid saanud vajaliku ettevalmistuse ning nende töötulemused oleksid rahuldavad.

Hariduse- ja sotsiaalministeeriumi korralduse järgi on kinnitatud õpetajaiks isikud, kes ei vasta käesoleva seaduse nõudeile. Loomulikult jäävad need õppejõud täieõiguslikkudeks õppejõududeks edasi. Samuti jäävad maksma ka seni väljaantud täienduskooli õpetajate kutsetunnistused.

On olemas terve rida õppejõude Eesti koolides, kellel puudub kutse, kuid kes näidanud oma pikaajalise tööga, et nad suudavad täita küllalt rahuldavalt õpetaja ülesandeid. Poleks õiglane neid jätta kohustetäitjateks, mis asjaolu võib põhjuseks olla igal suvel koha kaotamiseks. Et need õppejõud suuremalt jaolt on vanemad isikud, siis oleks raske nõuda neilt kutseksamite õiendamist. Need õppejõud tuleksid kinnitada hariduse- ja sotsiaalministeeriumi poolt määralisteks pärast nende õppe- ja kasvatusetöö revideerimist. Kui nende õppejõudude töö ei rahulda, siis peavad nad loomulikult ruumi andma noortele õppejõududele.

III.

Teenistuseseaduse kolmas osa käsitleb õppejõudude ametisse-seadmist.

Riigikoolides valib õpetaja kandidaadi koolijuhataja sellekohaste hariduse- ja sotsiaalministeeriumi määruste alusel ja esitab ministeeriumile kinnitamiseks ühes pedagoogika-nõukogu arvamusega. Hariduse- ja sotsiaalministeeriumil on õigus esinenud kandidaatide hulgast ka mõnd teist isikut ametisse määrata, keda kool otsejoones ei soovita. Koolijuhataja valimisel võib kooli pedagoogika-nõukogu omalt poolt kandidaati soovitada.

Avalikkude õppeasutiste õppejõudude valimine sünniks erilises valimiskomisjonis, mis töötavad maa- või linnakoolivalitsuste juures, või jälle kooli ülalpidava omavalitsuse volikogude poolt. Kuna õppejõudude valimise kind on suure põhimõtteliku tähendusega, siis on käesoleva seaduse eelnõu kavas toodud selle asjas kaks võimalust ning ühenduses sellega on ka § 49, mis kõneleb õppejõu koha väljakuulutamisest, juurde lisatud variant.

Valimise kasuks seaduse-eelnõu kavas tähendatud komisjonide kaudu kõneleksid

asjaolud, et õppejõu valimisel peavad eeskätt olema mõõduandvad tema pedagoogilised võimed. On aga teada, et osa praegusi valimis-asutisi, eriti vallavolikogud, pole selleks kompetentsed. Mitte kandidaadi isiklikud võimed pole seal otsust-andvad, vaid sagedasti isiklik tutvus ja mitmesugused kõrvalmõjutused.

Valimiskomisjon on moodustatud ühtlase alusel:

- 1) esimees — vastava maa- või linnakoolivalitsuse juhataja;
- 2) liikmeiks: ringkonna koolinõunik, kui pedagoogiliste huvide kaitsja ja riigivõimu esindaja;
- 3) kaks kooliülalpidaja esindajat, kui kooliülalpidaja huvide kaitsjad;
- 4) kaks õppejõudude esindajat.

Õppejõudude esindajaid valiks vastavad õpetajate organisatsioonid kolmeks aastaks. Variandina on aga eelnõus tähendatud ka teine võimalus — õppejõudude esindajate valimine koolivalitsuse piirkonda kuuluvate õppejõudude poolt selleks korraldatud koosolekuil.

Esimese võimaluse poolt kõneleks eeskätt see asjaolu, et valimise teostamine oleks kergem ning sel puhul jääks organiseerunud õpetajaskonna ülesandeks. Teise võimaluse poolt kõneleks aga asjaolu, et õppejõudude esindajate valimisel õppejõudude üldkoosolekuil oleksid need esindajad kogu vastava koolivalitsuse piirkonda kuuluvate õppejõudude esindajateks.

Püüdes kaitsta vähemusrahvuste huve ja cestlaste huve Petserimaal koondatakse õppejõud oma esindajate valimiseks koolide õppekeele järgi, kui valivaid õppejõude on vähemalt kümme. Valitud esindajad võtavad osa õppejõudude valimisest ainult selle õppekeele koolidele.

Et kooli huve valimisel küllalt silmas peataks, võtab osa valimiskomisjoni tööst sõnaõigusega vastava kooli juhataja ning koolijuhataja valimisel vastava kooli pedagoogikanõukogu esindaja.

Variandina on paigutatud eelnõusse ka maksev kord, mille järgi kesk- ja kutsekoolides paneb ette õpetaja kandidaadi valimiseks koolijuhataja.

Kui aga valimiskomisjon ei poolda ettepanud kandidaati, siis saadetakse ettepanek tagasi uue ettepaneku tegemiseks. Ei poolda komisjon ka teiskordsel istungil ettepanud kandidaati, siis läheb küsimus otsustamiseks hariduse- ja sotsiaalministeeriumile, kes mää-

rab äranägemise järgi õppejõu ametisse ülesseatud kandidaatide hulgest.

Seaduse-eelnõus tähendatud teissugune kord — avalikkude õppeasutiste õppejõudude valimine kooli ülalpidava omavalitsuse volikogu poolt on põhjendatud eeskätt ajalooliselt. Meie vallaomavalitsused on juba aastakümnete kestel toimetanud nende poolt ülalpeetavate algkoolide õppejõudude valimist ning on tulnud üldiselt sellega rahuldavalt toime. Sel asjaolul ning arvestades ka seda, et kodanikkude hariduslik tasapind on tõusnud ja tõuseb ning seega omavalitsuste volikogudesse võiksid pääseda teadlikud ja kohusetäitlikud kodanikud, siis ei oleks soovitav muuta ajalooliselt kujunenud korda.

Peale selle oleksid õppejõudude valimiste puhul omavalitsuste volikogude poolt täielikult kindlustatud omavalitsuste kui kooliülalpidajate huvid õppejõudude koosseisu moodustamise alal ning koostöö omavalitsuste ja õppejõudude vahel võiks süveneda.

Valimise seaduslikkuse järgi alg- ja täiendusekoolides valvab vastava maa- või linnakoolivalitsuse juhataja, kesk- ja kutsekoolides hariduse- ja sotsiaalministeerium. Kuna seaduses pole võimalik ega soovitav kindlaks määrata kõiki valimise ja registreerimise korra üksikasju, siis tuleb anda õigus hariduse- ja sotsiaalministeeriumile panna maksma sellekohane määrus.

Kuna riigiteenistuse eeskujul sisse seatakse õppejõudude reserv nende määralist õppejõudude tarvis, kes neist olenematuil põhjustel kaotavad oma koha, siis on ametisse seadev asutis enne uue õppejõu otsimist kohustatud järele küsima reservist, kas on seal kohast õppejõudu ja ainult siis, kui kohast isikut ei leidu, asub ta õppejõu ametisseseadmisele taryilikus korras.

Mõnikord ei saa valimisi toime panna, või ei anna valimised tagajärgi, õppejõu puudumine aga takistaks edukat õppetööd; niisugusel korral seatakse ametisse ilma valimiseta asetäitja kauemalt kooliaasta lõpuni.

Ka seatakse ametisse ilma valimiseta asetäitja, kui alaline õppejõud ei saa tulla mõjuvaid põhjustel oma kohuste täitmisele.

IV.

Av. õppeasutiste ja õigustega erakoolide õppejõudude tasu, arstiabi, perekonnatoetus- raha ja pensioni määrad ja muud ainelised tasud määratakse kindlaks seadusega. Kui õppejõud kaotab oma koha temast ole-

nematuil põhjustel, nagu klasside koondamise või tunnikavade muutmise tõttu, siis arvatakse talle tasu samasugustel alustel nagu riigiteenijale, s. o. kolme kuu jooksul täie palga suuruses, ja järgneva kolme kuu jooksul poole palga suuruses.

Reserv peetakse nende asutiste juures, kes õppejõude ametisse registreerivad, s. o. alg- ja täienduskoolide tarvis vastavate maa- või linnakoolivalitsuste juures, kesk- ja kutsekoolide tarvis hariduse- ja sotsiaalministeeriumi juures.

Õppejõudude reserv korraldatakse üldiselt analoogiliselt riigiteenijate reservile.

Et õppejõu perekond ei satuks perekonna ülalpidaja surma puhul raskesse seisukorda, kuna pensioni küsimuse otsustamine võtab aega, siis saab ta kolme kuu jooksul õppejõu palga edasi, samuti on tal kasutada selle aja jooksul õppejõu korter.

Õppejõudude ümberpaigutamisel ühest koolist teise tekkivate kulude katteks ei jätku väikesest palgast; tekkinud kulud kannab riigikoolides ministeerium, teistes koolides vastav maa- või linnaomavalitsus, riigiteenijate normi järgi, kuna söidu- ja päevarahad ametisõitude eest saaks õppejõud kooliülalpidajalt.

Ametikohustest vabastamise küsimuses polnud seni kindlat korda. Teenistuseseadus lahendab selle küsimuse. Õppevaheajal ei lähe vabastuse luba tarvis, teine asi, kui õppejõu peale on pandud eriline kohustus, näit. suvel praktiliste tööde juhatamine jne. Kuna pedagoogi töö nõuab vaimset pingutust, siis tuleks õppetööd nii korraldada, et õppejõud saaks vähemalt ühe kuu aastas puhkust.

V.

Kuna õppejõu ülesanne on kasvatada Eesti Vabariigile tulevase kodanikke, siis annab ta ametisseastumisel pühalikku töötuse, et ta tahab töötada Eesti Vabariigi huvides ja oma ametikohuseid korralikult täita. Muud kohustused on formuleeritud nagu riigiteenijailgi. Juurde on lisatud ainult need, mille poolest erineb õpetaja elukutse teiste ametnikkude teenistusest. Koolis käivad kõigi erakondade lapsed, samuti ka mitmest usutunnistusest. Sellepärast peab koolitöö vaba olema erakondlikust kihutusetööst, samuti peab õpetaja austama kodanikkude usulisi vaateid. Õppejõud kui kasvataja suudab ainult siis autoriteetselt lapsi mõjutada, kui ta erael on laitmatu. Joodikute ja kõlblusevastaste elu-

kommetega isikuil ei tohi olla paika koolipöölul.

Tähtis on õppejõu töö hindamine. Praegu sünnib see revideerivate isikute poolt nõnda, nagu igauks ise arvab seda heaks. Puuduvad hariduse- ja sotsiaalministeeriumi ühtlustavad korraldused sel alal. Teenistuse hindamise andmed on õppejõu kohta väga tähtsad, näit. kui on tegemist õpetaja valimisega juhatajaks, distsiplinaareksimuste arutamisel jne. Sellepärast on tarvis, et teenistuse hindamine sünniks hariduse- ja sotsiaalministeeriumi üldkorralduse põhjal. Et hoiduda eksimistest hindamise alal, peaks olema hindamise tulemused õppejõule kättesaadavad, samuti ka koolijuhatajale. Kui õppejõud leiab, et ülemus on hinnanud tema töö mitterahuldavaks, siis võib ta pöörduda kõrgema ülemuse poole, paludes revideerimisele võtta hinnangut.

Õppejõud ei tohi koolitöös ajast maha jääda, sel põhjusel korraldabki hariduse- ja sotsiaalministeerium õppejõududele loenguid, kursusi. Kahjuks võtab neist osa ainult väike osa õppejõude. Seepärast on antud hariduse- ja sotsiaalministeeriumile õigus teha sunduslikuks õpetajaile korraldatud kursustest osavõttu neile. Ei tohiks lugeda seda õigust õppejõule koormavaks, silmas pidades õppejõudude võrdlemisi pikka puhkeaega suvel, eriti maakoolides. Arvesse võttes pikka suvist vaheaega on hariduse- ja sotsiaalministeeriumil antud õigus, et ta võib õppejõule anda veel muid hariduslikke ülesandeid, mis pole seotud otseselt kooliga.

Õppejõud on kohustatud hoolitsema nende kätte usaldatud koolivara eest. Avalikkudes koolides on keelatud sõlmida õppejõul endaga või oma lähematel sugulastega kooli nimel varalisi lepinguid.

Teenistusest puudumise, haigestumise ja kõrvalteenistuse küsimused on lahendatud samuti nagu riigiteenijailgi.

Eratundide andmine oma õpilastele tasu eest on keelatud, kuna sel alal võib tulla ette kuritarvitusi. Õppejõud võiks hinnata õpilast selle sihiga halvemalt, et sundida teda enda juures tunde võtma.

Edasi on antud õigus ametiseseadjaile asutistele õppejõude teenistuse huvides ümberpaigutada. Tekkinud olukordade lahendamiseks on tarvis seda abinõu teinekord tarvitada.

VI.

Seni oli lahendamata küsimus, kes on õppejõu ülemus; uus seadus loob siin kindla

järjekorra. Samuti annab seadus igale ülemusele tarviliku distsiplinaarvõimu väärnähte kõrvaldamiseks. Seda võimu pole ülemus mitte ükski õigustatud, vaid ka kohustatud tarvitama.

Et karistus oleks õiglane, siis peab enne karistuse määramist käima asja igakülgne selgitamine, tarbekorral ka juurdlus.

Eksimuste läbiarutamise kord on üldiselt jäänud selleks, nagu ta on praegu. Suuremate süütegude arutamine, millele järgneb õpetaja kohalt tagandamine, sünnib erilises distsipliinaarkomisjonis.

VII.

Õppejõu teenistusevahekord lõpeb loomulikult õppejõu surma puhul. Omal palvel võib õppejõud lahkuda ainult kooliaasta lõppemisel, kooliaasta kestel ainult ülemuse loaga, ja ainult sel puhul, kui on võimalik asetäitjat leida. Vastasel korral võiks koolitöö kannatada.

Kohustetäitjaile ja tunniandjaile, kes loetakse ametis kooliaastate järgi, tuleb üles öelda üks kuu enne kooliaasta lõppu, vastasel korral loetakse nad ametis edasi.

Õppejõu teenistuse ülemmääraks on 65-es eluaasta. Hariduse- ja sotsiaalministeeriumile on jäetud õigus pikendada seda aega kuni 70. eluaastani. Teiselt poolt võib hariduse- ja sotsiaalministeerium vähendada selle õppe-

jõu nädalatundide normi 50% täie palga juures. Riigikassa seisukohalt ei saa sellele vastu vaielda, kuna õppejõu pensionileminekul oleks riigikassa kulud suuremad. Nõnda tuleks maksta pensionäriale pension 70% palgast, ning palk uuele õpetajale 100%, kokku 170%. Praegusel korral tuleks maksta palk 100% — uuele õppejõule vabanenud tundide eest 50%, kokku 150%, riigikassa kokkuvõttes oleks 170%—150% = 20%.

VIII.

Kõigi õppejõudude kohta peetakse teenistusekirja, millesse märgitakse kõik andmed, mis õppejõusse puutuvad, mis mõju avaldavad tema tasule, arstiabile, perekonnatoetuse saamisele, pensionimäärade j. t. Teenistusekirjade pidamine kergendaks ametikohtade tööd ja vabastaks neid kõiksuguste dokumentide nõudmisest.

IX.

Seaduse eelnõu IX osa käsitleb seaduse elluviimist. Kuna seadus ei saa ette näha kõiki üksikasju, siis on hariduse- ja sotsiaalministril õigus anda määrusi selle seaduse alusel ja piirides.

Õppejõudude teenistuseseaduse maksma-hakkamisel kaotaksid maksvuse kooliseadustes need §§, mis käsitlevad õppejõudude teenistusevahekordi.

Organisatsioonide teateid ja kroonika.

E.Õ.L. juhatuse koosolek.

E. Õ. Liidu juhatuse järjekorraline koosolek peeti 21. sept. k. a. Tallinnas. Koosolekust võtsid osa enamasti kõik juhatuse liikmed.

Õppejõudude teenistuseseaduse eelnõu.

Koosoleku peaküsimuseks oli õppejõudude teenistuseseaduse eelnõu läbivaatamine ja parandusettepanekute redigeerimine.

Kuigi eelnõu koostas kontaktis E. Õ. Liiduga Liidu juhatuse liige dir. A. Veiderman, on talle kahjuks hasominis antud hoopis uus kuju ja sisu, mis paljudes osades õpetajaile lausa vastuvõtmatu. Sellepärast oli Liidu sekretariaadil ja kutsehuvide toimkonnal palju tööd eelnõu läbivaatamisega ja väga rohkearvuliste ning mitmekesiste õpetajate organisatsioonidelt saadud sooviavalduste kohandamisega eelnõule.

Kuna ettevalmistus oli põhjalik, siis arenes eelnõu läbivaatamine juhatuses kiiresti. Kõige segasem oli õpetaja ametisse-seadmise peatükk. Ministeerium oli esitanud ainult rea väljaarendamata ja kooskõlastamata paralleelseid võimalusi, jättes hoopis märkimata valimise tehnilise protseduuri.

Samuti oli äärmiselt puudulik karistuste peatükk, kus isegi seda ei olnud, et karistustest teatatakse kirjalikult (muidu ei saa ju protestida!) ja edasikaebamise võimalus puudus hoopis.

E. Õ. Liidu seisukohad ja parandusettepanekud otsustati ministeeriumile teatavaks teha.

Aruanded ja tegevusekava.

Edasi järgnesid mitmesugused aruanded. Liidu sekretär J. Elango kandis ette ülevaate Liidu sekretariaadi tegevusest suvevaheajal,

märkides kooliuuenduse näituse ja pedagoogiliste nädalate korraldamist, õppejõudude teenistuseseaduse läbitöötamist, asemikkudekogu koosoleku materjalide ettevalmistamist ja tervet rida jooksvaid küsimusi.

Kooliuuenduse näituse komitee aruande esitas komitee liige A. Janson.

Lõppeks võeti vastu E. Õ. Liidu 1929/30. aasta tegevuse ja kassa aruanded ja otsustati esitada asemikkudekogule kinnitamiseks.

Samuti võeti vastu asemikkudekogule esitamiseks Liidu 1930/31. a. eelarved ja tegevuskava peajooned.

Asemikkudekogu koosolek

otsustati kokku kutsuda Tallinnasse 31. okt. k. a.

Teenistuseta jäänud õpetajate toetamine.

Koondamise puhul teenistuseta jäänud õpetajate kaitseks ja toetamiseks otsustati teid otsida.

Õpetajate Liit toetab koondatud õpetajaid.

Septembrikuu lõpul peetud E. Õ. Liidu juhatusel järjekorralisel koosolekul tuli muu seas kõne alla möödunud suvel koondamise tagajärjel teenistuseta jäänud ja majanduslikult raskustesse sattunud õpetajate toetamise küsimus.

Liidu juhatus leidis täiesti loomuliku olevat, et Vabariigi Valitsus nende õnnetusse tõugatud inimeste saatuse eest natukenegi hoolitseks ja neid ajutiselt senikaua aitaks, kuni nad endile eluülespidamist saavad otsida. Selgus ju paljudele koha kaotamine alles hilisügisel, septembrikuul — vastu tööpuudusega kohutavat talve. Sellepärast Liidu juhatus otsustas märgukirjaga pöörduda hasomini poole, et käesoleval suvel koondamise tagajärjel teenistuse kaotanud kutselised õppejõud õpetajate teenistuseseaduse maksmapaneku puhul esimeses järjekorras arvataks kohatsijate reservi.

Samal ajal otsustas Liidu juhatus pöörduda üleskutsega kohalikkude õpet. liitude ja ühingute poole, et nad astuksid samme selleks, et teenistuses olevad organiseerunud õpetajad ohverdaksid teenistuseta jäänud ametikaaslaste heaks kas teatud protsendi oma palgast (käesoleva õppeaasta jooksul) või määraksid selleks otstarbeks oma töötasust teatud päevade palga. (Esimesena tegi sellise otsuse Harju Maakoolide Õpetajate Liidu kongress

20. sept. k. a. Tallinnas, määrates selleks tarviduse kohaselt kuni 2% kõigi organiseerunud õpetajate palgast 1930/31. õppeaasta jooksul). Loomulikult sünniks sel teel kogutud summade jagamine ja tarvitamine vastavalt kohalikkudes organisatsioonides.

Edasi Liidu juhatus otsustas ette panna E. Õ. Liidu toetusekapitali valitsusele määrata kuni 1500 krooni koondamise puhul raskustesse sattunud ametikaaslaste toetamiseks.

Lõppeks otsustati koondatud õpetajate õigusliku ja majandusliku olukorra parandamise küsimus terves ulatuses kõne alla võtta ka asemikkudekogu koosolekul oktoobrikuu lõpus.

E.Õ.Liidu toetusekapitali valitsuse teadaanne.

Eesti Õpetajate Liidu toetusekapitali valitsus käesolevaga annab teada, et tema ajutiselt väikesemate summadega toetab käesoleval suvel koolide koondamise puhul neid teenistuseta jäänud õpetajaid, kes sattunud majanduslikesse raskustesse, ja palub toetuse vajajaid sellest teatada. Toetusepalves tuleb märkida:

1. Toetuse soovija nimi ja aadress.
2. Kus koolis töötas enne koondamist?
3. Missuguse õpetajate ühingu liikmeks oli?
4. Andmed majanduslikust olukorrast, perekonnaseisust ja ülal pidada olevate isikute arv;
5. Kui palju vajab toetust?

Kõik teated ja palved tulevad saata E. Õ. Liidu toetusekapitali valitsuse nimele Tallinna, Rataskaevu 22. Soovitav tähtaeg palvete esitamiseks hiljemalt 15. okt. k. a.

Õpetajate Liidu asemikkudekogu koosolek

peetakse 31. okt. k. a. kell 9 homm. Tallinnas, Rataskaevu 22., E. Õ. Liidu ruumides. Koosoleku päevakorras on märgitud järgmised küsimused:

1. Koosoleku avamine.
2. Koosoleku juhataja, sekretariaadi ja mandaatkomisjoni valimine.
3. Aruanded:
 - a) E. Õ. Liidu 1929/30. a. tegevuse aruanne.
 - b) Balti riikide Õpetajate Liidu sekretariaadi esindaja aruanne.

- d) E. Õ. Liidu 1929/30. a. kassaaru-
anne.
- e) „Kasvatuse“ 1929. a. aruanne.
- g) „Noorusmaa“ kirjastiku 1929/30. a.
aruanne.
- h) Revisjonikomisjoni aruanne.
4. E. Õ. Liidu 1930/31. a. tegevusekava
peajooned.
5. E. Õ. Liidu 1930/31. a. eelarve.
6. „Kasvatuse“ 1931. a. eelarve.
7. Valimised:
- a) Juhatusel liikmete ja nende asemik-
kude valimine.
- b) Revisjonikomisjoni valimine.
- d) Aukohtu liikmete valimine.
- e) Esindajate valimine toetusekapitali
valitsusse.
- f) Esindaja määramine kirj. ja kooli-
tarvete kooperatiiv „Töökooli“.
8. Teenistusest õpetajate huvide kaitsmi-
se ja puudustkannatajate toetamise
küsimus.
9. Informatsioon kohtadelt ja läbirääki-
mised.
10. Koosolekul algatatud küsimusi.

E. Õ. Liidu põhikirja par. 19-nda koha-
selt võib iga maakonna liit ja iseseisev ühing
valida asemikkudekogusse saatmiseks iga oma
50 liikme kohta ühe esindaja, kusjuures üle
tervete viiekümnete ulatuvad 25 liiget anna-
vad õiguse valida veel ühe esindaja.

Õpetajatepäevad.

Septembrikuul korraldati õpetajatepäevi
pea kõigis kodumaa nurkades. Õpetajate Liidule on teatavaks tehtud järgmiste õpetajatepäevade pidamine:

Läänemaa õpetajatep. Haapsalus 14. sept.
Harjumaa õpetajatep. Tallinnas 20. sept.
Pärnumaa õpetajatepäev Pärnus 20. sept.
Võrumaa õpetajatepäev Võrus 27. ja 28.
septembril.

Valgamaa õpetajatepäev Valgas 27. ja
28. sept.

Tartumaa õpetajatepäev Tartus 28. sept.
Hiiumaa õpetajatepäev Keinas 28. ja 29.
septembril.

Petserimaa Vene Õpetajate Liidu üldkoosolek
Petseris 28. sept.

Õpetajate tähtsaamat.

Eesti Õpetajate Liidu väljaandel ilmus
käesoleval sügisel „Õpetaja tähtsaamat“

1930/31. õppeaastaks, sisaldades peale kalen-
daariumi ja märkmiku veel hulga andmeid
käsiraamatu näol.

Õpetajate Liit jagas tähtsaamatu endiste
aastate eeskujul maksuta kõigile organi-
seerunud õpetajaile, kusjuures kohalikel orga-
nisatsioonidel tuli tasuda kõite- ja transpordi-
kulude arvel 20 senti raamatu eest.

Toetusi Õpetajate Liidule.

Eesti Õpetajate Liidu kaudu lahendata-
vateks ülesanneteks palus Liidu juhatus toe-
tusi võtta riigi 1931/32. a. eelarvesse järgmi-
sel määral:

„Kasvatuse“ toetuseks Kr.	6000.—
Pedagoogilise aastaraa- matu väljaandmiseks „	3000.—
Noorsookirjanduse soeta- miseks „	3000.—
Toimkondade tööks, kur- suste, pedagoogiliste nä- dalate, ekskursioonijaa- made ja aineõpetajate kongresside korralda- miseks „	7200.—
Koolikarskustöö korralda- miseks „	3500.—

K o k k u Kr. 22.700.—

Eesti keele õpetajate kongress.

Emakeele õpetajate III kongress kutsu-
takse kokku Tallinnasse 28.—30. det. k. a.
Kongressi kava ühes referentide nimedega
avaldame hiljem.

Läänemaa Õpetajate Liidu asemikud koos.

Augustikuu 11. päeval peeti Läänemaa
Õpetajate Liidu asemikkudekogu koosolekut,
kus võeti vastu möödunud aasta tegevusearu-
anne, seati kokku tegevusekava eelolevaks
aastaks, valiti uus juhatus, arutati teenistuse-
seaduse eelnõu ja õpetajate õiguslikke küsi-
musi.

Aruandest selgus, et Läänemaa Õpetajate Liidu piirkonda kuuluvaist õpetajaist on organiseerunud 93,4%. Liidu kõrval teotsevad iseseisvatena ühingutena Haapsalu, Hiiumaa ja Rootsi õpetajate selts. Koosolek kiitis heaks kõik juhatuse sammud ja jäi tegevusega kõigiti rahule.

Juhatusel liikmeiks valiti E. Veiderman, H. Rajamaa, J. Neuhof, G. Rõõmus ja J. Kranfeldt.

Õpetajate õiguslikku olukorda arutades leidis koosolek, et see pole nõnda katastroofiline, nagu see esialgu näis. Kuid väärnähted tuleb siiski ette, eriti vallavolikogude juures, kus õpetajate ametisse määramise ettepanekuid tehakse ebaõiglaselt. Koosolek esines soovivaaldusega maakoolivalitsusele, et see tõsiselt kaaluks vallavolikogude otsuseid nende õpetajate kohta, keda volikogud pole esitanud registreerimiseks endisele kohale, või on esitanud ümberpaigutamiseks uuele kohale, sest need volikogude otsused sageli pole sugugi tingitud kooli huvidest. Ei võeta sugugi arvesse õpetaja tööd ja tegevust koolis, tema isiklikku elus, vaid otsustatakse tihti hoopis kõrvalistel motiividel isikliku sümpaatia ja antipaatia, poliitilise meelsuse jne. põhjal. Volikogu liikmed lasevad endid väljaspoolt mõjutada, mille tõttu kool ja õpetaja võivad sattuda puhtisikliku kättemaksu ohvriks. Selle tõttu jäetakse kõrvale koha peal täiesti lugupeetud ja tüsedad õpetajad. Paljud õpetajad kandideerivad nendele kohtadele, kuhu haridusem. poolt on juba õpetajad seadusega tagasi määratud, kuid poliitilistel põhjustel omavalitsused on siiski uued valimised välja kuulutanud, nagu Haapsalus jne., koosolek mõistab nimetatud õpetajate teoviisi täitsa hukka ja otsustas ettetulnud juhtumid anda lahendada aukohtule.

Õpetajatepäev Läänemaal.

Läänemaa Õpetajate Liidu korraldusel peeti 14. sept. k. a. Läänemaa ühiskooliõpetajate Liidu aastakoosolekut. Juhatasid H. Rajamaa ja Puus. Esimesena refereeris koolinõunik M. Univer „Meie tänapäeva noorsoost“; samuti suure huviga kuulati aruannet möödunud aasta koolitööst, millest muuseas selgus, et õpilaste arv Läänemaal on tõusnud.

Õpetajate õiguslikust seisukorrast kõneles E. O. Liidu juriskonsult A. Susi, näidates kui puudulikud on need seadused ja määrused, mis käsitlevad kooli, õpetajate ja haridusasja seisukorda; siin on olemas palju tühje kohti. Muuseas referent arvustas ka hasomini poolt väljatöötatud õppejõudude teenistuse seaduse eelnõu.

Edasi H. Rajamaa rääkis pedagoogilise

muuseumi vajadusest Läänemaal, mis algatus leidis koosoleku heakskiitu. Lõppeks J. Tuisk refereeris teemast: „Õpetajate rahanduslik ühiskorraldus ja vastastikune omaabi“, näidates, kui tarvilikud ja kasulikud on õpetajate organisatsioonides ellukutsutavad laenu- ja hoiukassad, kuhu õpetajad vabatahtlikult maksaksid iga kuu kindla summa. Neist väikestest sissemaksudest kasvaksid hiljem suured summad, mida osanikud võivad kasuga tarvitada. See mõte leidis elavat poolehoidu õpetajate hulgas.

Baltiriikide õpetajate koostöö.

Kooliuuenduse näituse ajal 16. ja 17. augustil Tallinnas IX baltiriikide õpetajate konverents. Konverentsi esimesel päeval esinesid Eesti, Läti ja Leedu õpetajaskondade esindajad aruannetega vastavalt oma maade koolioludest ja õpetajaskonna päevamuredest. Tunnistati tähtsaks vastastikune informeerimine ja tihe koostöö.

Teisel konverentsi päeval esinesid hrad A. Janson Eestist ja A. Stein Lätist ettekannetega kodu ja kooli koostöö küsimusest. Huvitav oli hra Steini kõne. Ettekandest selgus, et Lätis korraldatakse lastevanemaile kursusi kooli-, kasvatuselu- ja tervishoiu küsimuste selgitamiseks. Lektoreiks neil kursustel on õpetajad ja arstid. Tihedama koostöö saavutamiseks lastevanematega on koolide juurde asutatud lastevanemate organisatsioonid. Antakse välja ajakirja „Kool ja Kodu“.

Viimasena kõneles leedu prof. Vabalas-Gudaitis demokraatlikust pedagoogikast.

Baltiriikide Õpetajate Liidu sekretariaati valiti Eestist A. Janson, asemik J. Elango, Lätist P. Kuula, asemik F. Vitenberg, Leedust B. Žygelis, asemik J. Žiugžda. Sekretariaadi asukoht on Riias.

Konverentsist võttis osa Eesti poolt 8, Läti poolt 7 ja Leedu poolt 6 delegaati. Termitusi konverentsile ütles hariduse- ja sotsiaalminister hra J. Hünerson.

Maaomavalitsuste Liit õpetajate valimisest.

Augustikuu lõpul pidas Maaomavalitsuste Liit Tallinnas järjekorralist koosolekut, kus muuseas tuli arutusele õppejõudude teenistuse seaduse eelnõu. Refereerisid Viru maaomavalitsuse hariduseosakonna juhataja E. Rosen-

berg ja Järvamaa valdade esindaja A. Suurkivi. Referaatidele järgnesid elavad läbirääkimised, mis keerlesid peaaesjalikult õpetajate valimise küsimuse ümber.

Enamus sõnavõtjaist kaldus selle poole, et õpetajate valimine jääks endiselt vallavolikogude kätte, nähes valimiste äravõtmises valdade käest vallavolikogude õiguste rikkumist ja pidades ses mõttes uut kava ebaotsustarbekohaseks.

Lõppeks võetakse ühel-häälel vastu ettepanek, millega „omavalitsuste ülalpidamisel olevate koolide õppejõudude valimine peab kuuluma kooli ülalpidaja omavalitsuse volikogule.“

Jaan Illisson †.

Lõve algkooli juhataja Jaan Illisson suri 3. augustil k. a. Kadunu oli aktiivne tegelane õpetajate organisatsioonides ja võttis osa ka seltskondlikust tegevusest igal ajal. Viimasel ajal oli ta Valgamaa Õpetajate Liidu sekretär, Helme Õpetajate Ühingu juhatusel liige ja Valga maavolikogu juhataja.

Õpetajate Leht

hakkas septembrikuu lõpul Tallinnas nädalalehena ilmuma. Leht tahab olla kutseteadliku õpetajaskonna häälekandja võttes oma ülesandeks õpetajaskonna informeerimise koolipolitika küsimusist, võitluse rahvahariduse vastaselt suunatud vooludega, kodu ja kooli koostöö arendamise j. t. küsimused.

Lehe toimetajaks ja väljaandjaks on

J. Elango, kuna vastutavana toimetajana kirjutab alla A. Janson.

Õpetajate Liidu tänuavaldus.

Eesti Õpetajate Liidu poolt 12.—2. aug. k. a. korraldatud kooliuuenduse näitus ja kasvatuseteaduslik nädal ületasid kordamineku mõttes tublisti korraldajate lootused ja leidsid nii õpetajaskonna kui seltskonna poolt ootamatult rohket tähelepanu ja elavat osavõttu. Nagu asja-valminud aruannetest selgub, registreeris korraldav büroo 3015 külastajat, neist 2121 õpetajat. Majanduslikult subsideerisid ettevõtet HSM Koolivalitsus ja Tallinna Linnavalitsus, peale selle väikesemate summadega Pärnu, Viru ja Võru maavalitsus.

Eesti Õpetajate Liidu juhatus käesolevaga avaldab tänu kõigile, kes näituse ja nädala kordaminekule kaasa aitasid — olgu eksponaatide saatmisega näituse sisustamiseks, loengute pidamisega ja näitetundide ning demonstratsioonide korraldamisega kasvatuseteaduslikul nädalal, toetuse määramisega majandusliku külje kindlustamiseks jne. Suurimat tänu väärivad korraldava komitee ennestalgav töö. Eriti aga olgu hinnatud see erk ja töotahteline vaim, mis närvlikust koolide koondamise ja õpetajate vallandamise õhkkonnast hoolimata tuhandeid õpetajad kokku tõi tuumakaid teri noppima Eesti noorsoo kasvatamise aatetööks.

19. IX. 30. a.

Esimees: M. V ä l b e.

Sekretär: J. E l a n g o.

Välismaalt.

Õpetajate edasiharimise kursused Lätis uue kasvatuseteenistuses.

(4-aastase katse lõpptulemused)

L. Taiivans.

Praegusel ajal pole mingisugust kahtlust selles, et kasvatuseteenistuse uuendus võib teostuda ainult uuendatud õpetajate kaudu. Sellepärast on ka kasvatuseteenistuse uuendus Lätis saanud ühest küljest vanade õpetajate ümberkoolitamise ja teisest küljest uute õpetajate uues kasvatuseteenistuses vaimu tekkimise küsimuseks.

Sellel alal on Lätis sooritatud mõnesuguseid katseid, mis on andnud väga mitmesugu-

seid tagajärgi. Ühed sellesihilised kursused korraldati Läti õpetajate Liidu Pedagoogilise Büroo poolt Riia rannas 4-ja suvesemestri (1927—1930) jooksul. Kuna mainitud kursused olid tagajärjerikkamaid, siis olgu lubatud lühidalt neil peatuda.

Kooliuuenduse alal on kaks asja, mis tekitavad raskusi: 1) õpetajate psühholoogiline vabastamine vana kooli eksiirvamustest ja 2) uute elu- ja tööviiside omaks-võtmine õpetajate poolt, mida nõuab uus kasvatus.

Mõlemal juhul on tegemist uue sisuga, millega õpetaja peab niiõelda, täidetama, et ta looks uut kooli; sest õpetaja ja kasvataja võib pakkuda kasvandikele ainult seda, mida

tal endal olemas. Ainult need, kelles kultuuriväärtused on saanud elavaiks, võivad neid elustada ka teistes; samuti ainult need, kes ise uue kultuuri püüetest, mis ongi õieti uue kasvatuse eesmärk, on hingestatud, võivad samasihilise püüde äratada ka kasvandikus.

Eesmärgina võeti kursustel loova ja alati areneva õpetaja tüüp, sest ainult arenev õpetaja omab jõudu, millega võib äratada ka ümbrust arenemisele. Esimeseks järelduseks sellest oleks, et kursuste ülesandeks ärgu olgu õpetajaid valada üle uute kultuuriliste ja pedagoogiliste väärtustega, vaid äratada väärtusi õpetajas uuesti elule.

Uuel kasvatusel on suurimaks takistuseks teel ees veendumuste puudumine, et uute meetodiliste ja pedagoogiliste võtetega võimalus on saavutada kasvatamises ja õpetamises paremaid tulemusi. Veendumust võib aga saavutada ainult isikliku katse abil, väga harva ettekannete, loogiliste tõenduste või võõraste katsete kaudu. Õpetaja peab ise läbi elama teadlikult uuel alusel korraldatud õpetaja ja õpilase vahelkorda. See võib toimuda aga ainult siis, kui ta ise jälle kord paigutatakse õpilase olukorda. Seda silmas pidades ei peetud ka kursustel loenguid harilikus mõttes, vaid kogu töö oli võimalikult sellelaadiline, nagu ta on korralikus koolis, mis organiseeritud uues vaimus.

Mis puutub uute elu- ja tööviiside omandamisele, siis see toimub kahes sihis: pedagoogilise praktika ja isikliku vaimlise ja psüühilise eluviisi kaudu. Need mõlemad on tähtsad niihästi kasvandiku kui ka kasvataja isiku kujundamisel. Ainuke tee aga pedagoogilise tehnika, samuti ka korraldatud eluviisi omandamiseks on, loomulikult, harjutamine. Et seda võimalust õpetajaile pakkuda, korraldati ühine internaat kursuste lektoreile ja kuulajaile. Kursuste elu ja töö korraldati nii, et õpetajad saaksid ligikaudse kujutluse sellest, missugune peab olema õpetaja töö ja elu. Elu internaadis kujundati ühiskondlikus vaimus, tihedas ühenduses õpetajate ja õppijate vahel. Et ka välised tingimused oleksid võimalikult soodsad niihästi tööks kui puhkuseks, valiti kursuste asukohaks superkoht Melluži.

Mis puutub kursuste programmi, siis 4-ja suvesemestri jooksul käsitleti järgmisi peateeme:

1. Uue kasvatuse eesmärk ja konkreetsed ülesanded koolis.
2. Üldõpetuse praktika.

3. Kasvatamine sotsiaalseks isiksuseks.
4. Sissejuhatus uue pedagoogika süsteemaatilisse praktikasse ja korraldatud eluviisi.
5. Õppekäikude metoodika.
6. Juhatusi psühholoogilisteks vaatlusteks ja nende tähtsus pedagoogilises praktikas.
7. Individuaalne edasiharimine.
8. Tööjuhatamise tehnika tööühiskondades.
9. Õpetaja ja õpilase vaimlise töö tehnika.
10. Juhatusi kodumaa tundmaõppimiseks.
11. Uue kasvatuse sisu ja sissejuhatus uuevaimulisse pedag. praktikasse.

Töö korraldus õppeainete jaotus ja töö meetodid olid rajatud kursustel sihikindlalt neile pedagoog. ja psühholoogilistele põhimõtetele, mis kuulajad pidid omandama ja uude kooli istutama. Nii said õpetajad võimaluse isikliku katse abil otsustada uute pedagoogiliste võtete hüvede ja pahede üle.

Mis puutub õppeainete korraldusse, siis püüti võimalust mööda arvesse võtta üldõpetuse põhimõtet. Töö tuumaks oli seatud peaprobleem: huvide sõlm, nagu meie juures nimetatakse. See sõlm hargneb siis järkjärgult kõigisse neisse teoreetilistesse ja praktilistesse ülesannetesse, mis kursuste kavas olid ette nähtud ja mille lahendust huviga püüti leida. Töö oli meetodiliselt juhitud nii, et ta ei lõppenud ülesande lahendusega, vaid uue probleemiga. Tehtud tööst tekib uus probleem. Probleemi läbitöötamine toimus nii, et kuulajad olid äratundmise ja mõiste tekkimise protsessi üksikutest etappidest täiesti teadlikud. Tarbekorral juhiti kuulajaskonna tähelepanu psühholoogiliste protsesside üksikule momentidele. Sel viisil õppisid kuulajad tundma nende tähtsust isikliku tähelepanu abil ja isiklikus ning õpilaste töös arvestama tarvilisel määral üksikuid psühholoogilisi momente. See võib toimuda aga ainult siis, kui igaüks iseseisvalt töötab mingi ülesande kallal ja jälgib ennast töös.

Sellele vastavalt kerkivad esile kaks uut printsiipi: esimene — metoodiline — uurimisprintsiip ja teine — töö korralduse printsiip — individuaalne tööviis. Nende kahe väga tähtsa võime kõrval peab õpetaja, samuti ka tema õpilased, tundma kollektiivse töö ülesannet ja omama selle tehnikat.

Veel praegugi valitseb arvamus, et õppeainet ettekannete teel saab palju paremini käsitleda ja kuulajad võivad sellepärast ka rohkem. Just vastupidist sellele arvamusele

on suurepäraselt tõestatud meie kursustel: kui mitmetunnilise töö järgi kuulajad omandasid vahest ehk ainult üheainuma idee, siis oli see idee läbi elatud, sügavalt läbi tuntud ja kuulajad tundsid endid rikastatuna. See ilmes kõigest küsimuslehist, mis kursuste kuulajad töö lõppedes täitsid anonüümselt. Pole siis miski ime, et need õpetajad, kes võtsid osa kursustest, on ka kõige südima kooli-uendajad.

Lõppeks pean esitama veel paar tähtsat tingimust, mis õpetaja kujundamise töö positiivseiks tulemusteks pole sugugi vähema tähtsusega, kui õpetaja elu ja töö kujundamine ja töö meetod. Lektorite isikud peavad:

a) kuulajaile võimaldama seda mõju, mida pedagoogi isik õpilastele avaldab, andil teadlikult läbi elada, ja

b) teisest küljest, andma kujutluse ka nende endi arenevast kasvataja-isikust.

Üheks tervikuks kujunenud tööühiskond peab omama sügavat tunnet, et töö ja ühiselu seisavad kõrgema, isikust üle oleva idee teenistuses. Olgu see laste, rahva tuleviku, riigi, kogu inimkonna või veel kõrgemate põhimõtete nimel, on lõppeks siiski täiesti ükskõik, sest uus kasvatus on kõigi tõeliselt humansete eesmärkide teenistuses. Ma ei mõtle, et seda kõrgemat eesmärki tingimata peab nimetama, sest minu arvamuse järgi ei sihi kõik kasvatajad ühe ja sama eesmärgi poole ja pole ka võimalised kõike võimalikke eesmärgi saavutama. Mida meie aga kasvatajalt nõuda võime ja nõudma peame, on see, et ta oleks isikust üle olevate püüete teenistuses, sest mitte idee ise (õieti ei tohiks ta seda kasvandikkudele peale sundida), vaid jõud, mille ta töösse rakendab, on kasvatamiseks erilise tähtsusega.

Nende neli aastat kestnud katsete lõpptulemused tahaksin võtta kokku järgmistesse lausesse, mis minu arvamuse järgi võiksid tulla arvesse mitte ainult õpetajate edasiharimise kursustel, vaid on veel suuremaks õnnistuseks õpetajad ettevalmistavaile asutistele.

1. Õpetaja olgu kõige esmalt kui inimene haritud, vastuvõtlik elule ja vaimlisele ilmale (Spranger).

2. Selle eesmärgi kohaselt olgu õpetajaid ettevalmistavad asutised korraldatud nii, et nad kasvataksid noori õpetajaid mitte kui käsitöölisi, vaid kui uute õpetamis- ja kasvatus-ideaalide kandjaid.

3. See nõue on ainult siis teostatav:

- a) kui õpetajaid ettevalmistavate asutiste õppejõud ise on võimalised elule ja tööle uue kasvatusvaimus;
- b) kui õpetajaid ettevalmistavad asutised mitte ainult sõnas vaid ka teos muutuvad uue kultuurielu pesadeks;
- d) kui see elu on mingi kõrgema idee teenistuses.

Kooliuendusi Čehhoslovakkias.*)

Käesoleval aastal möödub 9 aastat, mil Čehhoslovakkia õpetajad asutasid ühistegelise ettevõtte pedagoogiliste õppeainete ülikooli Prahas. Selle ülikooli kuulajad on õpetajad igast koolitüübist. Nad õpivad siin nelja aasta jooksul. Loenguid peetakse ülikooli õppejõudude poolt. Selle ülikooli kõrval asutati pedagoogiline osakond üliõpilastele, kes valmistuvad õpetaja-kutsele. Ka Brnos on pedagoogiline ülikool ning pedagoogiline akadeemia.

Praha pedagoogiline ülikool on muutunud tähtsaks keskkohaks õpetajate elus. Tema tegevus on väga mitmekülgne: ta korraldab õpetajate õppereise välismaale, peab ühendust naaberriikide pedagoogiliste asutistega, korraldab näitusi ja kongresse, informeerib ajakirjandust, moodustab eriteadlaste erikomisjone, nagu õigekirjutuse ning kooliuuenduse alal, kus õpetajad valmistuvad kooliuuenduste läbiviimiseks. Nende ideaaliks on ühenduskool. Käesoleval aastal tehakse katseid kooliuuenduste läbiviimisega kahes algkoolis, milles kokku 35 klassikomplekti ja viies teiseastmelises koolis — täiendusekoolides. Peale selle tehakse veel ettevalmistusi uute katsekoolide asutamiseks, mis tõendab, et Čehhoslovakkias huvi kooliuuenduste vastu on suur ja et lähemal aastail Čehhoslovakkias kool elab läbi huvitava metamorfoosi. Õpetajad on põhjalikult valmistunud sellele tööle ning suhtuvad heatahtlikult sisse liikumisse, — on ju Čehhoslovakkia suure kasvatuseteadlase Jan Amos Komensky — Comeniuse kodumaa.

*) Čehhoslovakkia Vabariigi saatkonnalt Tallinnas saime käesoleva informatsiooni kooliuuenduse liikumise kohta. Čehhoslovakkias, millele siin heal-meel ruumi lubame.

Ametlikke teateid ja määrusi.

Hariduse- ja sotsiaalministeeriumi määrus algkoolide tunnikavade kohta.

75/76. — 1920.) § 37. alusel hariduse- ja sotsiaalministeerium paneb maksma kõigis avalikkudes algkoolides 1930/31. kooliaastast järgmised tunnikavad.

(Riigi Teataja 22. VIII. 30. Nr. 67).

§ 1. Avalikkude algkoolide seaduse (R. T.

A. Eestikeelsed koolid.

Õppeained	M a a l							L i n n a s						
	I	II	III	IV	V	VI	Kokku	I	II	III	IV	V	VI	Kokku
1. Kodulugu	3	3	4	—	—	—	10	3	3	4	—	—	—	10
2. Usuõpetus	2	2	2	2	1	1	10	2	2	2	2	1	1	10
3. Emakeel	8	8	8	8	6	5	43	8	8	8	6	5	5	40
4. Ajalugu ja kodanikuõp.	—	—	—	2	2	2	6	—	—	—	2	2	2	6
5. Matemaatika	5	5	6	5	5	5	31	5	5	5	5	4	4	28
6. Looduseõpetus	—	—	—	3	3	4	10	—	—	—	3	3	3	9
7. Maateadus	—	—	—	2	2	2	6	—	—	—	2	2	2	6
8. Kujut.-ne: vool. ja joon.	2	2	2	2	1	1	10	2	2	2	2	1	1	10
tööõpetus	2	2	2	2	2	2	12	2	2	2	4	4	4	18
9. Laulmine	2	2	2	2	2	2	12	2	2	2	2	2	2	12
10. Võimlemine ja tervish.	2	2	2	2	1	1	10	2	2	2	2	1	1	10
11. Võõrkeel	—	—	—	—	5	5	10	—	—	—	—	5	5	10
Kokku	26	26	28	30	30	30	170	26	26	27	30	30	30	169

B. Muukeelsed koolid.

Õppeained	M a a l							L i n n a s						
	I	II	III	IV	V	VI	Kokku	I	II	III	IV	V	VI	Kokku
1. Kodulugu	3	3	3	—	—	—	9	3	3	3	—	—	—	9
2. Usuõpetus	2	2	2	2	1	1	10	2	2	2	1	1	1	9
3. Emakeel	8	8	6	6	6	5	39	8	8	6	6	6	5	39
4. Eesti keel	—	—	3	4	4	5	16	—	—	3	3	4	4	14
5. Ajalugu ja kodanikuõp.	—	—	—	2	2	2	6	—	—	—	2	2	2	6
6. Matemaatika	5	5	6	5	5	5	31	5	5	5	5	4	4	28
7. Looduseõpetus	—	—	—	3	4	4	11	—	—	—	3	3	3	9
8. Maateadus	—	—	—	2	2	2	6	—	—	—	2	2	2	6
9. Kujut.-ne: vool. ja joon.	2	2	2	2	1	1	9	2	2	2	1	1	1	9
tööõpetus	2	2	2	2	2	2	12	2	2	2	4	4	4	18
10. Laulmine	2	2	2	2	2	2	12	2	2	2	2	2	2	12
11. Võimlemine ja tervish.	2	2	2	1	1	1	9	2	2	2	1	1	2	10
Kokku	26	26	28	30	30	30	170	26	26	27	30	30	30	169

§ 2. Tunnitabelites (§ 1) nimetatud tööõpetuse tunnid ühendatakse kahe või rohkem tunni kaupa, kusjuures ühendatud tundidel töö toimub ka harilikul õppetundide vaheajal, kui töö iseloom seda nõuab.

§ 3. Koolide pedagoogika-nõukogudel, kes soovivad võtta ette vähemaid muudatusi käesolevas tunnikavas, tuleb esineda maa- või linnakoolivalitsuste või vähemusrahvuste kultuurvalitsuste kaudu hariduse- ja sotsiaal-

nisteeriumi koolivalitsusele sellekohaste soovivaldustega enne sügisest õppetöö algust, õppetöö keskel aga hiljemalt üks kuu enne soovitavate muudatuste maksmapanemist koolis.

§ 4. Käesoleva määruse maksmahakkamisega kaotab maksvuse hariduseministeeriumi 9. juuni 1928. nr. 21025 määrus algkoolide tunnikava kohta („R. T.“ 51—1928.).

Teadaanne tellijaile.

Septembrikuu alul saatis „Kasvatuse“ talitus kõigile 1929. a. käigu tellijaile maksuta kaasandena E. Martinsoni toimetatud koguteose „Kooliuuenduse päevaküsimusi“. See raamat on määratud varem lubatud M. Välbe

„Ajaloos meetoodika“ asemele, kuna viimane pole veel valmis.

Käesoleva aastakäigu tellijad saavad dir. A. Kuksi „Sissejuhatuse didaktikasse“. Raamat saadetakse aastatellijaile kätte oktoobrikuus. Talitus.

Uusi raamatuid.

Kooliuuenduse päevaküsimusi. Toimetanud E. Martinson. Eesti Õpetajate Liidu pedagoogilised ja meetoodilised raamatud nr. 8. E. O. Liidu kirjastus, Tallinnas, 1930. a. Hind 2 krooni.

A. Oengo-Johanson ja Karl Oengo. Lasnamägi ja Ülemiste järv. Liikuv lugemik. Seeria „Tallinna“. Tallinna XII algkooli juures koond. üldõpetuse õpetajate rühmiku väljaanne. Tallinnas, 1930. a.

Karl Mihkla. Lühike Eesti kirjanduse ülevaade keskkoolidele. I vihk: 1535—1850. a. Tekstide, ülesannete ja kirjandusteooriaga. Tartu kommertsgüm. väljaanne, Tartus, 1930. a. Hind 75 senti.

Dr. E. Markus. Maateaduslikke ülesandeid koolidele. Euroopa. Tartu kommertsgüm. väljaanne, Tartus, 1930. a. Hind 75 senti.

J. ja E. Kuulberg'id ja E. Martinson. Elavad arvud. Matemaatika õpperaamat algkoolidele. V õppeaasta. K/ü. „Loodus“, Tartus, 1930. a. Hind 1 kr. 80 s.

M. Meos. Vaatlusi ja harjutusi õigekirja õppimiseks. III ja IV õppeaasta. Autori kirjastus. Hind 1 kroon.

Karl Vainula. Eesti keele lauseõpetus koolidele. Ühes kirjavahemärkide ja sõnade liitmis-õpetusega. E. Antovi kirjastus, Tallinnas, 1930. a. Hind 1 kr. 25 s.

B. Ruck. Tema ametlik mõrsja. L. U. B. nr. 138—141. K/ü. „Loodus“, Tartus, 1930. a. Hind 1 kr.

Honoré de Balzac. Armastus. L. U. B. nr. 142—145. K/ü. „Loodus“, Tartus, 1930. a. Hind 1 kr.

Aleksei Tolstoi. Aeliita. L. K. R. nr. 20. K/ü. „Loodus“, Tartus, 1930. a. Hind 1. kr.

„Aeliita“ on hingestatunud maailmakirjanduse fantastilisi romaane. Volga steppide luuletaja viib lugeja ootamatult Marsile. Fantastiline käsitus on põnev, kokkukõlas moodse teaduse saavutistega, kuid enam kui marslased oma peenendatud kultuuriga, haarab lugejat sõduri Gusevi kuju, kes vaid igavusest teeb kaasa sõidu maailmaruumi. Ta teostab hiilgavalt oma osa Marsi revolutsioonis, esinedes marslaste sihiteadliku vabadusevõitluse kõrval kehastatud ürgjõuna, kes purustab, kuna peab purustama, — arvestamata miks ja milleks ta seda teeb.

E. Muuk ja M. Teder: Lühike eesti keeleõpetus II. Tuletus- ja lauseõpetus. 192 lhk., hind 2 kr. Eesti Kirjanduse Seltsi kirjastus.

Raamat on määratud küll õpperaamatuks keskkoolidele, kuid pakkudes eestikeelse põhjalikuma ja praegusi õigekeelsuse nõudeid rahuldava tuletus- ja lauseõpetuse aitab ta eesti õigekeelsust omandada ka väljaspool kooli, kus just eriti vajati lauseõpetuse alal kindlaimaid juhiseid. Töö käsitleb sõnade tuletamist, liitmist, lihtlauset ja tema liikmeid, lihtlauset, sõnade järjekorda ja kirjavahemärkide tarvitamist. Lisaks hulk harjutusi.

Toimetuse ja talituse aadress: Tallinna, Rataskaevu t. 22. Telk 43-63.

Tellimishind: aastas 5 kr., poolaastas 2,50 kr., üksiknumber 75 s.

Vastutav toimetaja: Ernst Martinson.

Väljaandja: Eesti Õpetajate Liit.

Üheski koolis ja raamatukogus ei tohi puuda Eesti Õpetajate Liidu kirjastusel ilmunud **noorsooraamatud.**

JUTUKIRJASTIK.

Nr. 1.	Ch. Dickens: <i>Kilk koldel</i> . trükk otsas	Hind 100 s.
Nr. 2.	Jack London: <i>Põlev laev</i>	25 "
Nr. 3.	K. Hänninen: <i>Jäämere kangelane</i> trükk otsas	100 "
Nr. 4.	J. Parijõgi: <i>Laevapoisi päevilt II</i> trükk	100 "
Nr. 5.	A. Conan Doyle: <i>Kuidas brigader tap- pis rebase</i>	25 "
Nr. 6.	A. Conan Doyle: <i>Kuidas brigader pääs- tis sõjaväe</i>	25 "
Nr. 7.	A. Conan Doyle: <i>Kuidas brigader val- lutas Saragossa</i>	25 "
Nr. 8.	A. Conan Doyle: <i>Lugu üheksast preisi ratsaväelasest</i>	25 "
Nr. 9.	A. Conan Doyle: <i>Brigaderi viimne seik- lus</i>	25 "
Nr. 10.	Anna Brigader: <i>Pöialpoiss</i>	50 "
Nr. 11.	Jack London: <i>Pagan Otoo</i>	25 "
Nr. 12.	A. Chamisso: <i>Peeter Chlemiil</i>	50 "
Nr. 13.	Anni Swan: <i>Olli elukool</i>	150 "
Nr. 14.	J. Akuraters: <i>Sulaspoisi suvi</i>	75 "
Nr. 15.	M. Janson: <i>Rahuingel</i>	100 "

REISIVESTETE KIRJASTIK.

Nr. 1.	J. Parijõgi: <i>Soome</i>	Hind 75 s.
Nr. 2.	J. Parijõgi: <i>Kevad kutsub</i>	100 "

POPULAARTEADUSLIK KIRJASTIK.

Nr. 1.	Sven Hedin: <i>Uue maailma avastuslugu</i>	Hind 75 s.
Nr. 2.	M. Laarman: <i>Puulõige</i>	150 "

ELULOOKIRJASTIK.

Nr. 1.	M. Laarman: <i>Tizian</i>	Hind 25 s.
Nr. 2.	M. Laarman: <i>Rembrandt</i>	25 "
Nr. 3.	E. Martinson: <i>Beethoven</i>	50 "

„NOORUSMAA“ ALBUMID.

„Noorusmaa“ jõulualbum 1925. a.	Hind 30 s.
„Noorusmaa“ I almanak	100 "
„Noorusmaa“ II almanak	100 "

„NOORUSMAA“ AASTAKÄIGUD.

„Noorusmaa“ 1926. aastakäik I pool	Hind 100 s.
„ 1926. „ II „	200 s.
„ 1927. „ I „	200 s.
„ 1927. „ II „	200 s.
„ 1928. aastakäik	250 s.

L a d u : Tallinna, Rataskaevu 22. Telef. 434-63.

**Õppetöö alguseks soovitame järgmisi
K. K.-ü. „Töökooli“ kirjastusel ilmunud
raamatuid:**

E. Martinson, Kirjandust koolile I	hind Kr. 1.50
” ” ” II	” ” — .75
” ” ” III	” ” 3.—
M. Nurmik, Teine lugemik	” ” 1.80
” Vaimu ja valguse lapsed	” ” 2.—
” Päikese lapsed	” ” 1.—
Fr. Kreutzwald, (ümbetöötanud M. Nurmik) Kalevipoeg	” ” 2.25
M. Nurmik, Eestikeele õpik muulastele	” ” —
J. A. Luur ja A. Grünberg, „Piibllilugusid algkoolidele ja leerilastele“ 3—4 õppeaasta	” ” 1.75
M. Nurmik, Koduloo pildid: Meie igapäevane leib, „Arva, Ats, kust särgi said“	” ” — .75
Klassipäevaraamatud	” ” 1.75

Kõik muud õpperaamatud saadaval.

K.-ü. „Töökool“, Tallinna, Rataskaevu 22, telef. 432-14.

**Eesti Õpetajate Liidu kirjastusel ilmus väärtuslik koguteos
Kooliuuenduse päevaküsimusi.**

Sisuks: Eesti kooli edusammudest. Individuaalne tööviis. Decrolüstiteem. Üldõpetus välismail. Platoon-school Ameerikas. Kuidas põimub kooliuuenduslik vool üleilmlikku poliitilisse liikumisse. „Maja päikeses“ ja muud. Artiklite autoriteks on paremad kodu- ja välismaa kasvatus-
tegelased.

Raamatu toimetaja Ernst Martinson.

Hind 2 krooni.

Ladu: Tallinna, Rataskaevu 22.

Telef. 434-63.

Ilmus trükis

M. Meose.

„Vaatlusi ja harjutusi õigekirja õppimiseks“.
III. ja IV. õppeaasta

(järjeks möödunud aastal ilmunud samanimelisele raamatule I ja II õppeaasta jaoks).

Raamat on ulatuslikult ja metoodiliselt kooskõlas uute õppekavadega.

160 lehekülge. Hind 1 kroon.

Pealadu: V. Tammani juures Tartus.

Müügil raamatukauplustes.